

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN NİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**KORUMA AMAÇLI İMAR PLANI VE ALAN
YÖNETİM PLANI ENTEGRASYONUNUN
DEĞERLENDİRİLMESİ: BERGAMA ÖRNEĞİ**

Mustafa Rahman ÖNCÜER

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı

**Ocak-2021
KONYA
Her Hakkı Saklıdır**

TEZ KABUL VE ONAYI

Mustafa Rahman ÖNCÜER tarafından hazırlanan “Koruma Amaçlı İmar Planı ve Alan Yönetim Planı Entegrasyonunun Değerlendirilmesi: Bergama Örneği” adlı tez çalışması 29/01/2021 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından oy birliği ile Necmettin Erbakan Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı’nda YÜKSEK LİSANS olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri

İmza

Başkan

Prof. Dr. Rahmi ERDEM

.....

Danışman

Dr. Öğretim Üyesi Fadim YAVUZ

.....

Üye

Prof. Dr. Rahmi ERDEM

.....

Üye

Prof. Dr. Çiğdem ÇİFTÇİ

.....

Fen Bilimleri Enstitüsü Yönetim Kurulu’nun .../.../20.. gün ve sayılı kararıyla onaylanmıştır.

Prof. Dr. S. Savaş DURDURAN
FBE Müdürü

TEZ BİLDİRİMİ

Bu tezdeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edildiğini ve tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada bana ait olmayan her türlü ifade ve bilginin kaynağına eksiksiz atıf yapıldığını bildiririm.

DECLARATION PAGE

I hereby declare that all information in this document has been obtained and presented in accordance with academic rules and ethical conduct. I also declare that, as required by these rules and conduct, I have fully cited and referenced all material and results that are not original to this work.

Mustafa Rahman ÖNCÜER

29.01.2021

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

KORUMA AMAÇLI İMAR PLANI VE ALAN YÖNETİM PLANI ENTEGRASYONUNUN DEĞERLENDİRİLMESİ: BERGAMA ÖRNEĞİ

Mustafa Rahman ÖNCÜER

**Necmettin Erbakan Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü
Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı**

Danışman: Dr. Öğretim Üyesi Fadim YAVUZ

2021, 156 Sayfa

Jüri

Dr. Öğretim Üyesi Fadim YAVUZ

Prof.Dr. Rahmi ERDEM

Prof.Dr. Çiğdem ÇİFTÇİ

Türkiye genelinde planlı döneme geçişin başladığı 1950'li yıllarda planlama faaliyetleri hız kazanırken korunan alanlarda da planlama çalışmaları başlamıştır. Zaman içerisinde dünya çapında korunan alanlara artan ilgi doğrultusunda Türkiye'de de korunan alanlara yönelik planlama faaliyetlerini yürütebilmek açısından planlama literatürüne koruma amaçlı imar planı pratiği dahil edilmiştir. Koruma amaçlı imar planları alanın sit statüsüne göre farklı meslek gruplarının katılımı ile hazırlanan, mevcut yapıyı en iyi şekilde gelecek nesilleri aktarmayı hedefleyen bir planlama yöntemidir. Planlı döneme geçişin hız kazanması ve koruma mevzuatında gerçekleşen değişiklikler doğrultusunda kalıplaşmış koruma kavramları yerini "alan yönetimi" ve "yönetim planı" kavramlarına bırakmıştır. Bu kavramların gelişimi ile kültürel mirasın sınırlarının belirlenmesi, mevcut durum analizinin yapılması ve alanın "sürdürülebilirlik" ilkesi bağlamında gelecek nesillere korunarak aktarılmasına yönelik planlama çalışmaları başlatılmıştır. Yönetim planlarının temel kaynağı koruma amaçlı imar planlarıdır.

Tarihsel serüveni 3.000 yılı bulan Bergama, kültürel miras ve kültürel peyzaj bağlamında UNESCO Dünya Miras Listesi içerisine adını yazdırarak sürdürülebilirlik ilkesi doğrultusunda planlama ve uygulama çalışmalarına konu edilmektedir. Bu tez kapsamında Bergama Koruma Amaçlı İmar Planı ile Bergama Çok Katmanlı Kültürel Peyzaj Alanı Yönetim Planının entegrasyonu GZFT-AHS birlikte kullanım tekniği ile değerlendirilmiş olup bu iki plan arasındaki uygunluklar ve eksiklikler belirlenmiştir. Sonuç olarak ise; yerel yönetimin planlama faaliyetlerinde etkin rol üstlenmesi, uygulamaya yönelik mevzuat çerçevesinde denetlenebilirliğin gerçekçi yapılabilmesi, kültürel miras alanlarının pazarlama sürecinde ulaşım bağlantılarının önemi gibi bulgular doğrultusunda iki plan arasındaki uyumsuzluğun giderilmesine yönelik öneriler geliştirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: AHS, Alan Yönetim Planı, Bergama, GZFT, GZFT-AHS Birlikte Kullanımı, Koruma Amaçlı İmar Planı

ABSTRACT

MS THESIS

EVALUATION OF INTEGRATION BETWEEN THE CONSERVATION PLAN AND AREA MANAGEMENT PLAN: THE CASE OF BERGAMA

Mustafa Rahman ÖNCÜER

**THE GRADUATE SCHOOL OF NATURAL AND APPLIED SCIENCE OF
NECMETTİN ERBAKAN UNIVERSITY
THE DEGREE OF MASTER OF SCIENCE
IN CITY AND REGIONAL PLANNING**

Advisor: Asst. Prof. Dr. Fadim YAVUZ

2021, 156 Pages

Jury

Asst. Prof. Dr. Fadim YAVUZ

Prof.Dr. Rahmi ERDEM

Prof.Dr. Çiğdem ÇİFTÇİ

Across the Turkey planning activities gained momentum in the 1950s, when the transition to the planned period started, and planning studies started in protected areas. In the course of time in line with the growing interest in protected areas worldwide, in order to carry out planning activities for protected areas in Turkey, conservation zoning plan practice for protection is included in the planning literature. Conservation zoning plans are a planning method that is prepared with the participation of different occupational groups according to the site status of the area and aims to transfer the current structure to future generations in the best way. In line with the acceleration of the transition to the planned period and the changes in the conservation legislation, the stereotyped conservation concepts have been replaced by the concepts of "area management" and "management plan". With the development of these concepts, planning studies have been initiated to determine the boundaries of cultural heritage, to analyze the current situation and to transfer the area to future generations in the context of the principle of "sustainability". The main source of the management plans is the conservation zoning plans.

Bergama, whose historical adventure has reached 3.000 years, is included in the UNESCO World Heritage List in the context of cultural heritage and cultural landscape and is subject to planning and implementation studies in line with the principle of sustainability. Within the scope of this thesis, the integration of Bergama Conservation Zoning Plan and Bergama Multi-Layered Cultural Landscape Area Management Plan was evaluated with SWOT-AHP combination technique, and the compatibility and deficiencies between these two plans were determined. As a result; Suggestions have been developed to eliminate the incompatibility between the two plans in line with the findings such as taking an active role in the planning activities of the local government, making the auditability realistic within the framework of the legislation regarding implementation, the importance of transportation connections in the marketing process of cultural heritage areas.

Keywords: AHP, Area Management Plan, Bergama, SWOT, SWOT-AHS, Combined use of SWOT-AHS, Conservation Zoning Plan

ÖNSÖZ

Yapılan bu çalışma ile korunan alanlar bütününde koruma amaçlı imar planı ile yönetim planı arasındaki entegrasyonun değerlendirilmesi üzerinde durulacaktır. Araştırma kapsamında kentsel ve arkeolojik sit alanlarının birlikte yer aldığı Bergama'nın koruma amaçlı imar planı ve yönetim planı sürdürülebilirlik ilkesi ve planlama hiyerarşisi bağlamında ele alınacaktır. Çalışmanın en önemli karar mekanizmasını oluşturan paydaş katılımı ile birlikte koruma amaçlı imar planı ve yönetim planı birlikteliği GZFT-AHS birlikte kullanım tekniği ile birlikte değerlendirilecektir.

Yüksek lisans eğitimimin başlangıcından sonuna kadar akademik boyutta gelişmemi sağlamaya yönelik beni her daim teşvik eden, tez çalışmamı tüm boyutları ile yönlendirerek hiçbir konuda ilgisini ve bilgi birikimini esirgmeden ve çalışma hayatımın da getirmiş olduğu zorlukları gözönünde bulundurarak desteğini her daim hissettiren değerli danışmanım Sayın Dr. Öğretim Üyesi Fadim YAVUZ'a anlayışı, sabrı, ilgisi ve alakası için sonsuz teşekkürü bir borç bilirim.

Tez savunma sınavı sürecimde taşınma fırsatı bulduğum ve çalışmama önemli katkılar sunan değerli hocam Sayın Prof Dr. Rahmi ERDEM'e teşekkür ederim.

Yüksek lisans seminerim aşamasında tez konumun gelişmesi ve şekillenmesine yönelik yapmış oldukları değerli katkı ve desteklerinden dolayı Sayın Prof. Dr. Çiğdem ÇİFTÇİ ve Sayın Dr. Öğretim Üyesi Semiha Sultan TEKKANAT'a teşekkür ederim.

Tez çalışması sürecinde göstermiş oldukları anlayış ve çalışmama vermiş oldukları destekler için öncelikle Etüd Proje Müdürü Sayın Yüksek Jeoloji Mühendisi Danışmend Hüseyin ŞAHİN'e ve Niksar Belediyesi'ndeki eski mesai arkadaşlarıma ve ayrıca Tokat Belediyesi Planlama Şefliği'nde birlikte görev yaptığım mesai arkadaşlarıma teşekkür ederim.

Akademik boyutta bilgisine sonsuz güvendiğim lisans hayatımda olduğu gibi yüksek lisans sürecimde de desteğini ve bilgi birikimini esirgmeden beni yönlendiren ve çalışmaya teşvik eden değerli dostum ve arkadaşım Sayın Arş. Gör. Mihriban ÖZTÜRK SAKA'ya teşekkür ederim.

Tez çalışmamın en önemli karar verici mekanizmasını oluşturan Bergama halkı ve uzman grubunu oluşturan aktörlere bana göstermiş oldukları ilgi, alaka ve sabırlarından dolayı teşekkür ederim.

Hayatım boyunca her daim bana güvenip tüm kararlarımın arkasında durarak destek veren ve bu zorlu günlerimizde bana göstermiş oldukları ilgi, alaka ve sabırdan dolayı benim çekirdek ailem anneme ve babama sonsuz teşekkür ederim.

Mustafa Rahman ÖNCÜER
KONYA-2021

İÇİNDEKİLER

ÖZET	iv
ABSTRACT.....	v
ÖNSÖZ	vi
İÇİNDEKİLER	vii
ÇİZELGE LİSTESİ.....	x
ŞEKİL LİSTESİ.....	xi
SİMGELER VE KISALTMALAR	xiii
1. GİRİŞ	1
1.1. Çalışmanın Amacı.....	2
1.2. Çalışmanın Kapsamı	4
1.3. Çalışmanın Yöntemi	5
2. KAYNAK ARAŞTIRMASI	7
2.1. Koruma Kavramı ve Gelişim Süreci.....	7
2.1.1. Koruma-tarihi çevre ve kültürel miras kavramları	7
2.1.2. Korumanın nedenleri	10
2.1.3. Dünyada ve Türkiye’de Koruma Anlayışının Gelişimi	10
2.1.4. Türkiye’nin Koruma Bağlamında Taraf Olduğu Uluslararası Düzenlemeler	16
2.2. Koruma-Planlama İlişkisi	19
2.2.1 Kentsel koruma planlaması.....	20
2.2.2. Tarihi alanların yönetimi	22
2.2.2.1. Yönetim planı	24
2.2.2.2. UNESCO dünya miras listesine alınma kriterleri.....	28
2.2.2.3. Alan yönetiminde planlama çalışması	29
2.2.3.Yurtdışındaki ve Türkiye’deki yönetim planı örneklerinin incelenmesi	35
2.2.3.1. Floransa (İtalya) Tarihi Kent Merkezi Yönetim Planı.....	35
2.2.3.1. Mostar Şehrinin Eski Şehrinin Eski Köprü Bölgesi (Bosna Hersek) Yönetim Planı	39
2.2.3.3. İstanbul Tarihi Yarımada Yönetim Planı.....	42
2.3. Bölüm Sonucu.....	46
3. MATERYAL VE YÖNTEM.....	48
3.1. Materyal	48
3.1.1. Bergama’nın genel özellikleri.....	48
3.1.1.1. Bergama’nın konumu	48
3.1.1.2. Bergama’nın tarihsel gelişimi	49
3.1.1.3. Bergama’nın sosyo-ekonomik özellikleri	55
3.1.2. Bergama’da planlama süreci.....	55

3.2. Yöntem.....	61
3.2.1. GZFT (SWOT) Analizi.....	62
3.2.2. Analitik Hiyerarşik Süreç	63
3.2.3. GZFT-AHS tekniklerinin birlikte kullanımı.....	68
3.2.4. Saha çalışması.....	71
3.2.4.1. Anketin hazırlanması ve anket sorularının içeriği	71
3.2.4.2. Örneklem seçimi ve anketin uygulanması	74
3.2.4.3. Verilerin değerlendirilmesi	74
3.3. Bölüm Sonucu.....	75
4. ARAŞTIRMA BULGULARI VE TARTIŞMA: BERGAMA KORUMA AMAÇLI İMAR PLANI VE BERGAMA ÇOK KATMANLI KÜLTÜREL PEYZAJ ALANI YÖNETİM PLANI ENTEGRASYONUNUN DEĞERLENDİRİLMESİ	77
4.1. Bergama Koruma Amaçlı İmar Planı'nın Değerlendirilmesi	77
4.2. Bergama Çok Katmanlı Kültürel Peyzaj Alanı Yönetim Planı'nın Değerlendirilmesi.....	83
4.3. Bergama Koruma Amaçlı İmar Planı ve Bergama Çok Katmanlı Kültürel Peyzaj Alanı Arasındaki Entegrasyonun GZFT-AHS Birlikte Kullanımı ile Değerlendirilmesi.....	87
4.3.1. Bergama Koruma Amaçlı İmar Planı ve Bergama Çok Katmanlı Kültürel Peyzaj Alanı Yönetim Planı GZFT (SWOT) Matrisi	88
4.3.2. Hiyerarşi kurma	91
4.3.3. TFZG (TOWS) matrisi ve strateji geliştirme.....	92
4.3.4. AHS	93
4.3.5. Strateji Seçeneklerini Puanlama ve Sıralama	94
4.3.6. Duyarlılık analizi	95
4.4. Bergama Halkı ve Uzmanların Bergama Koruma Amaçlı İmar Planı ve Bergama Çok Katmanlı Kültürel Peyzaj Alanı Yönetim Planı Arasındaki Entegrasyona Yönelik Değerlendirmeleri	95
4.4.1. Bergama halkını tanımlayıcı istatistikler	95
4.4.2. Bergama halkı ve uzmanların GZFT faktörlerini önemseme düzeyleri	98
4.4.2.1. Bergama halkının ve uzmanların GZFT faktör gruplarına ilişkin önemseme düzeyleri	98
4.4.2.2. Bergama halkı ve uzmanların GZFT faktörlerine ilişkin yerel ağırlık değerlendirmesi.....	100
4.4.3. Bergama halkı ve uzmanların öneri entegrasyon stratejilerine yönelik değerlendirmeleri	107
4.4.4. Bergama halkı ve uzmanların Bergama KAİP ve Bergama Ç.K.K.P.A. Yönetim Planı arasındaki entegrasyona yönelik değerlendirmelerinin karşılaştırılması.....	113
4.5. Bölüm Sonucu.....	116
5. SONUÇLAR VE ÖNERİLER	118
5.1. Sonuçlar	118
5.1. Öneriler	122
KAYNAKLAR	124

EKLERHata! Yer işareti tanımlanmamış.

EK-1 Bergama Halkı Anket Formu**Hata! Yer işareti tanımlanmamış.**

EK-2 Bergama Uzman Anket Formu**Hata! Yer işareti tanımlanmamış.**

EK-3 Etik Kurul Onayı**Hata! Yer işareti tanımlanmamış.**

ÖZGEÇMİŞHata! Yer işareti tanımlanmamış.

ÇİZELGE LİSTESİ

Çizelge 2.1. Koruma alanında Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası düzenlemeler	16
Çizelge 2.2. Türkiye'deki koruma mevzuatının gelişim süreci	18
Çizelge 2.3. Floransa'nın UNESCO Dünya Miras Listesine dahil edilme sürecinde etkili olan kriterler.....	36
Çizelge 2.4. Mostar Şehrinin Eski Şehrinin Eski Köprü Bölgesi'nin UNESCO Dünya Miras Listesine dahil edilme sürecinde etkili olan kriterler	40
Çizelge 2.5. İstanbul Tarihi Yarım Ada'nın UNESCO Dünya Miras Listesine dahil edilme sürecinde etkili olan kriterler	42
Çizelge 2.6. İncelenen yönetim planı örneklerine ilişkin değerlendirme tablosu.....	46
Çizelge 3.1. Bergama'da planlamanın tarihsel süreci.....	60
Çizelge 3.2. GZFT (SWOT) analizi bileşenleri (Kotler vd., 1993).....	62
Çizelge 3.3. Önem dereceleri ve tanımları (Saaty,2008).....	64
Çizelge 3.4. Turizm ve koruma alanında GZFT-AHS (SWOT-AHP) uygulamaları	70
Çizelge 3.5. AHS tekniğine uygun olarak hazırlanan anket sorularının içeriği-1	72
Çizelge 3.6. AHS tekniğine uygun olarak hazırlanan anket sorularının içeriği-2	73
Çizelge 4.1. Bergama'nın UNESCO Dünya Miras Listesine dahil edilme sürecinde etkili olan kriterler	85
Çizelge 4.2. TFZG (TOWS) matrisi	92
Çizelge 4.3. Paydaşlara göre GZFT faktörlerinin toplam ağırlıkları	98
Çizelge 4.4. Bergama Halkına ilişkin GZFT grup ağırlıkları matrisi.....	103
Çizelge 4.5. Uzmanlara ilişkin GZFT grup ağırlıkları matrisi	106

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1.1. Tez akış şeması	6
Şekil 2.1. 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanununun tarihsel gelişimi	15
Şekil 2.2. Planlama hiyerarşisi.....	30
Şekil 2.3. Türkiye'de yönetim planı süreci	32
Şekil 2.4. Türkiye'deki UNESCO Dünya Miras Listesinde bulunan alanlar	33
Şekil 2.5. Türkiye'de UNESCO Geçici Dünya Miras Listesinde bulunan alanlar.....	34
Şekil 2.6. Floransa kent merkezi-1	36
Şekil 2.7. Floransa kent merkezi-2	37
Şekil 2.8. Mostar kent merkezi	40
Şekil 2.9. İstanbul Tarihi Yarımada Yönetim Planı sınırları	43
Şekil 3.1. Bergama'nın konumu	49
Şekil 3.2. Pergamon Akropolis vaziyet planı.	51
Şekil 3.3. Bergama yerleşim planı	52
Şekil 3.4. Pergamon Bizans Dönemi yerleşim planı	53
Şekil 3.5. 1943 yılı Bergama İmar Planı.....	56
Şekil 3.6. 1976 yılı arkeolojik sit sınırı.....	57
Şekil 3.7. 1996 yılı Sit Sınırları	58
Şekil 3.8. Örnek AHS mekanizması	64
Şekil 3.9. AHS'nin avantajları:	67
Şekil 3.10. Yöntem aşamaları	68
Şekil 4.1. Bergama Koruma Amaçlı Nazım İmar Planı	78
Şekil 4.2. Bergama Koruma Amaçlı Uygulama İmar Planı	79
Şekil 4.3. Bergama Koruma Amaçlı İmar Planı özel yapılaşma koşulları	82
Şekil 4.4. Bergama Ç.K.K.P.A. Yönetim Planı Sınırı haritası	84
Şekil 4.5. Bergama Ç.K.K.P.A. Yönetim Planı Sınırları içerisindeki farklı sit sınırları	86
Şekil 4.6. Bergama'da koruma politikalarına yönelik GZFT matrisi	90

Şekil 4.7. GZFT-AHS uygulama mekanizması	91
Şekil 4.8. AHS tekniğine göre ağırlık hesaplama formülasyonu.....	94
Şekil 4.9. Cinsiyet dağılımı.....	96
Şekil 4.10. Eğitim durumu dağılımı.....	96
Şekil 4.11. "Koruma Kavramı" nın bilinirlik düzeyi	96
Şekil 4.12. "UNESCO Dünya Miras Listesi Kavramı" nın bilinirlik düzeyi	96
Şekil 4.13. "Arkeoloji Kavramı" nın bilinirlik düzeyi	96
Şekil 4.14. "Bergama'nın UNESCO Dünya Miras Listesinde Yer Alması" nın bilinirlik düzeyi.....	96
Şekil 4.15. Tarihi bir taşınmaza sahiplilik düzeyi	97
Şekil 4.16. Bergama'nın tarihsel çevresinin gelecek nesillere aktarılmasına yönelik bilinçlilik düzeyi	97
Şekil 4.17. Ulaşım bağlantıları	97
Şekil 4.18. Bergama halkına göre GZFT grup ağırlıkları.....	99
Şekil 4.19. Uzmanlara göre GZFT grup ağırlıkları	99
Şekil 4.20. GZFT faktörlerine yönelik yerel ağırlık değerlendirilmesi	103
Şekil 4.21. Uzmanların GZFT faktörlerine yönelik yerel ağırlık değerlendirilmesi	106
Şekil 4.22. Bergama halkının perspektifinden ve KAİP-Yönetim Planı Entegrasyonuna yönelik stratejilerin toplam ağırlıkları	108
Şekil 4.23. Bergama halkının öneri stratejilere ilişkin değerlendirmeleri	109
Şekil 4.24. Uzmanlara göre stratejilerin toplam ağırlıkları	111
Şekil 4.25. Uzmanların öneri stratejilere ilişkin değerlendirmeleri.....	112
Şekil 4.26. Bergama halkına göre KAİP-Alan Yönetimi entegrasyonunda GZFT faktörleri bağlamında [S-2] stratejisinin etkinlik düzeyi	114
Şekil 4.27. Uzmanlara göre KAİP-Alan Yönetimi entegrasyonunda GZFT faktörleri bağlamında kazanan [S-4] stratejisinin etkinlik düzeyi	115

SİMGELER VE KISALTMALAR

Kısaltmalar

AHS:	Analitik Hiyerarşi Süreci
AHP:	Analytic Hierarchy Process
Ç.K.K.P.A.:	Çok Katmanlı Kültürel Peyzaj Alanı
GZFT:	Güçlü Yönler, Zayıf Yönler, Fırsatlar, Tehditler
KAİP:	Koruma Amaçlı İmar Planı
UNESCO:	United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization
ICCROM:	International Centre for the Study of the Preservation and Restoration of Cultural Property
ICOMOS:	International Council on Monuments and Sites
IUCN:	International Union for Conservation of Nature
SWOT:	Strengths, Weaknesses, Opportunities, Threats

1. GİRİŞ

Avrupa merkezli olarak ortaya çıkan ve zamanla tüm coğrafyaya yayılan koruma anlayışı dünya genelinde medeniyetlerin incelenerek geleceğe aktarılmasında büyük öneme sahip olmuştur. Zaman içerisinde somut ve somut olmayan miras olarak tanımlanan tarihe yolculuk, toplumların yapısında meydana gelen değişim ve gelişimleri inceleyerek gelecek kuşaklara aktarmayı başarmıştır.

Özellikle 20. Yüzyılın ortalarından itibaren koruma kavramı, tek yapı ölçeğinde koruma yaklaşımından Venedik Tüzüğü ile birlikte çevresi ile koruma anlayışına keskin bir geçiş yapmıştır. Bu geçişte UNESCO-*United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization* (Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü), ICOMOS-*International Council on Monuments and Sites* (Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi), ICCROM-*International Centre for the Study of the Preservation and Restoration of Cultural Property* (Uluslararası Kültürel Varlıkların Korunması ve Restorasyon Araştırma Merkezi) ve Avrupa Konseyi'nin (*Council of Europe*) öncülük etmiş olduğu birçok çalışma ile birlikte koruma anlayışı farklı bir boyuta sahip olmuştur. Uluslararası boyutta hazırlanmış olan bu çalışmalar dünya genelinde zamanla kabul görmeye başlamış olup; 1980'li yıllarda da Türkiye'de doğal ve kültürel alanların korunması için farklı boyutlarda yasal düzenlemeler yapılmıştır.

Türkiye'de koruma anlamında ilk çalışmalar Osmanlı dönemindeki Tanzimat Fermanı sonrasında hazırlanan köklü değişikliklere kadar uzanmakta olup; Cumhuriyetin ilanı ile birlikte ve zaman içerisinde de gelişen-dönüşen koruma yaklaşımlarına uyum sağlamıştır. Türkiye'de koruma kapsamında hazırlanmış olan ilk yasal düzenleme tarihi eser hazinelerinin korunması açısından büyük önem taşıyan ve bugünün Türkçesi ile "Eski Eserler Tüzüğü" olarak adlandırılabilir Asar-ı Atika Nizamnamesi'dir. 1869 yılında çıkarılan (ve 1874, 1884, 1906 tarihlerinde düzenlemelerin yapıldığı) 1973 yılına kadar yürürlükte olan Asar-ı Atika Nizamnamesi'nden sonra gerçekleştirilen yasal düzenlemeler 1973 yılında yayımlanan 1710 sayılı Eski Eserler Yasası ve 1983-1987-2004 yıllarında geliştirilerek yürürlüğe giren 2863 sayılı "Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu" olmuştur.

Doğal ve kültürel alanların korunması dünya genelinde ilk olarak yapı veya nesne üzerinde başlamış olsa da zaman içerisinde çevresi ile bütüncül koruma anlayışı benimsenmiştir. Bütüncül / bütünleşik koruma anlayışı koruma-kullanma dengesini göz önünde bulundurarak geçmişten günümüze kadar yolculuğunu sorunsuz olarak

tamamlamış olan somut veya somut olmayan mirasların gelecek nesillere sorunsuz bir şekilde aktarılmasını hedeflemektedir. Bu yaklaşımın temel amacı ise; korunması kararlaştırılmış olan nesnelere sürdürülebilirliğini sağlamaktır. UNESCO ve ICOMOS tarafından sürdürülebilirlik ilkesi doğrultusunda bütünleşik koruma kapsamında alt detaylarda farklı kavramlar ortaya konulmuştur. Bu kavramlardan en önemlileri korumayı tek bir boyutta ele almayarak çok disiplinli bir yaklaşım aracılığı ile inceleyen “alan yönetimi” ve “yönetim planı”dır. Türkiye’de de de 5226 sayılı “Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu ile Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun” (2004) ile yasal mevzuatımıza “alan yönetimi” ve “yönetim planı” tanımları dahil edilmiştir. 5226 sayılı Kanuna yönelik 2005 yılında çıkarılan “Alan Yönetimi ve Anıt Eser Kurulunun Kuruluş ve Görevleri ile Yönetim Alanlarının Belirlenmesine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik”te “alan yönetimi” ve “yönetim planı”na ilişkin uygulama esasları uluslararası platformlara uyumlu olarak belirlenmiştir.

Türkiye’de 2005 yılından itibaren, alan yönetimi ve yönetim planı çalışmaları kapsamında doğal ve kültür/tarihi alanlarda somut veya somut olmayan miras kapsamında birçok çalışma ve uygulama geliştirilmiştir. “Koruma ve planlama ilişkisi” ile birlikte “bütüncül koruma yaklaşımı” farklı uzmanlık alanlarını (şehir planlama, mimarlık, arkeoloji, tarih, coğrafya vb.) da çalışma kapsamı içerisine dahil ederek “alan yönetim çalışmaları”ni oluşturmuştur.

1.1. Çalışmanın Amacı

Avrupa merkezli ortaya çıkarak zaman içerisinde dünya geneline yayılan koruma anlayışının Türkiye’deki yansımaları niteliğindeki yasal-yönetimsel düzenlemeler, taraf olunan anlaşmalar vb. ile birlikte koruma-kullanma dengesi sağlanmaya çalışılmıştır. Dünya tarihinde yaşanmış olan birçok sıcak veya soğuk savaşlarla birlikte korumanın önemi zaman içerisinde giderek artmıştır. Ülkelerin gelişmişlik düzeyleri ile paralel olarak koruma çalışmaları belirli dönemlerde (Fransa’da, Almanya’da, İtalya’da, İngiltere’de vb.) hız kazanmış olup zaman içerisinde dünyaya örnek gösterilebilecek uygulamaları sunmuşlardır.

Türkiye’de de korunmaya değer görülmüş olan alanlarda dünyadaki gibi uygulamaya geçilebilmesi için pek çok düzenleme yapılmıştır. Zaman içerisinde uluslararası boyuttaki koruma genelinde ortaya konmuş olan tüzükler doğrultusunda birçok anlaşmaya (Atina Konferansı, Venedik Tüzüğü, Dünya Kültürel ve Doğal Mirasın Korunması Sözleşmesi, Avrupa Mimari Miras Sözleşmesi, vb.) taraf olunarak

koruma mevzuatı bu çerçevede geliştirilmiştir. Fakat gelişmiş ülke örnekleri ile kıyaslandığında koruma anlamında uzunca bir yol kat edilmiş olmasına karşın restorasyon uygulamaları, koruma yaklaşımları, halkın bilinçlendirilmesi, vb. hususlarda eksiklikler mevcuttur (Ahunbay, 2019).

Dünyada ve Türkiye’de koruma anlayışındaki gelişmeler ön planda tutularak koruma anlayışında yeni kavramlar ortaya çıkmaya başlamıştır. Sürdürülebilirlik ilkesinin temel prensip olarak benimsendiği ve koruma kullanma dengesine önem verilen “bütünleşik koruma” kavramı bu yeni kavramlardan olup; çevresi ile koruma anlayışının yanı sıra tescilli yapılara işlev yüklemeyi ön planda tutmuştur. Bütünleşik koruma anlayışının savunulmaya başlanması ile birlikte korunacak alanların denetiminde rol oynayacak “yönetim planı” yeni bir kavram olarak ortaya çıkmıştır. Yönetim planı arkeolojik, kentsel ve doğal alanların korunmasında ve denetlenmesinde zaman içerisinde yasal mevzuatla birlikte oldukça önemli bir yere sahip olmuştur.

Bergama (İzmir) tarihsel dönem boyunca farklı kültürlere ev sahipliği yaparak önemli din, ticaret, eğitim ve yönetim merkezi olmuştur. Helenistik Döneme kadar uzanan ve Osmanlı İmparatorluğunu da içerisine alan bu izler günümüze kadar kısmen korunagelmıştır. Kentsel ve arkeolojik miras alanlarını bir arada bulundurmasından dolayı şehircilik ve mimari ögeler açısından çok önemli bir yere sahip olan Bergama’da ilk koruma amaçlı imar planı (KAİP) çalışması 1968 yılında hazırlanmış, plan 1987, 2002 ve 2012 yıllarında revizyonlar görmüştür. Bergama’da çok katmanlı kültürel peyzaj alanının tahribatını en aza indirerek gelecek nesillere aktarılabilmesini hedefleyen bir yönetim planı süreci (2000’lerin başı) başlatılmıştır.

Çalışma kapsamında UNESCO Dünya Kültür Mirası Listesine girebilmiş olan “Bergama Çok Katmanlı Kültürel Peyzaj Alanı (Ç.K.K.P.A.) Yönetim Planı” ile mevcut “KAİP”nin hazırlanma aşamasındaki birlikteliği ve uygulama sürecindeki entegrasyonları incelenecektir. Bu incelemenin yapılmasındaki en büyük etken ise, koruma mevzuatı içerisinde yer alan KAİP kavramı ile yönetim planı kavramının birbirini destekliyor nitelikte olmasıdır. KAİP her ne kadar bir yerleşim yeri veya anıtsal yapı grubu üzerinde sürdürülebilirliği sağlamak adına hazırlanmış olan yapılaşma ve kısıtlama kararlarını içeren bir belge olsa bile aslında stratejik bir envanter çalışması olarak karşımıza çıkmaktadır. Yönetim planı ise, KAİP’te olduğu gibi bir yerleşim yeri veya anıtsal yapı grubu üzerinde yoğunlaşarak geleceğe yönelik sürdürülebilirlik ilkesi bağlamında stratejik hedefler ve bu hedeflere bağlı olarak uygulama, kontrol, finansman gibi alt kriterlerle birbirini destekleyen bir uygulama rehberi olarak karşımıza

çıkılmaktadır. Ancak her ne kadar KAİP ile yönetim planının mevzuat açısından hazırlama/uygulama/denetleme gibi ana başlıkları farklı bir mekanizma olarak işliyor gibi görünse bile temelde KAİP ile yönetim planı birbirini tamamlayan bir alt ve üst ölçek stratejik planlama kademelenmesi olarak da bilinmektedir. KAİP ve yönetim planı her ne kadar birbirinden bağımsız birer çalışma gibi karşımıza çıkıyor olsalar bile temelde yerleşim yeri veya yapı grubu özelinde aynı amacı güden iki farklı envanter çalışmasıdır. Bu nedenle de her iki planlama çalışmasının birbirinden bağımsız ilerlememesi gerektiğini nitel ve nicel veriler yardımıyla ortaya koyulması amaçlanarak Bergama özelinde korumaya esas ortaya çıkabilecek eksikliklerin belirlenmesi ile bu durumun minimuma indirilmesi hedeflenmektedir. Bu kapsamda çalışmada temel amaç; Bergama’da doğal ve tarihi çevrenin bütünlüğünü korurken, koruma-kullanma dengesinin en üst düzeyde benimsenmesini sağlayarak sürdürülebilirlik ilkesi doğrultusunda kentsel kaliteyi iyileştirmektir.

1.2. Çalışmanın Kapsamı

Çalışma dört ana bölümden oluşmaktadır.

Birinci bölümde; konuya giriş, çalışmanın amacı, kapsamı ve yöntem açıklanmıştır.

İkinci bölümde; koruma, tarihi çevre ve kültürel miras kavramları açıklanarak dünyadaki ve Türkiye’deki koruma mevzuatının tarihsel gelişimi ile birlikte koruma ve planlama ilişkisi açıklanmıştır. Daha sonrasında KAİP ve tarihi alanların yönetimi, yönetim planlarının amaç ve ilkeleri ile birlikte yönetim planı hazırlanma süreçleri incelenerek dünyada ve Türkiye’de kentsel ve arkeolojik mirası içerisinde barındıran ve UNESCO tarafından Dünya Miras Listesine kabul edilen başarılı alan yönetimi çalışmaları incelenmiştir.

Üçüncü bölümde; çalışmanın ana metaryalini oluşturan Bergama KAİP ve Bergama (Ç.K.K.P.A.) Yönetim Planı’nın genel özellikleri, yapılaşma şartları, stratejik hedefleri vb. başlıklar detaylı olarak irdelenmiştir ve bu çalışma kapsamında kullanılacak olan GZFT (SWOT) ve Analitik Hiyerarşik Süreç (AHS) metotları detaylı bir şekilde açıklanarak literatürde GZFT+AHS yöntemi doğrultusunda hazırlanmış olan örnek çalışmalar incelenmiştir.

Dördüncü bölümde; ikinci ve üçüncü bölümlerde incelenmiş olan başlıklar doğrultusunda Bergama KAİP ve Bergama Ç.K.K.P.A Yönetim Planı incelenerek iki farklı çalışma kapsamında ortak bir GZFT analizi yapılmıştır. Yapılan GZFT analizi

bağlamında yeni stratejiler geliştirilerek AHS metodu kapsamında Bergama halkı, Bergama Ç.K.K.P.A Yönetim Planı ve Bergama KAİP bütününde uzman kişiler ile anket çalışmaları yapılmıştır. Bu anket çalışması ile birlikte KAİP ve Bergama Ç.K.K.P.A Yönetim Planının hangi ölçütlerde başarılı olup olmadığı nicel analizler yardımıyla ortaya konulmuştur.

Beşinci bölümde ise; genel bir değerlendirme yapılarak Bergama KAİP ve Bergama Ç.K.K.P.A.Yönetim Planı arasındaki uyum, kapsam, uygulanabilirlik vb. hususlar açısından olumlu veya olumsuz yönler ortaya koyularak olumsuz yönleri azaltıcı stratejiler geliştirilmiştir.

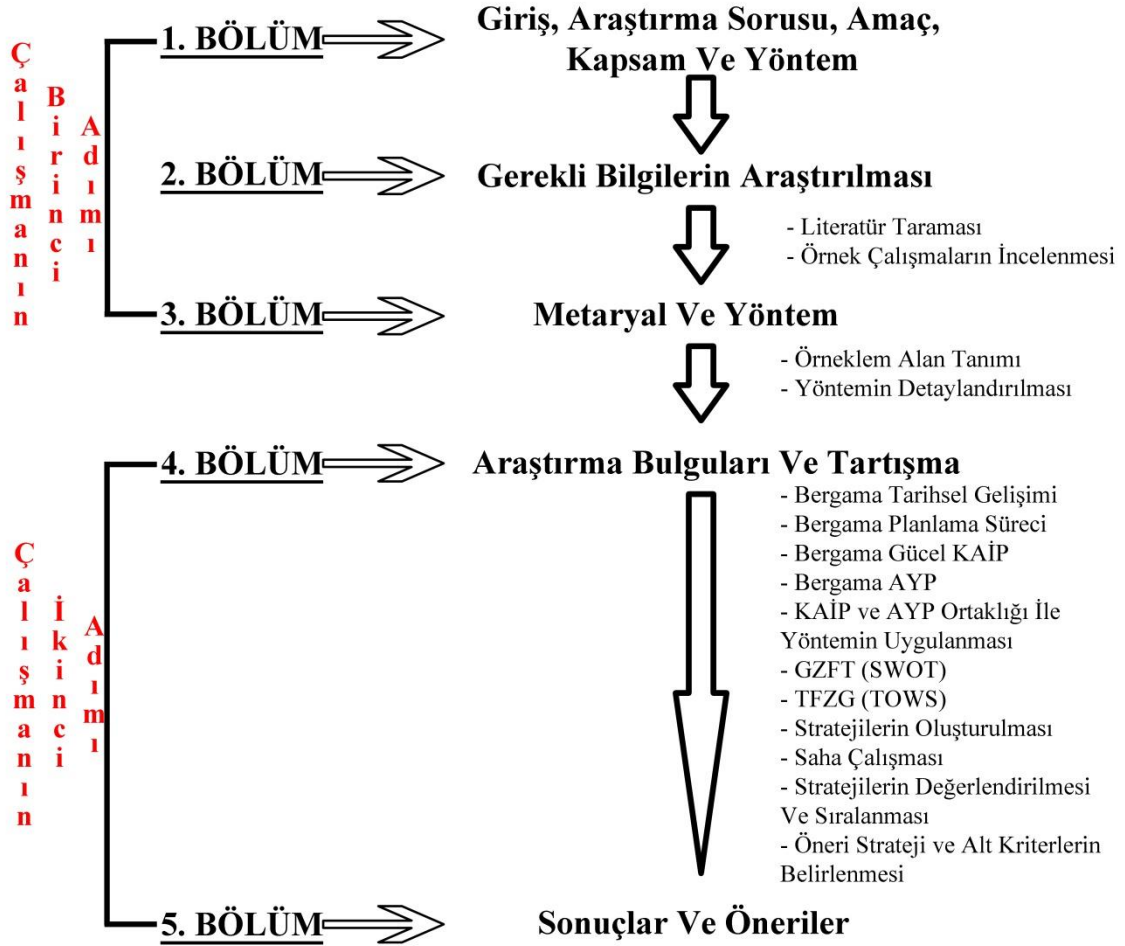
1.3. Çalışmanın Yöntemi

Yapılan bu çalışma genel olarak iki adımda şekillenmektedir (Şekil 1.1.). Birinci adım; çalışmada kapsamlı bir yazın taraması ile korumaya ilişkin temel kavramlar açıklanmış ve korumanın Türkiye’deki tarihsel gelişimi incelenmiştir. Daha sonrasında Türkiye’deki yasal mevzuat çerçevesinde KAİP hazırlanma ve uygulama süreci detayları ile incelenmiştir. Bir sonraki kısımda ise, alan yönetimi ve yönetim planı kavramları açıklanarak işleyiş şeması oluşturulmuştur. Ayrıca süreç içerisinde UNESCO, ICCROM, ICOMOS ve IUCN – *International Union for Conservation of Nature* (Dünya Doğa ve Doğal Kaynakları Koruma Birliği) vb. uluslararası kuruluşların koruma ile ilgili çalışmaları incelenerek tez kapsamında yararlanılmıştır.

Dünyada başarılı yönetimi planlarından Floransa (İtalya) ve Mostar (Bosna Hersek) örnekleri ile birlikte Türkiye’de İstanbul Tarihi Yarımada Yönetim Planı incelenerek kentsel ve arkeolojik sit alanlarının birlikte konumlandığı benzer uygulamalar doğrultusunda amaç, yöntem, plan kararı vb. hususlar detaylandırılarak çalışmaya yol gösterici olmuştur.

Çalışmanın ikinci adımında ise; Bergama’nın mevcut yapısı, KAİP, plan rapor ve plan hükümleriyle birlikte Bergama Ç.K.K.P.A Yönetim Planı incelenerek GZFT (SWOT) matrisi oluşturulmuştur. GZFT matrisinin elde edilmesi ile birlikte hiyerarşi kurularak TFZG (TOWS) matrisine geçiş sağlanmış olup bu aşamada da dört farklı strateji belirlenmiştir. Yapılan bu aşamalar ile birlikte GZFT (SWOT)’ye dayılı AHS (Analitik Hiyerarşik Süreç) yöntemi uygulanarak koruma süreci içerisinde eksiklikleri ortadan kaldıracak en uygun stratejiyi belirlemek üzere farklı meslek disiplinlerinde yer alan halk ve uzman grubunun katılımı ile yapılmış olan anket çalışması ile en önemli strateji belirlenmiştir. Son aşamada ise, elde edilen en önemli strateji doğrultusunda

yapılan tüm çalışmalar kapsamında Bergama Ç.K.K.P.A Yönetim Planının ve KAİP entegrasyonunun eksikliklerini ortadan kaldırabilmek için farklı stratejiler ve öneriler geliştirilmiştir.

Şekil 1.1. Tez akış şeması

2. KAYNAK ARAŞTIRMASI

2.1. Koruma Kavramı ve Gelişim Süreci

2.1.1. Koruma-tarihi çevre ve kültürel miras kavramları

Türk Dil Kurumuna göre koruma kavramı “bir kimseyi veya bir şeyi dış etkilerden, tehlikelerden, zor durumdan uzak tutmak esirgemek, muhafaza etmek” şeklinde anlamlandırılırken yine Türk Dil Kurumunun Kent Bilim Terimleri Sözlüğüne göre koruma; “Kentlerin belli kesimlerinde yer alan tarihsel ve mimari değerleri yüksek yapıtlarla, anıtların ve doğal güzelliklerin – kente bütün yaşayanlar gibi- gelecek kuşakların da yararlanması için her türlü yıkıcı, saldırgan ve dokuncalı eylemler karşısında güvence altına alınması” olarak tanımlanmıştır (Url1.).

1983 yılında Resmî Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren ve günümüze kadar birçok değişikliğe konu olan 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu’nda (KTVKK) “koruma” ve “korunma” kavramları “taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarında muhafaza, bakım, onarım, restorasyon, fonksiyon değiştirme işlemleri; taşınır kültür varlıklarında ise muhafaza, bakım, onarım ve restorasyon işleridir” şeklinde tanımlanmıştır (Url2.).

Türkiye’de sözlük anlamlarının dışında koruma kavramını Hasol (1995) “tarih ya da sanat değeri taşıyan yapıların, doğal değerlerin ya da kent parçalarının yaşamlarını sürdürebilmeleri için gerekli önlemleri almak” olarak tanımlamıştır. Uluslararası boyutta koruma kavramını Feilden (1982) “bozulmanın önlenmesine yönelik bir eylem” olarak tanımlarken, ICOMOS-*International Council on Monuments and Sites*- (Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi) 1994 yılında koruma kavramını, “kültürel mirasın anlaşılmasındaki, tarihsel sürecinin bilinerek anlamlandırılması, malzeme detaylarına göre korunmasının sağlanması gerektiği gibi muhafaza edilmesi ve restorasyon sürecinin geliştirilmesi ile ilgili olan yapılacak tüm çabalar” şeklinde tanımlamıştır (Url3.).

Koruma, müdahalede bulunulacak somut veya somut olmayan mirasın amaç ve hedeflerine göre çeşitlilik göstermektedir. Zeren Gülersoy’a (2003) göre koruma yaklaşımları;

- “Geçmişin hatırdaki tutulması için tarihsel belgelerin güvence altına alınması,
- İnsanlığın yararlanması için doğal ve yapay kaynakların güvence altına alınması,
- Sanat eserlerinin güvence altına alınması,
- İçinde bulunulan çevrenin istenmeyen değişimlere karşı güvence altına alınması,

- Sosyal yaşam şeklinin değişiminin önlenmesi, Kültürel kavramların, geleneklerin, düşüncelerin sürdürülmesi” şeklinde olabilmektedir.

Tekeli (1987) kentsel koruma kavramının tarih bilincinin zihinlerimize yer etmesi ile birlikte ulusal kimliğin oluşturulması açısından oldukça büyük öneme sahip olduğunu ifade etmekte; kentsel korumanın katkılarını ise;

- *“İçinde yaşanan çevrenin tarihsel geçmişe ait sunduğu simgeler, bireyin sağlıklı olarak toplumsallaşabilmesi için önemli birer araçlardır. Geçmişin göstergelerini taşıyan bir çevrede yaşayarak toplumsallaşan birey, kültürün sürekliliği bilincine kolaylıkla erişerek, bir tarih bilincine ulaşmaktadır;*
 - *Ulusal benliğin ve kimliğin yaratılması ve sürdürülmesinde koruma önemli bir araç durumundadır;*
 - *Korunacak değerler, sahip oldukları tarihsel önemlerinin yanı sıra, sanatsal, kültürel ve çevresel değerleri açısından da özellikli olan varlıklardır;*
 - *Ekonomik açıdan, özellikle turizm amaçlı düzenlemelerle farklı kültürlerle mensup kişilerin beğenisini kazanmak açısından önem taşımaktadır.”*
- şeklinde tanımlamıştır (Tekeli, 1987).

Tüm bu tanımlamalardan yola çıkarak; kentsel (ölçekte) koruma kavramı kısaca, geçmiş dönemlerde yaşamış olan toplumların sosyo-ekonomik ve fiziksel özelliklerini içerisinde barından yapı veya yapı gruplarının günümüz şartları göz önünde bulundurularak geçmişten günümüze ve geleceğe taşınması aşamasında bir köprü rolü üstelendiği şeklinde tanımlanabilmektedir.

İlk kez Venedik Tüzüğünde (1964) değinilmiş olan “Tarihi çevre” kavramı ise, tek yapı ölçeğindeki anıtsal öğelerin yanı sıra, geçmişte önemli tarihsel olaylara tanıklık eden uygarlıkların kentsel ve kırsal yerleşimlerinin de tarihi bir değeri olduğu kabulü ile ICOMOS tarafından 1964 yılında ön plana çıkarılmış bir kavramdır. “Tarihi çevre” kavramı tek yapı ölçeğinde büyük bir sanat eserinin yanı sıra ayrıca tarihsel süreçte kültürel anlam kazanmış daha basit eserleri de kapsamaktadır (ICOMOS, 1964).

UNESCO’nun 1976 yılında gerçekleşen toplantısında “tarihi çevre” kavramına ilave olarak “Her tarihi bölge ve çevresi, özel karakteri ve dengesi, onu oluşturan parçaların birbiriyle kaynaşmasına bağlı olan ve yapılar, mekânsal organizasyon ve çevresi kadar insan faaliyetlerini de içeren bir bütün olarak görülmelidir.” ifadesi kullanılmıştır (Ahunbay, 2007).

Venedik Tüzüğü'nün 5. ve 6. Maddelerinde, anıtların işlevlendirilerek toplumların yararı için kullanılabileceğini ifade edilirken, anıtların bakımlarının bütüncül olarak ele alınması gerektiği vurgulanmaktadır (Url4.). Bu madde ile günümüzde uygulanan koruma anlayışının temelini oluşturulmuş ve bütünlük korumanın önemi net bir şekilde vurgulanmıştır. Tarihi çevre koruma kavramı, tek yapı ölçeğinin korunmasından başlayarak çevre, mahalle, bölge ve hatta ve hatta kent bütününde koruma şeklinde de tanımlanabilirken koruma literatürüne “bütünlük koruma” adı altında yeni bir kavram kazandırılmıştır. Tarihi çevrenin korunmasının amacı ise, tarihe tanıklık eden yapı veya yapı gruplarının günümüz şartlarıyla entegre etmektir.

Korumanın temel sorununun, korunacak değerlerin belirlenmesi olduğunu vurgulayarak tarihsel dönem içerisinde farklı uygarlıkların izlerini taşıyan ve günümüze kadar ayakta kalabilmiş seçkin dini yapıları, anıt mezarları ve işlevsel binaları dünya mimari mirasının korunması gerekli temel öğeleri olarak tanımlamıştır (Ahunbay, 2004).

Tarihi Kentler ve Kentsel Alanların Korunması Tüzüğü -Washington Tüzüğü (1987) ile korunması gerekli olan değerlerin tek yapı ölçeğinde koruma anlayışının değil de mekânsal/kentsel alanın tarihi karakteri ile birlikte korunması gerektiğinin önemini vurgulamıştır. Mekânsal boyutta korunması gereken bütüncül yaklaşımı ele alan bileşenler ICOMOS tarafından 1987 yılında aşağıdaki gibi maddeler halinde belirtilmiştir;

- *“Parsel ve sokakların tanımladığı kent dokuları,*
- *Binalarla yeşil ve açık alanlar arasındaki ilişkiler,*
- *Binaların ölçek, boyut, üslup yapım tekniği, kullanılan malzemeler, renk ve tanımlama biçimleri, iç ve dış görünüşleri,*
- *Kent veya kentsel alanın doğal ve insan yapısı çevresi ile arasındaki ilişki,*
- *Kent veya kentsel alanın zaman içinde yüklendiği değişik işlevler”* (Url5).

UNESCO korunmaya değer olarak belirlenen alanlara “miras” kavramını ekleyerek kültürel miras kavramın “geçmişten gelen, günümüzle bütünlük ve geleceğe aktarılacak kalıt” olarak tanımlamıştır. 1996 yılında 11. ICOMOS Genel Kurulunda kültürel miras kavramı, “anıtsal öğeler, yapı grupları ve tarihi veya yapısal çevreyi oluşturan, kültürel değer taşıyan sitler” olarak tanımlanmaktadır (Ahunbay, 2019).

2.1.2. Korumanın nedenleri

Koruma sürekli bir uygulamadır, işlemdir; bir başka deyişle zaman içinde değişen şartlara uyum göstererek, her neslin tarihi değeri olan eserleri bir sonraki nesle emaneti ile sürüp gidecektir (Tosun, 1983). Bir kentin kimliğinden söz edildiğinde orada yaşayanların kentte buldukları değerler, kente yüklenen, ona yakıştırılan anlamlar akla gelmekte, o kentte yaşanılarak elde edilen deneyimler sonucunda ortaya çıkmaktadır. Bir kentin kişiliğini ve aşıladığı kimlik duygusunu sadece yapılarının mimari değerlerinde değil, o değerlerin yaşadığı tarihte, geçirdiği süreçte aramak gerekir (Tekeli,1991). Çünkü kimlik bir anda değil, bir süreç içinde oluşmakta, bu sürecin geçmişten geleceğe doğru sürekli bir iletimi olarak algılanması daha doğrudur (Özdemir, 1996).

Ne İçin?/Kim İçin?/ Neden Koruyoruz?... Sorularına en kısa ve doğru cevap varlıkların üzerlerinde taşınmış oldukları sosyal, ekonomik, fiziki boyutları gibi çeşitli “değerler” için koruyoruz olacaktır. Çünkü bu değerler sosyal ve ekonomik yapının zaman içerisinde katmanlaşarak günümüze kadar gelmesiyle ortaya çıkmaktadır. Günümüz değerleri de bu katmanlaşmanın üzerine eklenerek gelecek nesillere aktarılabilecektir.

2.1.3. Dünyada ve Türkiye’de Koruma Anlayışının Gelişimi

Koruma anlayışı ilkçağlarda ve Hristiyanlığın yayılma döneminde (M.Ö. 4-M.S. 5. yy) daha çok dinsel etkilere bağlı olarak gelişim göstermiştir. Ortaçağda (5.-15. yy) koruma anlayışı daha çok işlevsel ve siyasal nedenlere bağlı olmuştur. Rönesans’ta (15.-16. yy) koruma anlayışı ise Papaların Roma Devri kalıntılarını kapsayan koruma emirnamelerinin etkisiyle şekillenmiştir. 18. yüzyıla gelindiğinde Fransız İhtilalinin yıkımlarına tepki olarak doğan koruma düşüncesi, kısa zamanda tüm Avrupa’ya yayılmıştır. 18. yüzyılın ikinci yarısı ve 19. yüzyılın başlarında mimari eserleri korumaya yönelik ilk yasalar hazırlanmış, tarihsel anıt fikri şekillenmeye başlamıştır (Zeren Gülersoy, 2003).

1931 yılında Atina’da İtalya’nın ulusal bir sorunu haline gelmiş olan anıtların restorasyonu aşamasında uyulması gereken zorunlu kuralların belirlenmesi üzerinde yoğunlaşan “Eski Eserler ve Güzel Sanatlar Yüksek Kurulu” öncülüğünde, korumanın yöntemlerini amaç edinen Atina Tüzüğü-*Carta Del Restauro* hazırlanmıştır. Atina Tüzüğü’nde üzerinde durularak vurgulanan diğer bir husus ise, belgeleme ve uluslararası boyutta işbirliği yapılmasıdır (Url7). Atina Tüzüğü’nün ortaya koyduğu

temel ilkelerle anıtsal yapıların kullanılması gerektiği, tarihi kimliklerine saygı duyulması gerektiği, yapıların çevreleriyle korunması gerektiği ve onarımlarında çağdaş tekniklerin kullanılabileceği vurgulanmıştır (Athens Charter, 1931).

1960'lerden sonra yapılan uluslararası toplantılarla korunacak değer kavramı tek yapıdan çevre boyutuna çıkarılmıştır. Tarihi Anıtların korunması konusunda ikinci önemli adım ise 1964 yılında Venedik'te atılmıştır. Venedik'te düzenlenen "II. Uluslararası Tarihsel Anıtların Mimarlar ve Teknisyenleri Kongresi" korunacak değer çevre boyutuna çıkmasındaki en önemli adım olarak belirlenmiştir (Zeren Gülersoy, 2003).

Venedik Tüzüğü'nden sonra 1965 yılında ICOMOS kurularak uluslararası boyutta görev tanımı yapılmıştır ve milletlerarası platformda resmi statü kazanmıştır. ICOMOS'un resmîyetini kazanmasından sonraki süreçte UNESCO dünya miras listesini yayınlarak 1972 yılında Dünya Miras Sözleşmesi doğrultusunda koruma alanlarının statülerinin hangi ölçütlerle dünya miras listesine dahil edilebileceği duyurulmuştur.

1975 yılında Avrupa'nın tüm ülkelerinin delegelerinin katılımı ile "Avrupa Mimari Miras Yılı" kampanyası Amsterdam Bildirgesi Raporu ile sonuçlanmıştır. Bildirge, Avrupa'ya özgü mimari mirasın tüm dünyanın kültürel mirası olarak benimsenerek korunması gerektiği konusunda detaylı tavsiyeleri içermektedir (Url6.).

1979 yılında ICOMOS tarafından Burra Tüzüğü ile korumanın on ilkesi açıklanmış olup; Venedik Tüzüğü'nün eksikleri giderilerek tamamlanmaya çalışılmıştır. Burra Tüzüğü daha sonrasında yayınlanmış olan 1987 tarihli Tarihi Kentler ve Kentsel Alanların Koruması Tüzüğü'nün (Washington Tüzüğü) temel altlığı olmuştur.

Tarihi Kentler ve Kentsel Alanların Koruması Tüzüğü'nün (Washington Tüzüğü) üzerinde durmuş olduğu iki önemli husus bulunmaktadır. Bunlar; anıtsal öğeler ve diğer tarihi kentsel alanların çevresi ile korunması ve halk katılımının ön planda tutulmasıdır (Url5.).

Gelişen ve değişen dünya ekseninde koruma ilke ve teknikleri zamanla pek çok değişikliğe konu olmuştur. Bu değişikliklerin yapılmasında ise, uluslararası boyutta yapılan konferanslar, toplantılar ve çalıştaylar sonucunda ortaya koyulan raporlar ve tüzükler etkili olmuştur.

Türkiye'deki kültür ve tabiat varlıklarının korunmasına ilişkin yasal-yönetmelik çerçevesinin temelleri ilk kez 19. Yüzyılın ortalarında Tanzimat Fermanının ilanı ve onu takip eden sürece uzanmaktadır (Zeren Gülersoy, 2003). Birinci Asar-ı Atika

Nizamnamesi ile başlayan bu çerçeve takip eden nizamnameler ile değişikliğe uğrayarak gelişmiştir. 23 Nisan 1906 tarihinde çıkarılan IV. Asar-ı Atika Nizamnamesi 1912 tarihli Muhafaza-i Abidat Kanunu ve 13 Mart 1912 tarihli “Esvar ve Kala-i Atikadan Belediyelere, Vilayete Terk Olunacak Yerler Hakkında Kanun” Cumhuriyet döneminde de kullanılmıştır (Ahunbay, 2019).

Cumhuriyet döneminin ilk koruma anlayışı sadece anıt eser ve mimari yapılarla sınırlı kalmış olup 1951 yılında 5805 sayılı Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu Teşkili ve Vazifelerine Dair Kanun ile kurulan 1976 yılına kadar İstanbul’da ve 1983 yılına kadar Ankara’da anıt eserlerin korunmasına yönelik bilimsel faaliyet gösteren Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu etkin rol oynamıştır. 1956 yılında çıkarılan 6785 sayılı ilk İmar Kanunu, Belediye Yapı ve Yollar Kanunu ile yollar arasında 10 metrelik bir yapı yaklaşma mesafesi koyarak bu koruma anlayışı 1973 yılında yayımlanarak yürürlüğe giren 1710 sayılı Eski Eserler Kanununa kadar uygulanmıştır. Cumhuriyetin ilk koruma kanunu olan ve kentsel ölçekte koruma kavramını ve anıtların dışındaki yapıların da korunması anlayışını kurumsallaştırmasını ilk kez bu kanun öngörmesine karşın, kendinden önceki 1906 tarihli Nizamnameye göre sistem değişikliği getirmemiş, eser üzerindeki mülkiyet ve kullanım haklarını kamu yararı adına kısıtlayan yeni kurallar tanımlamıştır (Dinçer, 2010; Gültekin, 2001). 6785 sayılı Kanun Türkiye’de planlama ve korumanın birlikteliğini gündeme getiren ilk yasal düzenleme olarak karşımıza çıkmaktadır.

Planlı Döneme geçişle birlikte hazırlanmaya başlanan kalkınma planları incelendiğinde; 1. Beş Yıllık Kalkınma Planı (1963-1967) içerisinde korumaya dair herhangi bir atıf yer almamaktadır. Fakat Türkiye’de tarihi çevrede bütünlük korumayı gerçekleştirebilmek için gerekli tüm yasal düzenlemeler ancak 1970 li yıllarda yürürlüğe girmiştir. Avrupa’daki gelişmelerin Türkiye’ye aktarılması ve tarihi çevre koruma konusunda bilinçlenmenin artmasında üniversite Öğretim Üyelerinin yayınları, Gayrimenkul Eski Eserler Kanunu ve Anıtlar Yüksek Kurulu’nun kararları, UNESCO, ICOMOS, Avrupa Konseyi gibi kuruluşların kampanyaları etkili olmuştur. Bu gelişmelere bağlı olarak, 1973’te 1710 sayılı Eski Eserler Kanunu çıkarılmış; Türkiye’de tarihi çevrelerin bir bütün olarak tescil edilip yasal koruma altına alınmaları ancak bu tarihten sonra mümkün olabilmiştir (Ahunbay, 2019).

1710 sayılı Eski Eserler Kanununun getirmiş olduğu yenilikler şu şekildedir:

- Korunmaya değer yapı tanımı tek yapı ölçeğinin dışına çıkarılmış ve “sit” kavramı getirilmiştir. Buna ek olarak çevre ölçeğinde korumanın, planlama ile gerçekleştirilebileceği belirtilmiştir.
- Eski eser envanteri ve tescil ile başlayan koruma süreci netleşmiştir.
- Eski eserlerin bakım ve onarımından sorumlu, karar alıcı ve uygulayıcı kurum ve kuruluşlar belirlenmiştir.
- Eski eser sahiplerine vergi, harç vb. vergilerden muafiyetler tanınmıştır.
- Devletin çeşitli mekanizmalar oluşturarak, eski eser sahiplerine finansal, malzeme ve teknik yapması öngörülmüştür (Avcoğlu, 2016).

3. Beş Yıllık Kalkınma Planı’nda ise (1973-1977) koruma anlayışının temelini oluşturan “Arşivcilik” ve “Müzecilik” kavramları ön plana çıkmıştır. 1973 yılında Resmî Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren 1710 sayılı Eski Eserler Kanunu ile korunmaya değer olabilecek konular hakkında yeni kavramlar, kıstaslar getirilerek, sit alanında koruma kavramı kanuni boyutta ele alınmaya başlanmıştır. Korunacak değerlerin tamamının değerlendirilerek korunması esaslı ön plana çıkararak “Kentsel Sit” tanımına yer verilmiştir. 1976 yılında tarihsel alanları öncelikle korunması vurgulanmış, 1977’de sivil mimarlık örneklerinin oluşturduğu kent dokularının korunmalarına ilişkin önlemlerin alınması gerektiği düşünülmüştür.

4. Beş Yıllık Kalkınma Planı (1979-1983) süreci içerisinde 1979 yılında ise tarihsel çevrenin bulunduğu yerleşmelerde çevre korunması ve değerlendirilmesine ilişkin ilkeler benimsenmiştir. 1980 yılında yayımlanan 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu ile koruma kavramlarına netlik getirilerek, sit tanımı yeniden yapılmış olup kentsel sit alanlarının korunması ve planlanmasına yönelik oldukça önemli bir adım atılarak “KAİP” kavramı ilk defa bu kanunla birlikte mevzuata girmiştir. 2863 sayılı kanunla birlikte planlama literatürüne yeni bir kavram eklenerek KAİP çalışmalarına başlanmıştır. Bu planlama çalışması ile birlikte sit alanlarında ilk öncelik etkileme geçiş sahalarını da göz önünde bulundurarak korumaya değer kültür ve tabiat varlıklarını geleceğe aktarabilmek hedefi doğrultusunda mekânsal, sosyal, ekonomik ve tarihi çevreye yönelik araştırmaları içeren, koruma esasları, uygulama ve kullanma detayları ile yapılaşma şartlarını makro ölçekten mikro ölçeğe kadar irdeleyen bir planlama çalışması olarak karşımıza çıkmaktadır.

Hızlı bir şekilde planlı döneme geçilmesiyle birlikte Cumhuriyet Döneminin ilk imar kanunu olarak bilinen 6785 sayılı kanun yerini 1985 yılında 3194 sayılı İmar

Kanunu'na bırakmıştır. 3194 sayılı İmar Kanunu planlı dönem içerisinde farklı ölçeklerde ve detaylarda hazırlanması gereken tüm planları net bir şekilde açıklamıştır.

Planlı dönemle birlikte Türkiye'de korumaya yön veren önemli belgeler aşağıdaki şekildedir (Ahunbay, 2019).

- Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunmasına Dair Sözleşmeye Türkiye Cumhuriyeti'nin Katılmasına Uygun Bulunduğu Hakkında Kanun ve Sözleşme (1982)
- Avrupa Mimari Mirasının Korunması Sözleşmesinin Onaylanmasının Uygun Bulunduğu Kanun ve Sözleşme (1989)
- Arkeolojik Mirasın Korunmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesinin Onaylanmasının Uygun Bulunduğu Hakkında Kanun (1999)

1983 yılında yayımlanan ve halen günümüzde kullanılmaya devam eden 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu geçen bu süreç içerisinde birçok değişikliğe konu olmuştur. Tek yapı ölçeğinden başlayan koruma anlayışı zamanla yerini çevre korumaya ve daha sonrasında bütünleşik korumayla birlikte alan yönetimine kadar bırakmıştır. Türkiye'nin planlı döneme geçmesiyle birlikte yukarıda da belirtildiği gibi KAİP planlama literatürüne eklenerek 2863 sayılı Kanun ve bunun alt yönetmelikleri doğrultusunda çalışma ve uygulamalar gerçekleştirilmiştir. 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanununun 1983 yılında yürürlüğe girerek Türkiye'deki koruma anlayışına mikro ölçekte eski ve yeninin tartışıldığı ve ayrımının yapılabildiği bir düzen getirmiştir. Günümüzde de yürürlükte olan bu kanun korumanın kapsamını, yönetimi ve uygulamalarını içinde barından bir ilk olarak karşımıza çıkmaktadır¹.

2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nun 1983 yılından başlayan ve günümüze kadar devam eden uygulama süreci içerisinde mevzuatta yapılan değişiklikler irdelendiğinde (Şekil 2.1.) tek yapı ölçeğinde başlayan koruma anlayışının zaman içerisinde bütünleşik koruma anlayışına doğru bir değişim içerisinde olduğu görülmektedir.

¹ 1710 sayılı Eski Eserler Kanunu ile 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nun günümüze kadar yapılan tüm değişikliklerin detaylı olarak irdelenmesi ile elde edilmiştir.

Güncel Koruma Kanununun Tarihsel Gelişimi			
	1983-2004 Yılları Arası	2004-2011 Yılları Arası	2011-2020
Eser/Objektive Koruma			+
Anıt/Eser Koruma			+
Çevre/Doku Ölçeğinde Koruma	3386 (1987 yılı) sayılı Kanun ile mevzuata girmiştir. 6498 sayılı Kanun ile 2013 yılında çevre ile koruma detayı getirilmiştir.		
Bütünlük koruma	-	5226 (2004 Yılı) sayılı Kanun ile koruma mevzuatına dahil edilmiştir. 6498 sayılı Kanun ile 2013 yılında çevre ile koruma detayı getirilmiştir.	
Sit alanı	+	5226 sayılı Kanun ile "kültür peyzajı" vurgusu tanımı eklenmiştir.	
Doğal Sit	3356 (1987 Yılı) sayılı Kanun ile mevzuata girmiştir.	5226 sayılı Kanunla "Doğal Sit" başlığı alt başlık şeklinde açıklanmıştır.	648 (2011 Yılı) sayılı KHK ile doğal sitlere ilişkin tüm yetkiler Çevre ve Şehircilik Bakanlığına devredilmiştir.
Kültür Varlıkları			+
Doğa Varlıkları	+	5226 sayılı Kanun ile "özgün değer" vurgusu tanımı eklenmiştir.	
Taşınır Tabiat Varlıkları	-	-	648 sayılı KHK ile mevzuata eklenmiştir.
Somut Olmayan Kültür Varlıkları	-	5225 (2004 Yılı) ve 5448 (2006 Yılı) sayılı Kanunlar ile mevzuata eklenmiştir.	
Korumanın Sosyal Boyutu	-	5226 sayılı Kanun ile mevzuata eklenmiştir.	
Yetki ve Örgütlenme	3356 sayılı Kanun ile mevzuatta yer alan "yüksek kurul" olarak; "Bölge kurulu" ise "koruma kurulu" olarak değiştirilmiştir.	5226 sayılı Kanun ile mevzuatta yer alan "koruma kurulu" ifadeleri "koruma bölge kurulu" olarak değiştirilmiştir.	648 sayılı KHK ile mevzuatta yer alan "Kültür ve tabiat varlıklarını koruma yüksek kurulu" "Kültür Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu", "Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu" ifadesi ise "Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu" şeklinde değiştirilmiştir.
Aktif Koruma	-	5366 sayılı Kanun (2005 Yılı) ile mevzuata eklenmiştir.	
Yerel Yönetimler	-	5226 ve 5366 sayılı Kanunlar ile mevzuata eklenmiştir.	
Kamu Yararı	-	5226 sayılı Kanun ile mevzuata eklenmiştir.	
Kültürel Peyzaj			-
Kültürel Çevre	-	5226 sayılı yasa ile sit alanı ve kültür varlıklarının tanımlandığı ilgili alt benderde kültürel çevreye ilişkin tanımlayıcı ekler getirilmiştir.	
Sürdürülebilirlik	-	5226 sayılı Kanun ve "KAİP teknik Şartnamesi" mevzuata eklenmiştir.	
Katılım	-	5226 sayılı Kanun ile mevzuata eklenmiştir.	648 sayılı KHK ile mevzuattan çıkarılmıştır.
Yaşam Kalitesi			-
Alanın Ruhü			-
Etkileşim-Geçiş Sahası	-	5226 sayılı Kanun ile mevzuata eklenmiştir.	
Çevre Düzenleme Projesi	-	5226 sayılı Kanun ile mevzuata eklenmiştir.	
Alan Yönetimi	-	5226 sayılı Kanun ile mevzuata eklenmiştir.	
Yönetişim	-	5226 sayılı Kanun ile mevzuata eklenmiştir.	
Yönetim Planı	-	5226 sayılı Kanun ile mevzuata eklenmiştir. 6745 (2016 Yılı) sayılı Kanunla Plan Taslağının hazırlanması ve ilgilileri detaylandırılmıştır.	
Bağlantı Noktası	-	5226 sayılı Kanun ile mevzuata eklenmiştir.	648 sayılı KHK ile ayrı bir alt başlık olarak tanımlanmıştır.
Sokak Sağlıklaştırma Proje ve Uygulamaları	-	2010 yılında mevzuata eklenmiştir	648 sayılı KHK ile ayrı bir alt başlık olarak tanımlanmıştır.
KUDEB	-	-	5226 sayılı Kanun ile mevzuata eklenmiştir ve KUDEB yönetmeliği 7153 (2018 Yılı) sayılı Kanun ile Çevre ve Şehircilik Bakanlığına aktarılmıştır.
Ödenek ve Gelirler	-	-	6552 sayılı Kanun ile mevzuata eklenmiştir. 2017 yılında yayımlanan 7061 (2017 Yılı) sayılı Kanun ile detaylandırılmıştır.
Yetki Devri	-	-	6745 sayılı Kanun ile 2016 yılında mevzuata eklenmiştir.
Resen Projelendirme	-	-	6745 sayılı Kanun ile 2016 yılında mevzuata eklenmiştir.

Şekil 2.1. 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanununun tarihsel gelişimi²

² Kamacı (2014)'dan yararlanılarak Resmî Gazete'de yayımlanan yasal düzenlemelerin incelenmesi suretiyle yazar tarafından güncellenmiştir.

2.1.4. Türkiye'nin Koruma Bağlamında Taraf Olduğu Uluslararası Düzenlemeler

Koruma alanında Türkiye'nin taraf olduğu ve kabul ettiği uluslararası birçok düzenleme bulunmaktadır. Korumanın temelini oluşturan, koruma sürecinin detaylı bir şekilde ele alınmasını sağlayan ve mikro ölçekte hassasiyetlerde koruma yaklaşımlarının ele alındığı ve Türkiye'nde taraf olduğu uluslararası düzenlemeler Çizelge 2.1.'de verilmiştir. Taraf olunan bu düzenlemeler sonucunda uluslararası boyuttaki koruma yaklaşımının Türkiye'de de yerel mevzuata entegre olması ve diğer ülkelerle birlikte aynı yaklaşımların benimsenmesi amaçlanmıştır. Ülkede koruma anlamında yasal-yönetmelik çerçevenin hazırlanma sürecinde bu yaklaşımlar temel altlık olarak kullanılmış; günümüzdeki koruma mevzuatının sağlam bir zeminde hazırlanması sağlanmıştır.

Çizelge 2.1. Koruma alanında Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası düzenlemeler³

Düzenleme	Amaç	İçerik
Atina Konferansı (1931)	Yapıların Özgün Kimlikleri ile Korunması	Tek Yapı Ölçeğinde Değil Çevresi ile Korumanın Önemi
Venedik Tüzüğü (1964)	Sanat Eserlerinin Tarihi Bir Belge Olarak Koruma	Koruma, Onarım, Kazı ve Belgeleme
Dünya Kültürel ve Doğal Mirasın Korunması Sözleşmesi (1972)	Üstün Evrensel Değer Kavramının Detaylı Bir Şekilde Tanımlanması	Kültürel ve Doğal Miras Tanımı
Amsterdam Bildirgesi (1975)	Korumanın Ülke Bağlamında Önemszenmesi	Korumayı Detayları ile Ele Almak
Avrupa Mimari Miras Sözleşmesi (1985)	Mimari Miras Kavramının Tanımlanması	Anıtlar, Bina Grupları ve Ören Yerlerinin Tanımı ve Korumaya Yönelik Yasal Yönetmelik Çerçeve
Avrupa Peyzaj Sözleşmesi (2000)	Doğal Yaşam Alanlarının Tanımlanması	Doğal, Kırsal, Kentsel, Yarı Kentsel Alanları, Karayı, Kıta İçi Suları, Deniz Alanları ve Sulak Alanları İçerir.
Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi (2003)	Somut Olmayan Kültürel Mirası Korumak ve İlgili Toplulukları Açıklamak	Somut Olmayan Kültürel Miras Kavramını Tanımlamak (Gösteri Sanatları, Ritüeller Vb.)
Avrupa Konseyi Toplum İçin Kültürel Mirasın Değeri Çerçeve Sözleşmesi Faro Konvansiyonu (2005)	Bireysel Hak ve Özgürlükler	Kültürün Korunması ve İnsanların Kültüre Ulaşmasını Hedefler
Valetta İlkeleri (2011)	Korumada Detaylı ve Yenilikçi Tanımlar (Tampon Bölge, Yönetim Planı, Yerin Ruhü Vb.)	Tarihi Kentler ve Kentsel Alanlarda Yeni Tanımlamalar Ortaya Koyarak Korumada Yeni Bir Yaklaşım Benimsemiştir.

³ ICOMOS Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi Türkiye Milli Komitesi tüzük, bildirme ve raporları doğrultusunda yazar tarafından oluşturulmuştur.

Yukarıdaki ilk üç düzenleme (Atina Konferansı, Venedik Tüzüğü ve Dünya Kültürel ve Doğal Mirasın Korunması Sözleşmesi) korumanın temelini oluştururken bu düzenlemelerin dışındaki diğer düzenlemeler ise korumanın detaylandırılmasının ve bu süreçte yeni bazı hususlarda da hassas olunmasının gerekliliğini ön plana çıkarmışlardır. Atina Konferansı, Venedik Tüzüğü ve Dünya Kültürel ve Doğal Mirasın Korunması Sözleşmesi hükümleri günümüzde de ICOMOS tarafından koruma anlayışı içerisinde temel altlık olarak kullanılmaya devam edilmektedir. Çünkü bu düzenlemeler, koruma anlayışının ilk defa uluslararası boyutta tartışıldığı ve korumanın ne kadar gerekli olduğuyla birlikte nasıl koruyarak gelecek nesillere aktarmamız gerektiğini içeren ilk yazılı belgelerdir (Ahunbay, 2019).

Türkiye'nin taraf olduğu bu raporlar, tüzükler vb. yazılı belgeler doğrultusunda koruma mevzuatının gelişim süreci Çizelge 2.2.'de özetlenmiştir. Korumanın ilerleyen bir boyutu olan, Yönetim Planının hazırlanmasında da yol gösterici olarak kullanılan tüzük, kanun, yönetmelik ve ilke kararları süreç içerisinde önemli düzeyde etkin rol oynamaktadırlar.

Çizelge 2.2. Türkiye'deki koruma mevzuatının gelişim süreci

	Arkeolojik Kazılar ve Müzecilik Faaliyetleri	Tek Yapı Ölçeğinde Koruma	Anıt Koruma- Eski Eser Tescili	Çevresi ile Koruma Sit Alanı Kavramı	Bütünleşik Koruma	Değişiklikler
	19. Yüzyıl	20. Yüzyılın İlk Yarısı	20. Yüzyılın İkinci Yarısı		21. Yüzyıl ve Günümüz	
Yasal Düzenlemeler	Asar-ı Attika Nizamnamesi (1869) II. Nizamname (1874) Müzecilik Faaliyetleri (1881) Asar-ı Attika Nizamnamesi (1884)	Nizamname (1906) Muhafaza-i Abidat Hakkında Nizamname (1912) Muhafaza-i Asar-ı Attika Encümeni (1917) Hars Müdürlüğü (1922) Anıtları Koruma Komisyonu (1931) Belediye Yapı ve Yollar Kanunu (1933) UNESCO Sözleşmesi Kabulü (1946)	Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu (1951) 6785 Sayılı İmar Kanunu (1956) 1961 Anayasası Venedik Tüzüğü Kabulü (1964) 1710 Eski Eserler Kanunu (1973) 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu (1983) 3386 sayılı Kanun (1987)	5226 sayılı Kanun (2004) KAİP Yönetmeliği, Alan Yönetimi ve Anıt Eserler Kurulu Yönetmeliği (2005) 644 ve 648 sayılı KHK (2011) 2012 ve 2016 yılında yapılan yasal düzenlemeler		
Dönemlere Ait Önemli Özellikler	1848 ve 1864 yıllarında Tanzimat Dönemini içerisinde yangınları önlemek için alınan önlemler, Arkeolojik Kazıların Önem Kazanması, Eski Zamanlardan Kalan sanat eşyalarına verilen önem, Müzelerin kurumsallaşması, taşınabilen malzemelerin eski eser olarak nitelendirilmesi	İslam Eserlerinin, klise ve havra yapılarının eski eser olarak tanımlanması, eski eserlerin devlet malı kabul edilmesi, yıkılacak eski eserlerin kararının yere bırakılması, müzelerin eski eserlerin plan ve kesitlerinin çıkarılması, uzman personel yetiştirilmeye başlanması, Vakıfların kurulması, eski eserlerin etrafına 10 metre mesafe bırakılması kararı, TBMM tarafından UNESCO sözleşmesinin kabul edilmesi	Tek Yapı ölçeğinde korumanın yerini çevresi ile korumaya bırakması, ilk kez sit tanımının kullanılması, kültür ve tabiat varlıkları tanımının ayrılması, kentsel, arkeolojik, tabii ve tarihi sit kavramlarının getirilmesi,		Ören Yeri, KAİP, ÇDP, Yönetim Planı, Yönetim Alanı gibi tanımların mevzuata eklenmesi, KAİP in müellifinin şehir plancısı olduğu ve alana ait özellikler kapsamında plan ekibinin oluşacağı, KAİP halk katılımı, Doğal Sit Yetkilerinin ayrılması	

2.2. Koruma-Planlama İlişkisi

Keleş'e (2006) göre kentleşme, "Sanayileşme ve ekonomik gelişmeye paralel olarak kent sayısının artması ve bugünkü kentlerin büyümesi sonucunu doğuran, toplum yapısında artan oranda örgütlenme, iş bölümü ve uzmanlaşma yaratan, insan davranış ve ilişkilerinde kentlere özgü değişiklikler yaratan bir nüfus birikme sürecidir".

1950'li yıllardan itibaren Türkiye'de sanayileşmenin ve ortak pazar arayışının artması ile birlikte hızlı bir kırdan kente göç dalgası başlamıştır. Bu göç dalgası doğrultusunda yeni yerleşim alanlarına duyulan ihtiyaca en kısa sürede cevap verilmesi gerektiğinden plansız kentleşme hareketleri ivme kazanmıştır. Bu bağlamda yeni yerleşim alanları oluşturuluncaya kadar merkezi konumda bulunan tarihi alanlar cazip hale gelmiştir. Böylece; tarihi alanların birçoğunda mevcut olunan zenginlikler yok olmaya başlamıştır ve bu doğrultuda da "koruma" tanımı net bir ifade ile dile getirilmeye başlanmıştır.

Planlama ve koruma kavramları birbiri ile çelişen iki zıt kavram olarak açıklanabilmektedir (Örnek Özden, Görgülü, 2006). Çünkü planlama, projeksiyon hedefleri doğrultusunda geleceğe yönelik kentin hangi hedefleri doğrultusunda gelişeceğini ve büyüyeceğini tanımlarken, koruma ise; gelişmenin aksine geçmişten günümüze kadar bir şekilde ulaşılmış olan tarihi zenginliklerin günümüz şartlarında doğru ve etkin bir şekilde sabit kılınarak geleceğe aktarılabilmesinin sağlanmasıdır. Bu iki kavram dinamiklik ve durağanlık olguları açısından zıtlık içermektedir.

1950'den 1980'lere kadar planlama olgusu dinamikliği savunarak gelişmeyi ve büyümeyi hedeflerken 1983 yılında Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren "2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu" ile birlikte tarihi zenginliklerimizin korunmasının gerekliliği öncelikli bir görev olarak açıklanmıştır. Bu doğrultuda, planlama kavramları içerisine dinamik imar planları dışında durağanlık ilkesinin ön plana çıkarıldığı bir stratejik planlama yaklaşımı olan "KAİP" kavramı getirilmiştir. Koruma ve planlama bağlamında KAİP kavramı ile, tek yapı ölçeğinde korumanın yetersiz kaldığı anlaşılacak çevre/bölge/alan bazlı koruma anlayışı benimsenmiştir.

2.2.1 Kentsel koruma planlaması

Sanayi Devrimi ile başlayan ve zaman içerisinde tüm dünyada etkili olan sosyo-ekonomik değişimler ve daha sonrasında yaşanan II. Dünya Savaşı ile birlikte kırdan kente göçün artması ile birlikte korunmaya değer alanların tahribatının hız kazandığı bilinmektedir. Bu tahribatın zaman içerisinde engel olunamayacak seviyelere ulaşması neticesinde kentsel gelişme mantığı ile gerçekleştirilen imar planlarına yeni bir tanımlama yapılmasına ihtiyaç duyulmuştur. Kentsel koruma çalışmalarında sit kavramının ilk olarak ele alındığı 1973 yılına dayanarak 1983 yılında KAİP kavramının yasal mevzuatımıza dahil edilmesi ile korunması gereken alanların detaylı çalışmalar doğrultusunda yıkılıp yeniden yapılması mantığı yerine, yerinde koruma ve kullanma kavramının ön planda olduğu planlama/kentsel koruma yaklaşımını benimsenmeye başlanmıştır.

KAİP tarihi alanları ve tarihi anıtları, dokunulmazlığı olan tek yapılar olmaktan ve bunun sonucu pasif koruyuculuk tutumunun kısıtlılığında çıkarıp geçerli ve etken bir koruyuculuk anlayışı ile yeniden değerlendirmeye götüren bir tutumu amaçlamaktadır (Erder, 1973).

14.7.2004 tarih ve 5226 sayılı *Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu ile Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun*'da; KAİP; “*Kanunlarla belirlenmiş olan sit alanlarında etkileşim geçiş sahası da göz önüne alınarak, sürdürülebilirlik ilkesi doğrultusunda kültür ve tabiat varlıklarının korunması tarihi, mimari, arkeolojik, kültürel, doğal, demografik, sosyal ve ekonomik, yapılaşma ve mülkiyet verilerini de içine alan araştırmayla; hâlihazır haritaların üzerine, koruma alanında yaşayan ve faaliyet gösteren iş yerlerinin sosyal ve ekonomik yapılarını, yapılaşma sınırlamalarını, yenileme alan ve projelerini, hane halkları sağliklaştırma, açıklama raporu ve plan notlarıyla bir bütün olarak hazırlanan nazım ve uygulama imar planlarının gerektirmiş olduğu ölçekte planlar*” olarak tanımlanmaktadır (Kiper, 2005).

KAİP yapılırken, korumaya özendirici olması, koruma bölgesini şehrin öteki bölgelerinden yalıtıcı olmaması, koruma bölgesinin şehrin öteki bölgeleri ile ulaşımını kesmemesi, koruma bölgesine gösterilen büyük ilgiyi ve saygıyı belli etmesi, koruma bölgesinin korunduğunu belli edecek korumaya değer her şeyin korunması, planın çevre ve bölge halkına sevdirmesi ilkeleri göz önünde bulundurulmalıdır (Alsaç, 1978).

Koruma Planlaması her kent parçası için fiziki ve sosyo-ekonomik açıdan farklı özellik gösterdiği için değişik alanlarda uzmanlaşmış kişilerden oluşan bir ekip

çalışması tarafından hazırlanır ve projenin yürütücüsü genelde Şehir Plancısı veya Restorasyon Uzmanı Mimar olmaktadır (Tuncer, 1998).

Türkiye’de de koruma mevzuatının tarihsel gelişimi doğrultusunda 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu’nda 2004 yılında 5226 sayılı Kanun ile yapılan yasal düzenleme ile KAİP ekibinin müellifi Şehir Plancısı olarak belirlenmiştir. 3194 sayılı İmar Kanunu her ne kadar imar planları ile ilgili yasal altlığı oluştursa da KAİP için özel bir uygulama yönetmeliği [26/7/2005 tarihli ve 25887 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan KAİP ve Çevre Düzenleme Projelerinin Hazırlanması, Gösterimi, Uygulaması, Denetimi, Müelliflerine İlişkin Usul ve Esaslara Ait Yönetmelik] bulunmaktadır. Çünkü 3194 sayılı İmar Kanunu gelişmeyi ve dinamikliği ön gören bir planlama hiyerarşisinden bahsetmekte iken KAİP dinginliği ön planda tutan ve mevcudu değiştirmeden geleceğe aktarmayı hedeflemektedir.

Planlama sürecinde; ilk etapta, ilgili kentin konumu, tarihsel gelişimi, fiziksel, sosyal, ekonomik ve mimari karakteristikleri araştırılmakta, ikinci etapta, kentsel sit alanının fiziksel, mimari, sosyal ve ekonomik yapısı incelenmekte; hazırlanan 1/1000 ölçekli baz pafta üzerine fiziki veriler, dış ve iç değerlendirme formları ile elde edilen mimari veriler, sosyal anket formlarından elde edilen bilgiler işlenmektedir. Genel değerlendirme aşamasında alanın kent gelişimi doğrultusunda değerlendirilmesi, tek yapı ölçeğinde değerlendirme ile fiziksel ve sosyal değerlendirmeler yapılmaktadır. Alanın sorun ve potansiyellerinin belirlenmesini takiben bölge ve alt bölgeler tespit edilmekte, genel ve özel kararlar üretilerek kullanım, koruma ve rehabilitasyon kararlarını içeren uygulamaya esas plan elde edilmektedir (Tuncer, 1994).

Türkiye’de kentsel veya arkeolojik sit alanlarının planlamasına yönelik süreç şu şekildedir; *Kentsel Sit Alanı İlanı*, *Geçiş Dönemi Koruma Esasları ve Kullanım Şartlarının Belirlenmesi [Koruma Bölge Kurulu]*, *Koruma Amaçlı Plan Hazırlama [Belediye/Valilik]*, *Koruma Amaçlı Plan İnceleme ve Karar Verme [Koruma Bölge Kurulu]*, *Koruma Amaçlı Plan Onay [Belediye Meclisi, İl İdare Kurulu]*, *Koruma Amaçlı Plan Uygulama [Belediye Valilik, Vakıflar Bölge Müdürlüğü, Röleve ve Anıtlar Bölge Müdürlüğü]* başlıklarından oluşmaktadır (Yücel ve Zeren Gülersoy, 2006).

2.2.2. Tarihi alanların yönetimi

Tarihi yerleşim yerlerinde yapılı çevrenin en etkin parçası olan kültürel miras alanları içlerinde barındırdıkları anıtsal ve sivil mimari öğeleri ile birlikte buldukları yerleşim yerlerinin kimliğini ve toplumsal yapısını da yansıtan somut miras alanları olarak tanımlanabilmektedir. Kültürel miras alanlarının sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik değerleri bu alanların korunarak gelecek nesillere aktarılmasını gerektirir (Mason, 2002, Szmelter, 2013; Aktaran: Polat ve ark., 2018).

Kültürel miras alanlarının sürdürülebilirlik ilkesi bağlamında anıtsal ve sivil mimari öğeler üzerinde bulunan ciddi baskı ve tehditlerin ortadan kaldırılmasını ve tarihi dokunun gelecek nesillere sağlıklı bir şekilde aktarılmasını sağlamak adına “Alan Yönetimi” mekanizması dünyada ve Türkiye’de yasal mevzuat kapsamında en güçlü araç olarak karşımıza çıkmaktadır.

Kültürel miras yönetim kavramı olarak da nitelendirilen alan yönetimi, kültürel mirasımızın korunması ve iyileştirilmesi, geliştirilmesi açısından büyük önem kazanmaktadır. Tarihi kentsel veya arkeolojik dokunun çevresi ile birlikte bir bütün olarak ele alınması, yaşatılması, korunması ve bu alanların gelecek nesillere aktarılabilmesi için katılımcı bir politikanın benimsenmesi gerekmektedir (Aksoy ve Enlil, 2012).

Bütünleşik korumanın yönetsel boyutu olarak da bilinen “Alan Yönetimi”, koruma ve yönetim kavramlarının homojen bir şekilde birleşmesidir. Koruma alanlarında (arkeolojik, doğal, tarihi ve kentsel sitler) koruma, kullanma, yaşatma ve sürdürülebilirlik hedeflerini bir sistematiğe bağlama yöntemine “Alan Yönetimi” denilmektedir.

Alan yönetimi, korunmaya değer alanlarda koruma konusunda söz sahibi kurumlar ile bölge halkı ve alandan farklı boyutlarda faydalanan grupların arasındaki iletişimi sağlayabilecek bir eş güdüm platformu olarak açıklanabilir. Kentteki tüm kamu hukuku nesnesi idari birimler görevlerini yürütmeye devam ederken, “alan yönetimi”, idari birimler ve diğer kentsel paydaşlar arasında bir eşgüdüm ve katılım mekanizması oluşturan bir tür iletişim sistemidir (Ekinci, 2009).

Tarihi alanlar ve çevreleri, yerine konulamaz evrensel mirası oluşturan değerlerdir. Her tarihi alan ve çevresi özel karakteri ve dengesi, onu oluşturan parçaların birbiriyle kaynaşmasına bağlı olan ve yapılar, mekânsal organizasyon ve çevresi kadar insan faaliyetlerini de içeren bir bütündür (Ahunbay, 2019).

Kültürel birikimlerin belgesi olarak kabul edilen tarihi/kültürel çevrelerin yönetimi, bütünleşik korumayı öngören çağdaş teknikler gereği koruma uygulamalarının temelini teşkil etmektedir. Bir başka deyişle “alan yönetimi” anlayışının temsil ettiği çok disiplinli koruma anlayışı, çağdaş koruma tekniklerinin bileşkesidir. Günümüzün bu çağdaş koruma anlayışını yansıtan ana belge ise ICOMOS Tüzüğü’dür.

Koruma yaklaşımlarına verilen önem ekonomik ve sosyal politikalardaki iyileştirmeler sayesinde gün geçtikçe artmaktadır. Bu hassasiyetlere paralel olarak koruma yaklaşımları ile ilgili mevzuatlar devamlı güncellenerek uluslararası norm ve standartlara çekilmeye çalışılmaktadır.

Türkiye’deki koruma mevzuatının temeli olan 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu yıllar içerisinde birçok yeni Kanun ve Kanun Hükmünde Kararname ile beslenerek günümüze ulaşmıştır. 2004 yılında Türkiye’deki sit alanları ve ören yerlerinde yönetim planlarının hazırlanması zorunlu hale getirilmiş olup; 2005 yılında çıkarılan 5226 sayılı Kanun ile 2863 sayılı Kanun içerisine “alan yönetimi” ve “yönetim planı” kavramları getirilmiştir. Alan Yönetimi ve Yönetim Planı çalışmalarına altlık olması için “Alan Yönetimi ve Anıt Eser Kurulunu Kuruluş ve Görevleri ile Yönetim Alanlarının Belirlenmesine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik” yayımlanarak koruma yaklaşımına çağdaş ve uluslararası boyutta standartlar getirilmiştir.

2005 yılında yayımlanan “Alan Yönetimi ve Anıt Eser Kurulunu Kuruluş ve Görevleri ile Yönetim Alanlarının Belirlenmesine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik”in hedefleri:

- *“Alan sınırlarının tarihi, sosyal, kültürel, coğrafi, doğal, sanatsal bir bütünlük içerisinde etkileşim sahaları ve tarihi, kültürel, sosyal, coğrafi ve sanatsal nedenlerle ilişkili bulunduğu bağlantı noktalarının alanın korunması, geliştirilmesi ve değerlendirilmesi bakımından doğru tespit edilmesi,*
- *Koruma, erişim, sürdürülebilir ekonomik kalkınma ihtiyaçları ile yerel toplumun ilgisi arasında uygun bir denge oluşturmanın yollarının yönetim planı ile gösterilmesi,*
- *Alanın değerini arttırarak uluslararası bir seviyeye çıkarmak için genel stratejiler, yöntemler ve araçların geliştirilmesi, mali kaynakların belirlenmesi ve yaratılması,*

- *Kültür turizmini geliştirmek amacıyla uluslararası iş birliği ve paylaşımı yaratacak etkinlik ağının kurulması,*
- *Belirli bir bölge içinde birbirleriyle ilişkilendirilerek sektör oluşturma potansiyeli bulunan sit alanlarında bölgesel kültür sistemlerinin gelişimi için uygulama planlarının yaratılması,*
- *Yönetim alanlarının korunması ve değerlendirilmesinde kamu kurum ve kuruluşları, sivil toplum örgütleri, alanda mülkiyet hakkı bulunanlar, gönüllü kişi ve kuruluşlar ile yerel halkın iş birliği,*
- *Sit alanları ve ören yerleri ile etkileşim sahalarının bakım, onarım, restorasyon, restitüsyon, teşhir, tanzim ve çevre düzenlemesi ile birlikte alan yönetim amaçları doğrultusunda uluslararası koruma prensipleri ve sözleşme hükümleri çerçevesinde korunarak yaratılmasının yani sıra kullanım ve gelişim ilkelerinin ve sınırlarının belirlenmesi,*
- *Kültür varlıklarının yönetiminde, konservasyon alanında, tasarım ve uygulamada, uzmanlık ve ekipmanda yüksek standartların kullanılmasının sağlanması”*

olarak açıklanmıştır (Url8).

Alan Yönetimi ve Anıt Eser Kurulunu Kuruluş ve Görevleri ile Yönetim Alanlarının Belirlenmesine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik”in hedefi özetle; korunacak alanlarda yönetim alan sınırlarının belirlenmesi, geliştirilmesi, hazırlanması, onaylanması, uygulanması ve denetlenmesi sürecinde görev alacak birim ve personellerin sorumluluklarının belirlenmesine ilişkin usul ve esasları düzenlemek; sürdürülebilirlik ilkesi bağlamında hazırlanmış olan yönetim planı kapsamında kamu kurum ve kuruluşları ile sivil toplum kuruluşları arasındaki etkileşimini sağlamak ve iletişimi iyileştirmektir.

2.2.2.1. Yönetim planı

Yönetim Planı, UNESCO Dünya Miras Merkezi'nin (*UNESCO World Heritage Center*) Dünya Miras Listesine kabul edilecek değerler için oluşturmuş olduğu bir uygulama aracıdır (Gülersoy, 2012). UNESCO'ya üye ülkeler, 1972 yılında Dünya Miras Merkezi tarafından hazırlanan ve tüm kamuoyuna sunulan dünya kültürel ve doğal mirasının üstün evrensel değerinin olabildiğince anlaşılabilir ve kabul edilebilir şekilde tanımlanmasını, muhafazasını ve sürdürülebilirliğini sağlamak için Dünya

Mirası Sözleşmesi'ni (*World Heritage Convention, 1972*) kabul etmişlerdir ve Türkiye de bu sözleşmeye 1983 yılında taraf olmuştur (Gülersoy, 2012).

Dünya Mirası Sözleşmesi'nin uygulama rehberi niteliğindeki “Dünya Mirası Sözleşmesinin Uygulanmasına Yönelik İşlevsel İlkeler Uygulama Rehberi'ne (*Operational Guidelines for the Implementation of the World Heritage Convention 1977, 2008*) göre “Her varlık uygun bir yönetim planına veya varlığın üstün evrensel değerinin katılımcı yollarla nasıl korunması gerektiğini belirten bir yönetim sistemine sahip olmalıdır. Bu yönetim sisteminin amacı, bugünkü ve gelecek nesiller için varlığın etkin korunmasını sağlamaktır”. Dünya Miras Merkezi, Dünya Mirası olarak önerilen, ilan edilen ve Dünya Miras Listesi'ne alınan alanlar için bu uygulama rehberi doğrultusunda hazırlanan bir yönetim planının olmasını zorunlu görmektedir (Gülersoy, 2012). Tarihi çevre açısından değerlendirildiğinde yönetim planı; kentsel, kırsal, doğal ve arkeolojik sitler için hazırlanması öngörülen ve o alanın hangi kaynaklar, uzmanlar ve program ile nasıl korunacağını tanımlayan belgelerdir (Ahunbay, 2019).

Yönetim Planı taslağı alan başkanının başkanlığında alana özgü özelliklerin ön planda tutulduğu ve farklı meslek disiplinlerinin birarada çalışarak ilgili yönetmelik hükümleri doğrultusunda ve mutlaka KAİP hükümlerine uygun olarak hazırlanmalıdır.

Yönetim planının içeriği, alan içerisinde kültürel değeri bulunan varlıkların sürdürülebilirliğini sağlayarak gelecek nesillere aktarabilme amacını savunmasından dolayı oldukça önemlidir. Plan içeriği ise, alan bütününde yapılmış olan tüm analiz çalışmaları sonucunda tespit edilen tahribat nedenleri, bakım, onarım ve belgeleme çalışmalarına, kazı uygulamalarına ve sürdürülebilir korumaya katkı sağlayacak ekonomik girdilerin sağlanmasına cevap verir nitelikte olmalıdır.

Yönetim alan sınırı kentsel sit alanını içerisine alıyor ise; yönetim planı taslağı ilgili belediyesince, eğer yönetim planı sınırı arkeolojik, tarihi ve doğal sit alanlarını kapsıyor ise Bakanlıkça onaylanmaktadır. Yönetim alan sınırı herhangi bir belediye sınırı içerisinde yer almıyor ve kentsel sit alanı kapsamında hazırlanması gereken bir çalışma ise yine Bakanlıkça onaylanmaktadır.

5226⁴ sayılı Kanuna göre Yönetim Planları; “*Yönetim alanının korunmasını, yaşatılmasını, değerlendirilmesini sağlamak amacıyla, işletme projesini, kazı planı ve çevre düzenleme projesi veya koruma amaçlı imar planını dikkate alarak oluşturulan*

⁴ Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu ile Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun

koruma ve gelişim projesinin, yıllık ve beş yıllık uygulama etaplarını ve bütçesini de gösteren, her beş yılda bir gözden geçirilen planlardır” (Ur19).

Yönetim planı sürecinde alanın farklı özelliklerine göre ihtiyaç duyulabilecek konularda farklı disiplinler arası iş birliği sağlanmalıdır. Yönetim planında olması gereken özellikler ise⁵;

- Alana ait araştırma yapılarak alanın tanımlanması ve çalışma sınırının belirlenmesi,
- Kültür varlıklarının tespiti yapılarak değerlendirilmesi,
- Hedefin ortaya koyulması,
- Alana yönelik farklı ölçeklerde projelerin tanımlanması,
- Çalışma programının hazırlanarak iş programının oluşturulması,
- Çalışmanın uygulaması,
- Sonuçların değerlendirilerek göden geçirilmesi ve bilgi arşivinin oluşturulmasıdır.

Thomas ve ark. (2003) başarılı bir yönetim planının özelliklerini şu şekilde açıklamışlardır:

- Plan yapımı ile sona ermemekte, uygulama ve ötesine devam etmektedir.
- Gelecek ile ilgili olup eylemin gelecekteki alternatif gidişlerini tanımlamakta ve şimdiki kararların sebep olduğu bağlantılı nedenler ve etkileri incelenmektedir.
- Tehditler ve imkanlarla ve problem çözümleriyle ilgili düşünmek için bir mekanizma sağlamaktadır.
- Sistemik olan yönetim planı, birçok planlama uygulamasında olduğu gibi önceden tanımlanan bir dizi basamakla çalışmaktadır. Bu basamaklar süreci biçimlendirerek mantıksal yaklaşıma teşvik etmektedir. Sistemik yaklaşım aynı zamanda bilgi, analizler ve içeriğe dayanan kararları kesinleştirmeye ve önerilen hareketlerdeki mantığın anlaşılmasına yardımcı olmaktadır.
- Değer yargıları içermekte olan yönetim planı, koruma alanının ne olduğu, nasıl olması gerektiği ve değişen iç ve dış koşullarda istenilen durumlara nasıl ulaşılabileceğini tanımlayan bir süreçtir.
- Bütünsel bir bakış açısı olan planlama sürecinde açık ve kapsamlı bir şekilde çok geniş bir dizi sorunları, bakış açılarını ve fikirleri dikkate almaktadır. Belirli bir alana uygulandığında bütün süreçleri ve onunla birlikte ortaya çıkan sorunları

⁵ “Alan Yönetimi ile Anıt Eser Kurulunun Kuruluş ve Görevleri ile Yönetim Alanlarının Belirlenmesine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik” kapsamında elde edilmiştir.

içerebilmesi gerekmektedir. Sürecin nasıl bütünleşeceği, nasıl tamamlanacağı ve son kararların nasıl alınacağına bağlı olmalıdır.

- Devamlı bir süreç olarak tanımlanan yönetim planı, asla durağan olmadığı gibi değişen koşullara ve hedeflere göre de ayarlanmalıdır.

Yönetim planlarının hazırlanma sürecinde yetkili idareler tarafından konusunda uzman kişilerden oluşan bir planlama ekibi oluşturulmalıdır. Bu ekip içerisinde; kentsel sit alanı özelinde, mimarlık, şehir planlama ve kamu yönetimi bölümleri başta olmak üzere uzmanlar yer almalı, arkeolojik sit alanlarında ise ekip içerisine sanat tarihçisi ve arkeolog eklenmelidir. Doğal sit alanlarında ise çalışma ekibi içerisinde mutlaka çevre mühendisi yer almalıdır.

Alan Yönetim Birimleri

2004 yılında 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Kanunu kapsamında yapılan değişiklik sonucunda kanun içeriğine eklenen "Alan Yönetimi" ve "Yönetim Planı" kavramların uygulanmasına ilişkin yasal çerçeve de geliştirilmiştir. Bu doğrultuda; Alan yönetiminin idari yapılanması Danışma Kurulu, Eşgüdüm ve Denetleme Kurulu, Denetleme Birimi ve Alan Başkanından oluşmaktadır. Bu idari yapılanmaya göre;

- Yönetim alanlarında alan yönetimi kurulacaktır.
- Alan yönetim sınırkapsamında alanın korunması, değerlendirilmesi ve geliştirilmesine yönelik yönetim planı taslağı hazırlanacaktır.
- Yönetim planı taslağı çalışma alanının sit statüsüne göre hazırlanacak veya hazırlatılacaktır.
- Hazırlanan taslağın karara bağlanması ve uygulanması konusunda önerilerde bulunmak amacıyla, alanda mülkiyet hakkı bulunanlar, meslek odaları ve sivil toplum örgütleri ile üniversitelerin ilgili bölüm temsilcilerinden oluşan bir danışma kurulu kurulacaktır.
- Eşgüdümün sağlanması amacıyla, kentsel sitlerde ilgili belediye diğer yerlerde Kültür ve Turizm Bakanlığı'nca bir alan başkanı belirlenecektir.
- Yönetim plan taslağı kapsamında hizmetine ihtiyaç duyulan idarelerin birer temsilcisi ve danışma kurulunca seçilecek iki üyenin katılımıyla eşgüdüm ve denetleme kurulu kurulacaktır. Alan başkanı, kurulun da başkanıdır.

- Kurulun denetim görevini yerine getirebilmesi amacıyla ilgili kurum uzman personelinden ve denetim elemanlarından oluşan bir denetim birimi kurulabilecektir.
- Kamu kurum ve kuruluşları, belediyeler ile gerçek ve tüzel kişiler, eşgüdüm ve denetleme kurulunca onaylanan yönetim planına uymak, ilgili idareler, plan kapsamındaki hizmetlere öncelik vermek ve bu amaçla bütçelerine gerekli ödenekleri ayırmak zorundadırlar.
- Alan yönetiminin sekretarya hizmetleri yetkili idare tarafından yürütülür. Yetkili idarelerce, alan yönetimi birimlerinin çalışmalarını yürütmek üzere uygun bir yer tahsis edilir. Bu iş için yeterli sayıda personel görevlendirilir ve bütçelerinden yeterli miktarda ödenek ayrılır.

2.2.2.2. UNESCO dünya miras listesine alınma kriterleri

Bir varlığın UNESCO Dünya Miras Listesine alınabilmesi için Komite tarafından değerlendirilen bazı kriterler bulunmaktadır. Eğer varlık aşağıdaki kriterlerin biri veya birkaçını kapsıyor ise, komite tarafından kabul görmektedir. UNESCO tarafından belirleyici olarak kabul edilen kriterler aşağıda listelenmiştir.

“1. İnsanın yaratıcı dehasının bir başyapıtını temsil etmeli;

2. Bir zaman zarfı içinde veya dünyanın bir kültürel alanında, mimarlık veya teknoloji, anıtsal sanatlar, şehir planlama veya peyzaj tasarımı alanlarındaki gelişmeler ile ilgili insani değerler arasında önemli bir alışverişi sergilemeli;

3. Yaşayan veya ortadan yok olmuş bir kültürel geleneğe veya bir uygarlığa yönelik ünük veya en azından istisnai bir tanıklık üstlenmeli;

4. İnsanlık tarihinde önemli bir aşamayı veya aşamaları gösteren bir yapı tipinin, mimari veya teknolojik bütünü veya peyzajın istisnai bir örneği olmalı;

5. Özellikle geri döndürülemez değişimin etkisi altında hassas hale geldiği zaman, bir kültürün (veya kültürlerin) veya insanın çevresiyle etkileşiminin temsilcisi olan geleneksel insan yerleşiminin, arazi kullanımının veya deniz kullanımının istisnai bir örneği olmalı;

6. İstisnai evrensel öneme sahip olaylar veya yaşayan gelenekler ile, fikirler veya inançlar ile, sanatsal ve edebi eserler ile doğrudan veya somut bir biçimde ilgili olmalı (Komite bu kriterin tercihen diğer kriterler ile birlikte kullanılması gerektiğini kabul etmektedir.);

7. *Üstün doğal bir fenomeni veya istisnai bir doğal güzelliğe ve estetik öneme sahip alanları içermeli;*

8. *Yaşamın kaydı, yer şekillerinin oluşumunda devam eden önemli jeolojik süreçler veya önemli jeomorfik veya fizyografik özellikler dahil dünya tarihinin önemli aşamalarını temsil eden istisnai örnekler olmalı;*

9. *Kara, tatlı su, kıyı ve deniz ekosistemlerinin ve bitki ve hayvan topluluklarının evrim ve gelişimindeki devam eden önemli ekolojik ve biyolojik süreçleri temsil eden istisnai örnekler olmalı;*

10. *Bilim veya koruma açısından istisnai evrensel değere sahip tehdit altındaki türleri ihtiva edenler dahil biyolojik çeşitliliğin yerinde korunması için en önemli ve dikkat çeken doğal habitatları içermelidir.” (Url10.)*

2.2.2.3. Alan yönetiminde planlama çalışması

Koruma Alanı Yönetimi bir plan dahilinde, alanda sorumluluğu olan tüm kurumlar ve alandan yararlanan diğer paydaşlar arasında eşgüdüm sağlanarak, stratejik vizyon çerçevesinde gerçekleştirilmelidir. Bu plan “korumanın yönetilmesi” nin planı, “yönetimi planı” veya koruma yazınındaki genel ve kısa adı ile “yönetim planıdır”. Yönetim planları esas itibari ile yönetim alanının, çağdaş koruma anlayışının ve alan yönetiminin yukarıda verilen ilkeleri kapsamında yönetilmesini öngören bir idari düzenlemedir (Güler ve Ekinci, 2010).

OECD-*Organisation for Economic Co-operation and Development* (Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü), Dünya Bankası ve UN-*United Nations* (Birleşmiş Milletler) gibi uluslararası örgütlerin “ayrıcalıklı statüleri” gereği Afrika Ülkeleri ile Üçüncü Dünya Ülkeleri’nde “sürdürülebilir kalkınma”nın sağlanması için öngördüğü yönetim temelli “Kalkınma Planları”nın bir benzeri, koruma alanında sürdürülebilirliğin sağlanması için UNESCO ve ICOMOS gibi, yine uluslararası kurumlar tarafından öngörülen “Yönetim Plan”ları şeklinde ortaya çıkmaktadır. Korumada yönetim planları sürdürülebilir koruma olgusunun uygulanabilmesi için sistematik ve planlı bir yönetim anlayışı olarak görülmektedir (Madran ve Bozkurt, 2008).

Örnek Yönetim Planı İçeriği

Hazırlanacak olan bir yönetim planı çalışması üç ana başlığı ve alt başlıklarını mutlaka içerisinde barındırmalıdır (Bal, 2019):

(1) Alanın Tanımı: (1.1) Alanının Konumu ve Sınırları (Haritalar ve Uydu Görüntüleri), (1.2) Tarihsel Gelişim Süreci (Haritalar ve Fotoğraflar), (1.3) Alana Ait Mevcut Koruma Statüsü, (1.4) Alanla İlgili Analizler.

(2) Değerlendirme ve Koruma Politikalarının Belirlenmesi: (2.1) Alanın Özellikleri ve Potansiyellerinin Belirlenmesi (SWOT Analizi), (2.2) Koruma Politikalarının Belirlenmesi, (2.3) Yönetim Hedeflerinin Belirlenmesi.

(3) Uygulama ve İzleme: (3.1) Projeler, (3.2) Eylem Programı, (3.3) Bütçe.

UNESCO Dünya Miras Listesi Değerlendirme Komitesine sunulacak olan dosya olabildiğince açık bir dil, haritalar ve görsellerle desteklenmiş bir araştırma ve gerçekçi bir bütçe ve eylem planına sahip olmalıdır.

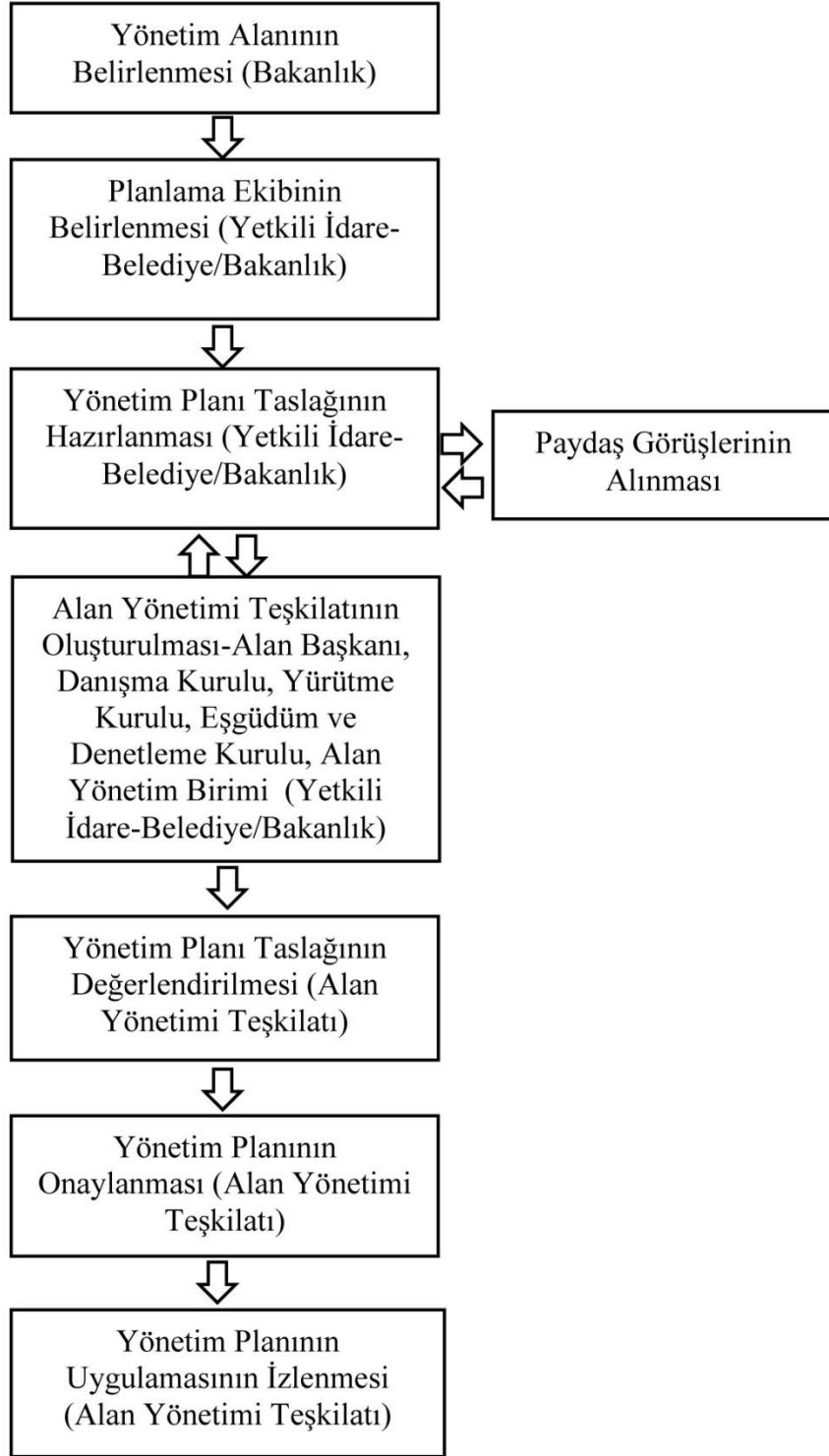
Hazırlanacak olan yönetim planı mutlaka planlama hiyerarşisi göz önünde bulundurularak hazırlanmalıdır. Yönetim planı planlama hiyerarşisi bağlamında mevcutta yürürlükte olan başta koruma amaçlı imar planı olmak üzere uygulama imar planı ve üst ölçekte yer alan çevre düzeni planı hükümlerine uygun olarak hazırlanmalıdır. Yönetim planı doğrultusunda da yerleşime özgü ve planlama hiyerarşisine uygun ayrıca bir stratejik plan hazırlanması gerekmektedir (Şekil 2.2.).

Şekil 2.2. Planlama hiyerarşisi

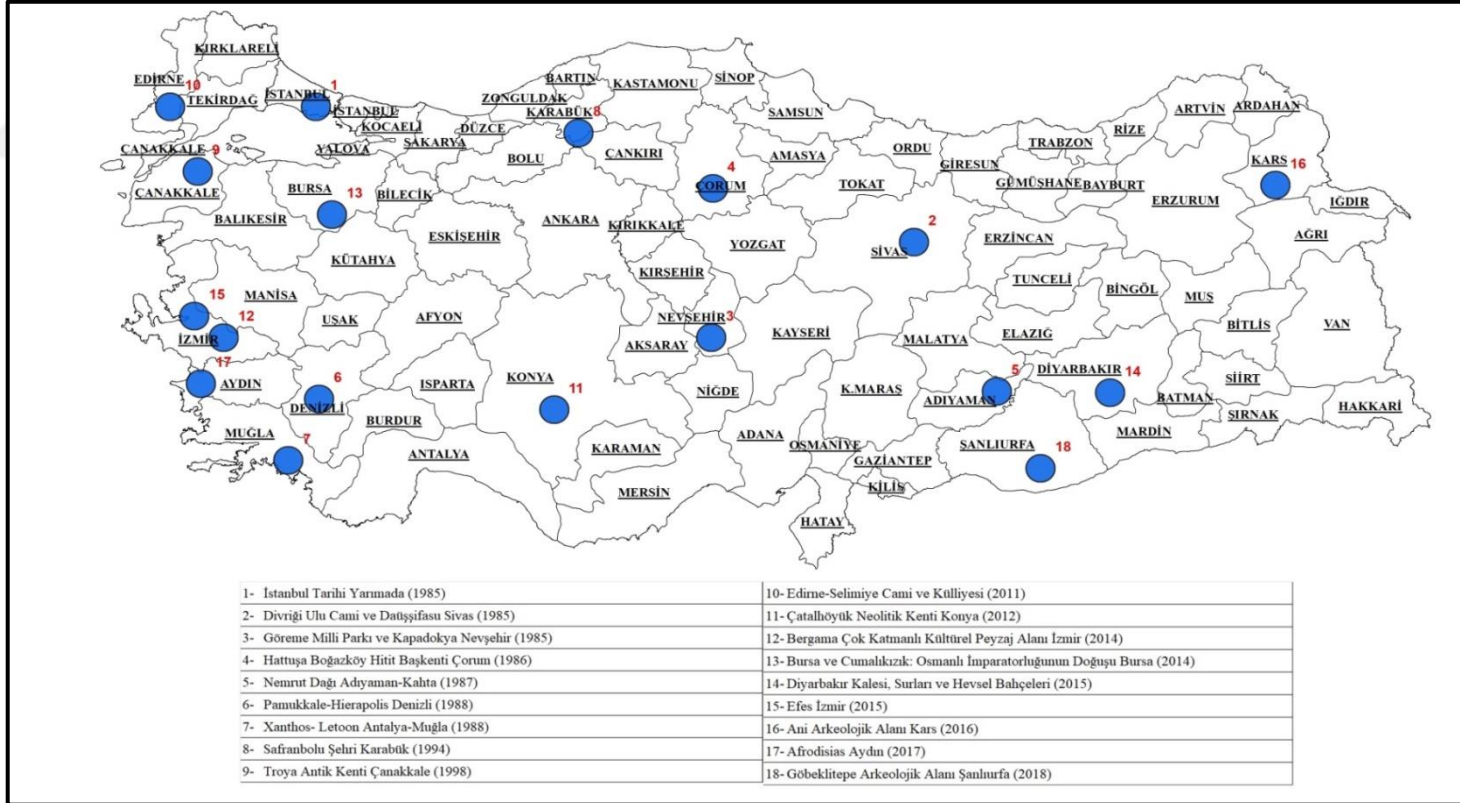
Başarılı bir yönetim planı hazırlama adımları kısaca aşağıdaki gibi özetlenebilir (Ekinci, 2009):

- 1- Hazırlık Aşaması: Yasal ve yönetsel zemin içerisinde alan sınırının doğru tespitinin yapılmasını ve sınır tespitine esas analizleri içerir.
- 2- Alanın Tanımlanması: Alana yönelik mekânsal ve işlevsel özelliklerin belirlenmesini ve bu bağlamda hazırlanacak olan GZFT analizini içerir.
- 3- Politika Geliştirilmesi: Alana yönelik karar üretme, uygulama ve denetleme sürecini içerir.
- 4- Uygulama: Yıllık çalışma programları ile birlikte denetim ve izleme süreçlerini içerir.
- 5- Geri Besleme: Plan kapsamında öngörülemeyen problemler doğrultusunda plan kapsamında yapılması gereken zorunlu revizyonları içerir.

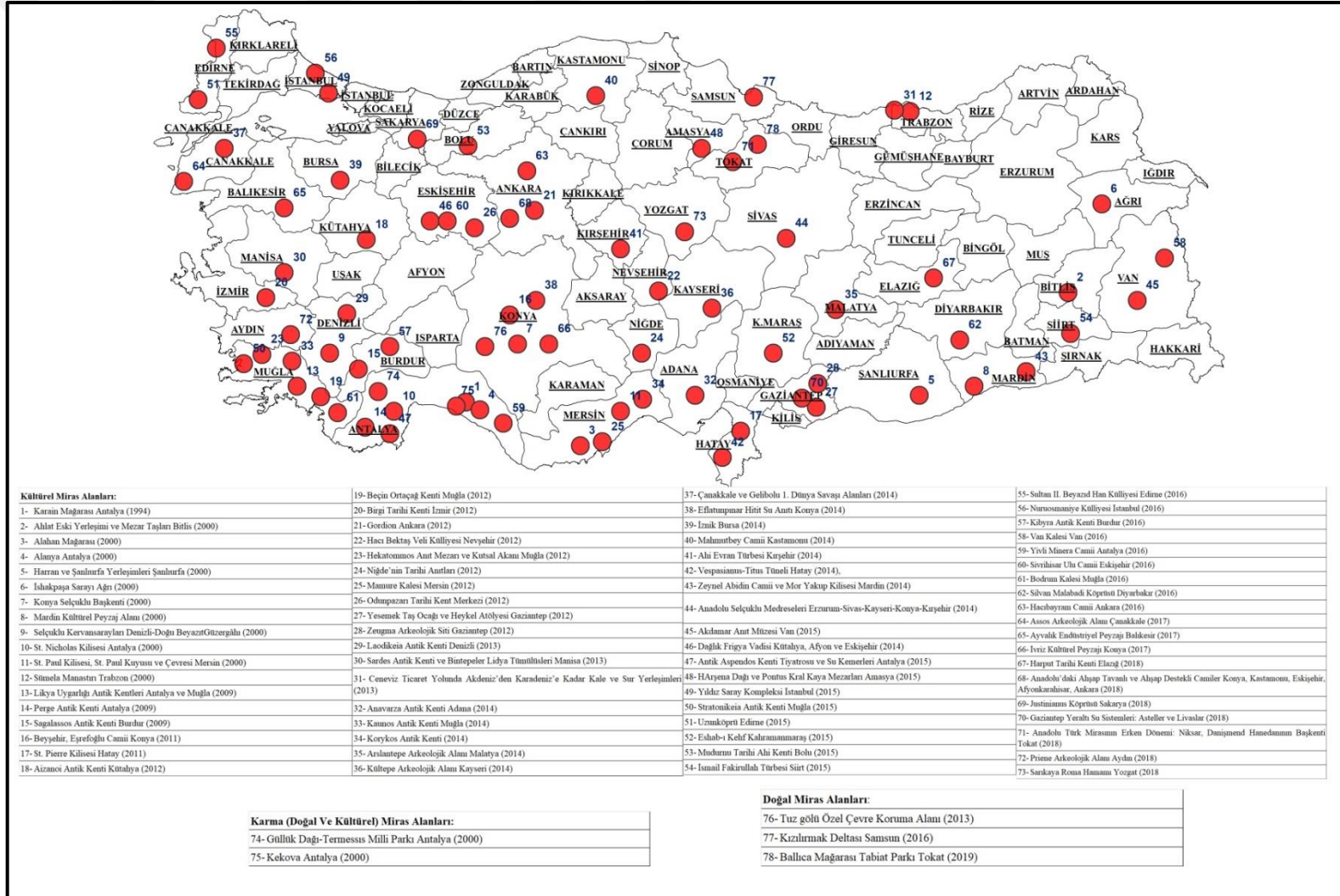

Şekil 2.3. Türkiye'de yönetim planı süreci

Tüm bu hususlar dikkate alınarak hazırlanan yönetim planları doğrultusunda; Türkiye’de UNESCO tarafından Dünya Mirası ve Geçici Dünyası olarak kabul edilen varlıklar aşağıda listelenmiştir.

Şekil 2.4. Türkiye’de UNESCO Dünya Miras Listesinde bulunan alanlar

Şekil 2.5. Türkiye’de UNESCO Geçici Dünya Miras Listesinde bulunan alanlar

2.2.3.Yurtdışındaki ve Türkiye'deki yönetim planı örneklerinin incelenmesi

Çalışmanın bu bölümünde UNESCO tarafından Dünya Miras Listesine kabul görmüş olan örnek üç yönetim planı incelenmiştir. Yurtdışı örneği kapsamında Floransa Yönetim Planı ve Mostar Yönetim Planı, Türkiye'den ise, İstanbul Tarihi Yarımada Yönetim Planı örnek olarak ele alınmıştır. Bu üç yönetim planı dünya çapında bilinen kentsel ve arkeolojik mirasın bir arada bulunduğu nadir yerleşimlerden olmaları, örneklem alanı olan Bergama ile aynı özellikleri göstermeleri nedeniyle incelenmiştir. İncelenen örneklerde yönetim planlarında genel olarak hangi hedef ve amaçlar doğrultusunda stratejilerin üretildiği ve bu stratejilerin birbiri ile nasıl uyum sağladığı irdelenmektedir.

Yönetim planları her ne kadar stratejik bir plan olarak karşımıza çıkıyor olsa bile bu planların hazırlanmasının en temelinde bulunan KAİP göz ardı etmemek gerekmektedir. KAİP'in yerleşme özelinde ne kadar detaylı bir çalışma sonucunda ele alınıyor olması ilerleyen süreçlerde yönetim planlarının içeriğinin bir o kadar gerçekçi ve sağlam bir temele oturması anlamına gelmektedir.

2.2.3.1. Floransa (İtalya) Tarihi Kent Merkezi Yönetim Planı

Rönesans'ın bir sembolü olan ve bir Etrüsk yerleşimi üzerine kuruluna Floransa şehri, 15. ve 16. Yüzyıllarda Medici soyunun şehri yönetmesi ile birlikte kültürel bir üstünlük sağlamıştır. Dünya tarihinde adından büyük usta olarak söz ettiren Michelangelo, Botticelli, Giotto ve Brunelleschi şehir genelinde birçok katedral, kilise vb. inşa ederek yaklaşık 600 yıllık bir kültürel mirasın günümüze aktarımı sağlamıştır⁶.

1982 yılında UNESCO Dünya Miras Listesine dahil edilen Floransa tarihi kent merkezi, yoğun bir şekilde kültürel değerleri ile ön plana çıkmaktadır. Floransa tarihi kent merkezinin dünya miras listesine dahil edilme sürecinde UNESCO tarafından belirlenmiş olan 1., 2., 3., 4. ve 6. kriterlerinde yer alan gerekçeler etkili olmuştur⁷ (Çizelge 2.3).

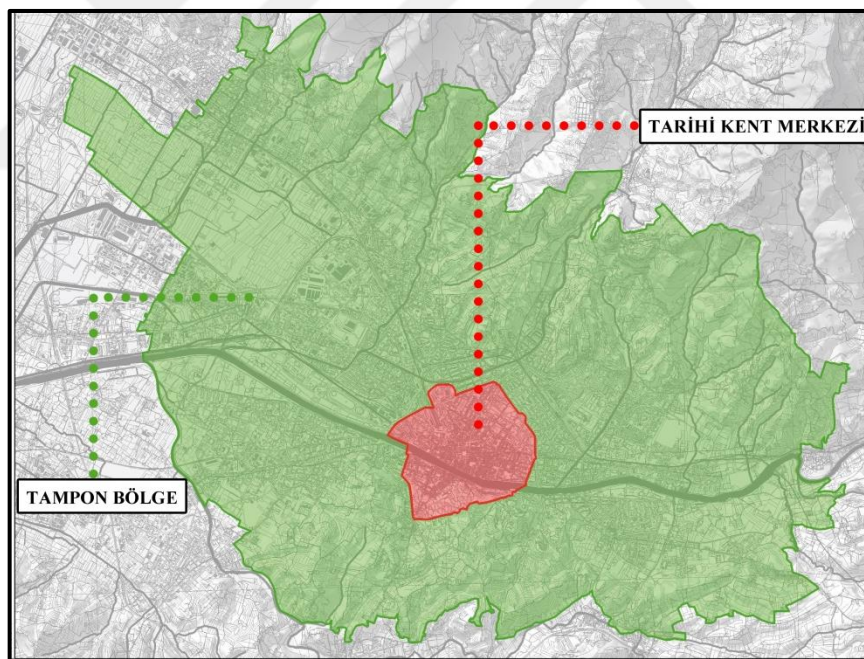
⁶ Ur111. adresinde yer alan Floransa Alan Yönetim Planı doğrultusunda yazar tarafından oluşturulmuştur.

⁷ Ur111. adresinde yer alan Floransa Alan Yönetim Planı doğrultusunda yazar tarafından oluşturulmuştur.

Çizelge 2.3. Floransa'nın UNESCO Dünya Miras Listesine dahil edilme sürecinde etkili olan kriterler

Kriterler	Açıklama
1.Kriter	Kriter: Floransa'nın kentsel kompleksi kendi içinde benzersiz bir sanatsal farkındalık yaratması ve dünyaca ünlü sanatsal değerlere ev sahipliği yapıyor olması.
2.Kriter	Kriter: Floransa'nın mimarlık ve anıtsal sanatların gelişimi üzerinde baskın bir etkiye sahip olması ve Rönesans'ın sanatsal ilkeleri burada tanımlanmış olması.
3.Kriter	Kriter: Floransa tarihi kent merkezi, Orta Çağ ve Rönesans'ın en önemli ve benzersiz bir ticaret kenti olması.
4.Kriter	Kriter: 14. yy ve 17. yy arasında Avrupa'nın ilk sıradaki ekonomik ve siyasi gücünün olması.
6.Kriter	Kriter: Floransa'nın maddi olarak evrensel öneme sahip olan Rönesans'la birlikte modern hümanizmin doğum yeri olması.

UNESCO tarafından “yönetim planı” kavramının dünya yazınına eklenmesi ile birlikte yönetim planı hazırlanması zorunlu hale gelmiş; 2006 yılında ilk yönetim planı hazırlanarak 2008 yılında revize edilmiştir. Yönetim Planı'nda daha çok tarihi kent merkezi bütününe yoğunlaşılırken tarihi kent merkezinin etkileme alanı (tampon bölge) kapsamında da kararlar üretilmiştir (Şekil 2.6.).

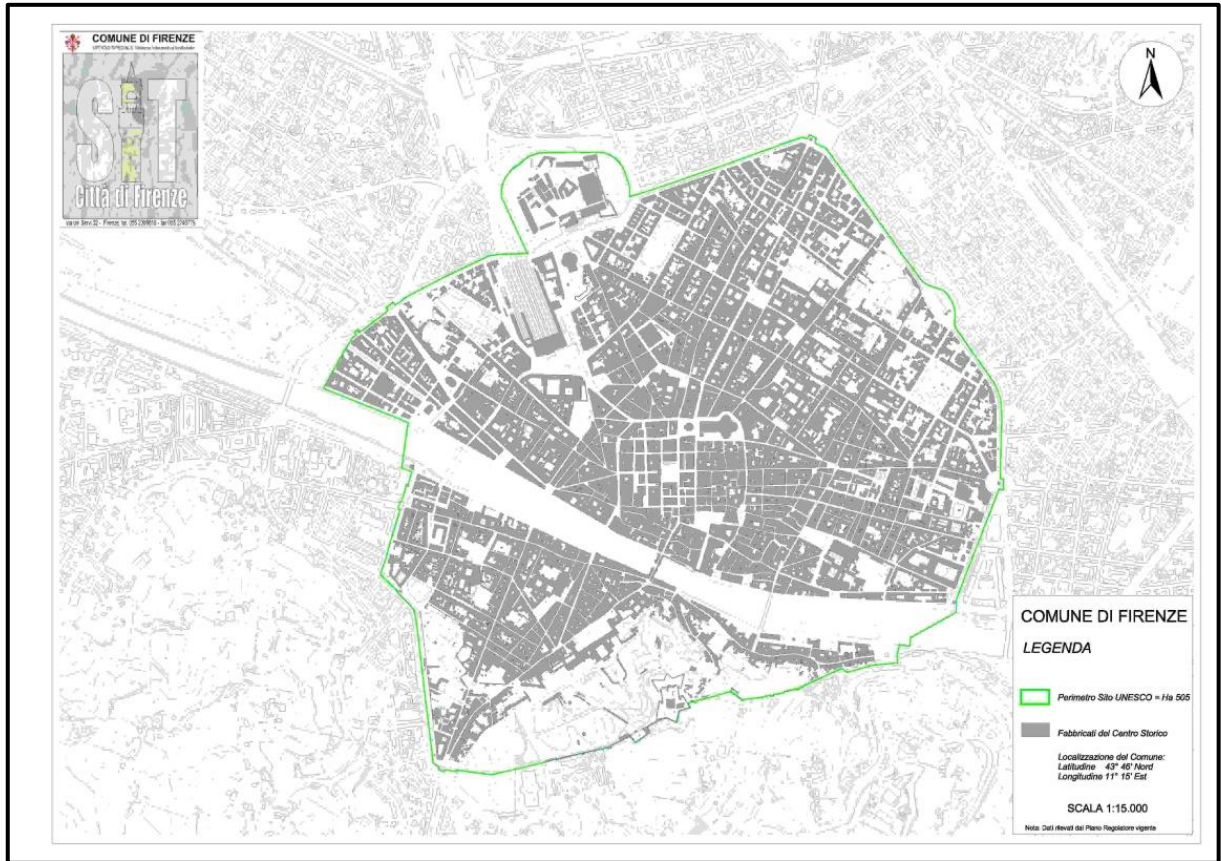

Şekil 2.6. Floransa kent merkezi-1⁸

Floransa Tarihi Kent Merkezi Yönetim Planı, kendi belediyesi bünyesinde oluşturulan teknik personelleri tarafından hazırlanmıştır. Hazırlanan bu planda uzun vadede politikalar üretilerek stratejilerin daha kolay bir şekilde uygulanması hedeflenmiştir. Yönetim planı genel kapsamda dört bölümden oluşmaktadır: İlk olarak

⁸ Ur1 11. adresinde yer alan Floransa Alan Yönetim Planı doğrultusunda yazar tarafından oluşturulmuştur.

planın genel çerçevesi ve yaklaşımı açıklanmış, ikinci bölümde vaka analizi yapılmış, üçüncü bölümde amaç, hedef ve stratejiler belirlenmiş, son bölümde ise planın eşgüdüm ve denetleme boyutu ele alınmıştır. Bu plan 2014 yılında tekrar revize edilerek tampon bölge ve tarihi kent merkezi sınırları yeniden belirlenmiştir.

Şekil 2.7. Floransa kent merkezi-2⁹

Floransa Tarihi Merkezi Yönetim Planı'nın¹⁰ ilk bölümünde Floransa tarihi kent merkezinin dünya miras listesindeki yeri, kimliği, koruma ve etkilenme sınırı ile birlikte plan paydaşlarına ilişkin açıklamalar yer almaktadır.

İkinci kısımda, Floransa Tarihi Kent Merkezi ve çevresine ait somut ve somut olmayan kültürel miras özellikleri ortaya koyulmuş; mekânsal ve sosyo-ekonomik analiz çalışmaları yapılmış; bu analizler doğrultusunda SWOT sentezi yapılmıştır. Böylelikle etkili bir durum tespiti yapılmıştır.

Üçüncü ve dördüncü bölümde ise, tarihi kent merkezi odağında kent geneline ait eylem planları oluşturularak eşgüdüm ve denetleme birimleri açıklanmıştır.

⁹ Url.11 adresinde yer alan Floransa Alan Yönetim Planı doğrultusunda yazar tarafından oluşturulmuştur.

¹⁰ Url.11 adresinde yer alan Floransa Alan Yönetim Planı'ndan elde edilmiştir.

Floransa Tarihi Kent Merkezi Yönetim Planı'nda başarıyı elde etmek üzere planlama sürecinde birçok farklı disipline ait uzman kişilerin (kent plancısı, mimar, ekonomist, arkeolog, sanat tarihçisi, hukukçu vb.) görev alarak süreçte aktif rol oynamaları (arazi çalışmaları, planlama süreci, finansman belirlenmesi vb.) sağlanmıştır. Yönetim planında benimsenen bu yaklaşımla sürece farklı bakış açılarının değerlendirilmesinin / katılımın önemi bir kez daha vurgulanmıştır.

Plan sürecinde yapılan analizler, GZFT (*SWOT*) sentezi ve temel stratejiler doğrultusunda eylem planı şekillendirilmiştir. Bu bağlamda temelde dört ana eylem planı bulunmaktadır:

- Somut ve somut olmayan kültürel mirasın korunması ve geliştirilmesine dayalı eylem planı (sivil mimari örnekler ve anıtsal öğelerle birlikte tarih boyunca bölgenin gelenek ve göreneklerini yansıtan örf ve adetlerin belirlenerek restorasyon, eğitim, planlama vb. konularda kararlar üretilmiş olması)
- Araştırma ve bilgiye dayalı eylem planı (doğru bilgiye ulaşmaya yönelik ve dokümantasyon bağlamında arşiv ve kütüphane sisteminin kurulmasına yönelik kararların olması)
- Ulaşım ve çevreye dayalı eylem planı (tarihi dokuda minimum taşıt bağlantısının verilmesi ve sürdürülebilir ulaşım politikalarının benimsenerek yaya öncelikli eylem kararlarının olması)
- Turizme dayalı eylem planı (kültür turizmi açısından oldukça fazla çeşitliliğe sahip olması ve turist profiline, taşıma kapasitesine vb. konulara yönelik eylem kararlarının olması)

Bu başlıkların her biri için alt başlıklar oluşturularak hedefler, projeler ve proje süreçleri ile ilgili göstergeler belirlenmiştir. Her eylem planı altında ilgili başlığa uygun olarak öngörülmüş olan projeler bulunmaktadır. Örneğin, Tarihi Kent Merkezinin Restorasyonunun Tamamlanması, Arkeolojik Veri Tabanı Sisteminin Kurulması vb.

Floransa Tarihi Kent Merkezi Yönetim Planı'nın 2008 yılında UNESCO tarafından iki bölümde ele alınarak revize edilmesi kararlaştırılmıştır. Birinci bölümde kısa vadede yapılabilecek olan küçük ölçekli müdahale ve bu müdahalelerin sonuçlarına ulaşıp ulaşılamadığının değerlendirilmesidir. Kısa vadedeki projeler üç ayda bir denetlenerek proje esaslarının gerekli olup olmadığı ve değiştirilmesine veya geliştirilmesine ilgili detaylar ortaya konmuştur. İkinci bölümde ise, uzun vadede yapılması hedeflenmiş olan projelerin değerlendirilmesi esas alınmıştır.

Temelde katılımın ön planda tutulduğu ve multidisipliner bir yaklaşımın benimsendiği Floransa Tarihi Kent Merkezi Yönetim Planı somut (kentsel ve arkeolojik alanlar) ve somut olmayan kültürel miras değerlerinin bir arada bulunduğu başarılı bir stratejik plan olarak karşımıza çıkmaktadır¹¹.

2.2.3.1. Mostar Şehrinin Eski Şehrinin Eski Köprü Bölgesi (Bosna Hersek) Yönetim Planı

Mostar (Bosna Hersek) Neretra Nehrinin bir vadisini kapsayan tarihi yerleşim merkezi, 15. ve 16. yüzyıllarda bir Osmanlı sınır kenti niteliğindedir. 19. ve 20. yüzyıllarda ise Avusturya-Macaristan İmparatorluğu döneminde gelişmeye devam etmiştir. Mostar tarih boyunca eski Türk Evleri ve Eski köprü “Stari Most” ile bilinmektedir ve günümüze gelindiğinde ise tarihi kent ile bütünleşmiş olan “Stari Most” köprüsü bundan sonra kente adını vererek Mostar Kenti olarak adlandırılmaya başlanmıştır. 1990’lı yıllarda Avrupa ve Balkanlarda meydana gelen çatışma sürecinde Mimar Sinan tarafından tasarlanarak yapılmış olan tarihi kent ve Eski Köprü’nün birçok noktası yıkılmıştır. Yıkılmış olan tarihi köprü 2004 yılında restore edilmiştir. Yakın tarihte ise tarihi kent merkezinde tahrip edilmiş bulunan birçok yapı ise UNESCO tarafından kurulan uluslararası boyutta bilimsel bir komite tarafından hazırlanan restorasyon projeleri doğrultusunda yeniden düzenlenmiştir. Tarihi köprü ve çevresi, Osmanlı öncesi, Doğu Osmanlı, Akdeniz ve Batı Avrupa Mimari özellikleri ile çok kültürlü bir kentsel yerleşim olarak karşımıza çıkmaktadır¹².

Mostar Tarihi Kenti 1998 yılında UNESCO’ya Dünya Miras Listesine girebilmek için Bosna Hersek tarafından başvurusu yapılmış olup 2005 yılında ise listeye kabul edilmiştir. Miras Listesine UNESCO tarafından belirlenmiş olan 6. kriterde yer alan gerekçeler doğrultusunda kabul görmüş ve kabul edilme sürecindeki en büyük etken, Mostar’ın eski köprü ve tarihi yerleşimine ait 2004 yılında tamamlanmış olan başarılı restorasyon çalışması olmuştur (Çizelge 2.4).

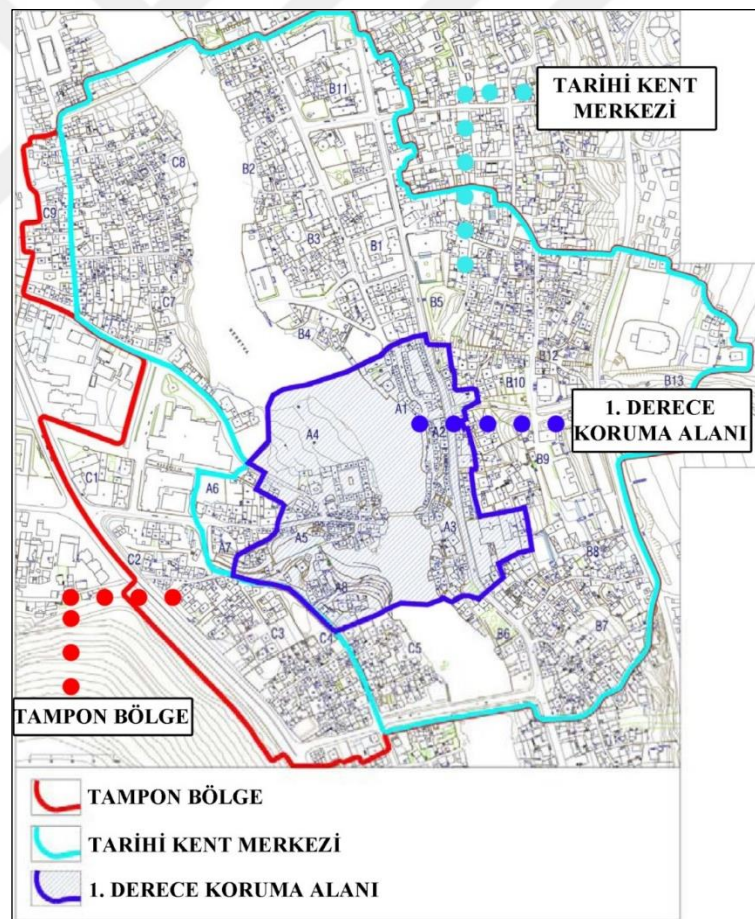
¹¹ UNESCO tarafından hazırlanan Floransa Tarihi Kent Merkezi Yönetim Planı’na ait değerlendirme raporu doğrultusunda oluşturulmuştur.

¹² Url12. adresinde yer alan Mostar Şehrinin Eski Şehrinin Eski Köprü Bölgesi Yönetim Planı doğrultusunda yazar tarafından oluşturulmuştur.

Çizelge 2.4. Mostar Şehrinin Eski Şehrinin Eski Köprü Bölgesi'nin UNESCO Dünya Miras Listesine dahil edilme sürecinde etkili olan kriterler¹³

Kriter	Açıklama
6.Kriter	Eski köprü ve çevresinin Rönesans'ı ile Mostar kentinin sembolik gücü ve anlamı bağlamında güçlendirilmiş, ezici felaketler karşısında barış ve güçlü işbirliği için insan dayanışmasının sınırsız çabalarının bir arada bulunuyor olması

Şekil 2.8.'da Mostar tarihi kent merkezi ve tarihi köprü'nün bulunduğu alan UNESCO Dünya Miras Listesine kabul edilme sürecinde sunulmuş olan 1. Derece koruma alanı, tarihi kent merkezi ve tampon bölgeyi ifade etmektedir (Şekil 2.8.). Kırmızı ile belirlenmiş olan sınır tampon (etkilenme) bölgeyi, açık mavi ile belirlenmiş sınır tarihi kent merkezinin bulunduğu alan ve koyu mavi ile belirlenen sınır ise 1. Derecede koruma alanı olarak UNESCO tarafından kabul edilmiştir. Bu sınırlar doğrultusunda da, nitelikli yapıların tarihi doku ile birlikte tipolojisi ve morfolojisi korunarak doğal çevre ile birlikte bütünleşmesi hedeflenmiştir.

Şekil 2.8. Mostar kent merkezi¹⁴

¹³ Url12 adresinde yer alan Mostar Şehrinin Eski Şehrinin Eski Köprü Bölgesi Yönetim Planı doğrultusunda yazar tarafından oluşturulmuştur.

¹⁴ Url12 adresinde yer alan Mostar Şehrinin Eski Şehrinin Eski Köprü Bölgesi Yönetim Planı doğrultusunda yazar tarafından oluşturulmuştur

UNESCO'nun inceleme raporuna göre Mostar Şehrinin Eski Şehrinin Eski Köprü Bölgesi Yönetim Planı dört bölümden oluşmakta olup bunlar; yönetim, finans, planlama ve uygulamadır¹⁵.

2007 yılında UNESCO tarafından kabul edilen Mostar Şehrinin Eski Şehrinin Eski Köprü Bölgesi Yönetim Planı'nın "yönetim" bölümünde; tarihi kent merkezinin iş ve işlemlerinin yürütülmesi sürecinde etkin bir rol üstelenecek olan "Eski Kent Ajansı" kurulmuştur. Bu ajans tarihi çevreyi koruma, tahribatı azaltma, restorasyon çalışmalarını devam ettirme ve turizm doğrultusunda kente gelecek olan ek gelirlerin belirlenmesinde önemli karar olarak diğer süreçlere yol gösterici olmuştur¹⁶.

"Finans" bölümünde, Mostar Kenti, Yatırımcılar, Yerel Halk, Turistler ve Ajans arasındaki eşgüdüm doğrultusunda kente ait kira, vergi, projeler kapsamında alınacak olan hibeler, ziyaretçilerden gelen gelirler, bağışlar ve kredilerin ajans kapsamında toplanması ve idaresi sağlanmaktadır.

"Planlama" bölümünde, mevcut durum analizi yapılarak plan kararları üretilmeye başlanmıştır. Durum analizleri doğrultusunda ise, planlama çalışması beş alt bölgeye ayrılmıştır. Detaylı Planlama Bölgesi ve Öncelikli Yapılar Bölgesi ilk olarak belirlenerek kısa vadede müdahale edilmesi gereken noktasal kararlar alınmıştır. Daha sonrasında ise, bölge içerisinde fonksiyon dağılımı tanımlanmıştır. Üçüncü bölümünde, yapılara ve bölgeye müdahale biçimleri ve iyileştirme tanımlarına yer verilmiştir. Planlama çalışmasının son bölümünde ise, ulaşım ve altyapıya yönelik kararlar üretilerek, yaya öncelikli sessiz ve etkin bir ulaşım sistemi ön planda tutulmuştur.

Yönetim Planının "Uygulama" bölümünde ise, Eski Kent Ajansının hazırlamış olduğu dönemlik çalışma programı doğrultusunda plan kararları ile entegre edilerek süreç işleyişi kapsamında müdahale ve maliyet ön görüleri belirlenmiştir

¹⁵ Ur12.'de yer alan "Mostar Şehrinin Eski Şehrinin Eski Köprü Bölgesi"ne ait UNESCO tarafından hazırlanmış olan inceleme raporundan elde edilmiştir.

¹⁶ Ur12. 'de yer alan "Mostar Şehrinin Eski Şehrinin Eski Köprü Bölgesi Yönetim Planı"ndan elde edilmiştir.

2.2.3.3. İstanbul Tarihi Yarımada Yönetim Planı

Stratejik olarak Avrupa-Asya ve Karadeniz-Akdeniz arasında bir Boğaz Yarımadası olarak konumlanan İstanbul, yüzyıllar boyunca Doğu Roma ve Osmanlı İmparatorluğunun başkentliğini yaparak siyasi, dini ve sanat tarihi açısından oldukça önemli olaylarla iç içe olmuştur. İstanbul'un geçmişi 2000 yıldan fazla olup kentin içerisinde Haliç, liman, boğaz ve Marmara denizi ile çevrili oldukça önemli bir stratejik konuma sahip Theodosius tarafından inşa ettirilmiş olan antik duvarlar çevrilidir (Url13).

İstanbul kentinin UNESCO açısından üstün evrensel değerine bakılacak olursa eğer, yüzyıllar boyunca Avrupa ve Asya arasında buluşmayı yansıtan mimari yapıtların eşsiz entegrasyonu ve Bizans ve Osmanlı mimarlarının yaratıcı dehasının oluşturduğu eşsiz manzarası yer almaktadır (Url13.).

İstanbul Tarihi Yarımada UNESCO Dünya Miras Listesine 1985 yılında dahil edilmiş olup ilk yönetim planı 2011 yılında onaylanarak yürürlüğe girmiştir. 2017 yılında ise yönetim planı UNESCO'nun sunmuş olduğu gerekçeler doğrultusunda yenilenerek yürürlüğe girmiştir. Yönetim Plan sınırı İstanbul Kale Surlarından başlayarak arkeolojik ve kentsel koruma alanlarını içerisine alan 2.168 hektarlık bir alanı kapsamaktadır. Plan oldukça yoğun kentsel ve arkeolojik mirasa konu alanları içerisinde barındığı için İstanbul Kale Surlarının bulunduğu bölge bir nevi tampon bölge özelliği göstermektedir. Bu alana ek olarak ise, oldukça küçük bir alan tampon bölge olarak plan kapsamında nitelendirilmiştir. İstanbul Tarihi Yarımada dünya miras listesine dahil edilme sürecinde UNESCO tarafından belirlenmiş olan 1., 2., 3. ve 4. kriterlerde yer alan gerekçeler doğrultusunda kabul görmüştür (Çizelge 2.5).

Çizelge 2.5. İstanbul Tarihi Yarımada'nın UNESCO Dünya Miras Listesine dahil edilme sürecinde etkili olan kriterler¹⁷

Kriterler	Açıklama
1.Kriter	İstanbul'un tarihi alanları bütününde Bizans ve Osmanlı dönemlerinin izlerini içerisinde barındıran eşsiz anıtsal mimari yapıları içermesi,
2.Kriter	Tarih boyunca İstanbul'daki anıtlar hem Avrupa hem de Takın Doğu'da mimarlık, sanat tarihi ve kentleşme üzerinde önemli bir etki bırakmıştır. Kale surları, Ayasofya, saraylar ve kiliseler doğu ve batı ekseninde birçok farklı dala ait sanatsal kavramların ortaya çıkmasını etkilemiştir.
3.Kriter	İstanbul birbiri ile ilişkili çok çeşitli yapı türlerini içerisinde barındıran yüksek kaliteli sanat eserlerine sahiptir. Bu süreçte Osmanlı ve Bizans medeniyetlerine benzersiz tanıklık ederek Osmanlı kentsel yapısına ait olağanüstü kanıtlar sunmaktadır.
4.Kriter	Kent, insanlık tarihine ait oldukça belirgin aşamalarını gösteren olağanüstü bir anıt, mimari ve yapı kompleksleri olarak karşımıza çıkmaktadır.

¹⁷ Url13. Adresinde yer alan İstanbul Tarihi Yarımada Yönetim Planında yararlanılarak oluşturulmuştur.

kararları üretilmiştir: (1) Yönetim ve Eşgüdüm, (2) Koruma ve Planlama, (3) Yönetim ve Eşgüdüm, (4) Koruma ve Planlama, (5) Koruma ve Restorasyon, (6) Erişilebilirlik, (7) Eğitim, Bilinçlendirme ve Katılım, (8) Ziyaretçi Yönetimi ve (9) Risk Yönetimi'dir (Url13.).

(1) *Yönetim ve Eşgüdüm*: Yönetim planı kapsamında sürece dahil olacak uzman kişiler ve bu kişilerin müdahil olacakları alt uzmanlıklar yer almaktadır. Yönetim planının sağlıklı bir şekilde ilerleyebilmesi için denetimin sağlanması ön planda tutulmuştur.

(2) *Koruma ve Planlama*: Çalışma alanı içerisinde yer alan arkeolojik, kentsel ve tarihi sit sınırlarının varlığı bölgeyi kompakt bir şekilde ele alınması gerektiği ve farklı uzmanlık alanlarının (şehir plancısı, arkeolog, mimar, sanat tarihçisi vb.) çalışmaya dahil edilerek doğru ve etkin KAİP hazırlanması hedeflenmiştir.

(3) *Koruma ve Restorasyon*: Arkeolojik ve kentsel miras alanları içerisinde yer alan anıtsal öğeler ile sivil mimari örneklerinin KAİP kapsamında tespit ve tescil işlemlerinin yapılarak bir an önce rölöve ve restorasyon projelerinin hazırlatılıp uygulamaya geçilmesi hedeflenmiştir.

(4) *Erişilebilirlik*: Yönetim alanı içerisinde yer alan tüm bölgelerin kolaylıkla yaya-taşıt-toplu taşıma entegrasyonu ile ulaşılabilirliğinin sağlanması hedeflenmiştir.

(5) *Eğitim, Bilinçlendirme ve Katılım*: Koruma-kullanma dengesini ön planda tutan sürdürülebilir koruma anlayışının bölge halkına farklı yöntemlerle anlatılarak bilinçlendirilmesi ve süreç yönetiminde halkın etkin katılımının sağlanması hedeflenmiştir.

(6) *Ziyaretçi Yönetimi*: Somut ve somut olmayan kültürel miras alanlarını ziyaret etmek isteyen turist profiline göre farklı senaryolar oluşturularak turizmin taşıma kapasitesi göz önünde bulundurularak korunan alanların tahribatının minimuma indirilmesi hedeflenmiştir.

(7) *Risk Yönetimi*: Doğal afetler karşısında koruma alanlarında oluşacak zararın en aza indirilmesi için farklı boyutlarda önlemler alınması hedeflenmiştir¹⁹.

Avrupa'dan ve Türkiye'den seçilmiş olan üç örnek yönetim planı genel hatları ile değerlendirildiğinde; Floransa Tarihi Kent Merkezi Yönetim Planı, hazırlanma sürecinde oldukça kapsamlı bir şekilde ele alınmış olup koruma, turizm ve kültürel miras temaları üzerinde detaylı eylem planları üreterek koruma-kullanma delegesini en

¹⁹ Url13. Adresinde yer alan İstanbul Tarihi Yarımada Yönetim Planında yararlanılarak oluşturulmuştur.

üst seviyede uygulayabilmiş ender kentlerden birisidir. Mostar Yönetim Planı, tarihi köprü çevresinde gelişme gösteren ve tarihin izlerini içerisinde barındıran tarihi kent merkezi anıtsal yapılar ve sivil mimari örnekleri ile bir bütün şeklinde değerlendirilebilmesi için aceleci bir yaklaşımla yapılmış olan restorasyon çalışmalarından kaynaklanan yanlış uygulamalardan dolayı alan bütününde tahribatın önüne geçilememiştir. UNESCO bu tahribatın önüne geçebilmek adına yönetim planı çalışmalarına uyarı niteliğinde raporlar hazırlayarak doğru strateji ve yaklaşımlar doğrultusunda restorasyon çalışmalarının yapılması gerektiğini bildirmiş ve yönetim planı sınırında değişikliğe gitmiştir. Süreç içerisinde yapılan yanlışlıklardan dolayı tarihi kent merkezi eski ihtişamını ve görseelliği kaybetmiştir. İstanbul Tarihi Yarımada Yönetim Planı bağlamında, kentsel, arkeolojik ve tarihi mirasın bir arada bulunduğu ve dünya tarihine yön veren önemli olayların yaşandığı tarihi kent UNESCO tarafından 1985 yılında Dünya Miras Listesine dahil edilmiş; ancak alana ait ilk yönetim planı 2011 yılında onaylanabilmiştir. Bu süreç içerisinde anıtsal yapılara ait farklı koruma politikaları geliştirilmiş ve uygulamaya konulmuştur. 2011 yılından sonra ise yedi farklı tema üzerinde durularak koruma, planlama, ulaşım, turizm ve alana ait risklerin ortaya konularak alt eylem kararlarının oluşturulduğu detaylı bir yönetim planı uygulamaya geçilmiştir.

Genel olarak üç yönetim planı değerlendirildiğinde; Çizelge2.6.'da yer alan kriterler doğrultusunda kentsel ve arkeolojik alanların bir arada bulunduran mevcut kent ile entegrasyonunun doğru ve etkin bir şekilde sağlandığı, başarılı restorasyon uygulamalarının hayata geçirildiği, finansman olarak bütçe planlamasının rasyonel bir şekilde oluşturulduğu Floransa Tarihi Kent Merkezi Yönetim Planı kapsamı ile en başarılı yol gösterici nitelikteki örnek olarak değerlendirilmektedir (Çizelge 2.6).

Çizelge 2.6. İncelenen yönetim planı örneklerine ilişkin değerlendirme tablosu

	Floransa Tarihi Kent Merkezi Yönetim Planı	Mostar Yönetim Planı	İstanbul Tarihi Yarımada Yönetim Planı
Dünya Miras Listesine Giriş Tarihi	1982	2005	1985
İlk Yönetim Planı Tarihi	+	+	+
	(2006 Yılı)	(2006 Yılı)	(2011 Yılı)
Kentsel Miras Alanı	+	+	+
Arkeolojik Miras Alanı	+	+	+
Tampon Bölge Varlığı	+	+	+
Konu Edilen UNESCO Dünya Mirası Kriterleri	1-2-3-4-6	6	1-2-3-4
Tema/Hedef	-Kültürel Miras -Araştırma -Ulaşım -Turizm	-Yönetim -Finans -Koruma -Planlama	-Yönetim ve Eşgüdüm, -Koruma ve Planlama -Koruma ve Restorasyon -Erişilebilirlik -Eğitim, Bilinçlendirme ve Katılım -Ziyaretçi Yönetimi -Risk Yönetimi
Yönetim Planı Düzeltmesi	+	+	+
	(2008 Yılı)	(2007 Yılı)	(2017 Yılı)
Sınır Düzeltmesi	+	+	+
Somut Miras	+	+	+
Somut Olmayan Miras	+	+	+
Yerleşik Alanla Birliktelik	+	+	+
Etaplama	+	+	+
Katılım	+	+	+
Ulaşılabilirlik	+	+	+

* Örnek yönetim planı incelemeleri Url11., Url12. ve Url13'ten yararlanarak hazırlanmıştır.

2.3. Bölüm Sonucu

Çalışmanın bu bölümünde ilk olarak korumaya yönelik; koruma, tarihi çevre ve kültürel miras kavramlarının incelemesi yapılarak korumanın nedenleri detaylı bir edebiyat taraması yardımıyla açıklanmıştır. Koruma yaklaşımının ilkçağlara kadar dayandığı ve tarihsel süreç içerisinde dünyada ve Türkiye'deki koruma yaklaşımlarının ve gelişim süreci tüm detayları ile irdelenmiştir. Uluslararası platformlarda tartışma konusu olan koruma yaklaşımı zaman içerisinde farklı platformlarda yüksek katılımlı toplantılar sonucunda belirli kriterlere ve tanımlamalara ulaşılmıştır. Örneğin ilk olarak koruma konusunda tüm dünyada kabul gören Venedik Tüzüğü olurken devamında ise birçok uluslararası yaklaşım ve toplantılar gerçekleştirilmiştir. Uluslararası platformda kabul gören tüm koruma yaklaşımları ve tanımlamaları zaman içerisinde Türkiye'de de yasal-yönetimsel çerçeveye içerisinde dahil edilerek koruma mevzuatımızın dinamikliğinin korunması hedeflenmiştir. Tek yapı ölçeğinde korumayla başlayan koruma mevzuatımız

zaman içerisinde sırası ile çevresi ile koruma, bütünlük koruma ve alan yönetimi gibi kavramlar doğrultusunda bütüncül koruma yaklaşımı benimsenmiştir.

Mevzuatımızdaki bu gelişmeler doğrultusunda ikinci olarak; koruma ve planlama ilişkisinin önemine vurgu yapılarak kentsel koruma planlaması kavramı ortaya atılmış olup günümüzde de arkeolojik, kentsel, tarihi ve doğal sit alanlarında uygulanmakta KAİP çalışmalarının hazırlanması hız kazanmıştır. KAİP'lerin hazırlanması ile birlikte bütünlük korumaya yönelik önemli eksiklikler tespit edilerek bu eksikliklerin giderilmesi için uluslararası çalışmalarda kabul gören “alan yönetimi” ve “yönetim planı” kavramları mevzuatımıza entegre edilerek UNESCO tarafından belirlenmiş olan kriterler doğrultusunda dünyada olduğu gibi Türkiye’de de yönetim planı hazırlama süreci ivme kazanmıştır.

Yurtdışında ve Türkiye’de hem arkeolojik hem de kentsel sit alanını birlikte içerisinde barındıran Floransa (İtalya) Tarihi Kent Merkezi Yönetim Planı, Mostar (Bosna-Hersek) Şehrinin Eski Şehrinin Eski Köprü Bölgesi Yönetim Planı ve İstanbul Tarihi Yarımada Yönetim Planı’nın UNESCO Dünya Miras Listesi’ne dahil edilme sürecindeki kriterleri ve tüm detayları ile incelenmiştir. Üç yönetim planının ortak noktaları ve ayrılmış oldukları bölümler tespit edilerek hızlı sonuç elde edebilmek açısından Floransa (İtalya) Tarihi Kent Merkezi Yönetim Planı’nın maksimum verimle uygulanmış olduğu tespit edilmiştir.

3. MATERYAL VE YÖNTEM

Çalışmanın bu bölümünde birinci alt başlıkta örneklem alanı olarak seçilen Bergama'ya yönelik genel özellikler ele alınırken; konumu, tarihsel gelişim süreci ve sosyo ekonomik durumları hakkında detaylı bilgiler verilmiştir. Ayrıca bu bölümde Bergama'nın tarihsel süreçteki planlama faaliyetleri irdelenerek kronolojik bir anlatım biçimiyle geçmişten günümüze kadar planlamaya yönelik tüm detaylar verilmiştir.

İkinci alt başlıkta ise, çalışma kapsamında uygulanacak olan yönteme ilişkin detaylı literatür taraması ve yöntem adımlarını gösteren açıklamalara, şekillere ve çizelgelere yer verilerek GZFT ve AHS metodları açıklanmıştır. Ayrıca çalışmaya esas olan GZFT-AHS birlikte kullanım yöntemi adımları belirtilmiş olup literatür taraması doğrultusunda benzer yaklaşımları benimseyen çalışmalara yer verilmiştir. Son olarak ise; GZFT-AHS birlikte kullanım yöntemi ile birlikte yapılacak olan saha çalışmasına esas tüm bilgiler, Bergama kent merkezinde uygulanacak olan anket sayısına yönelik örneklem büyüklüğü hesabı ve verilerin nasıl değerlendirileceğine yönelik açıklamalar da alt bölümler içerisinde yer almaktadır.

3.1. Materyal

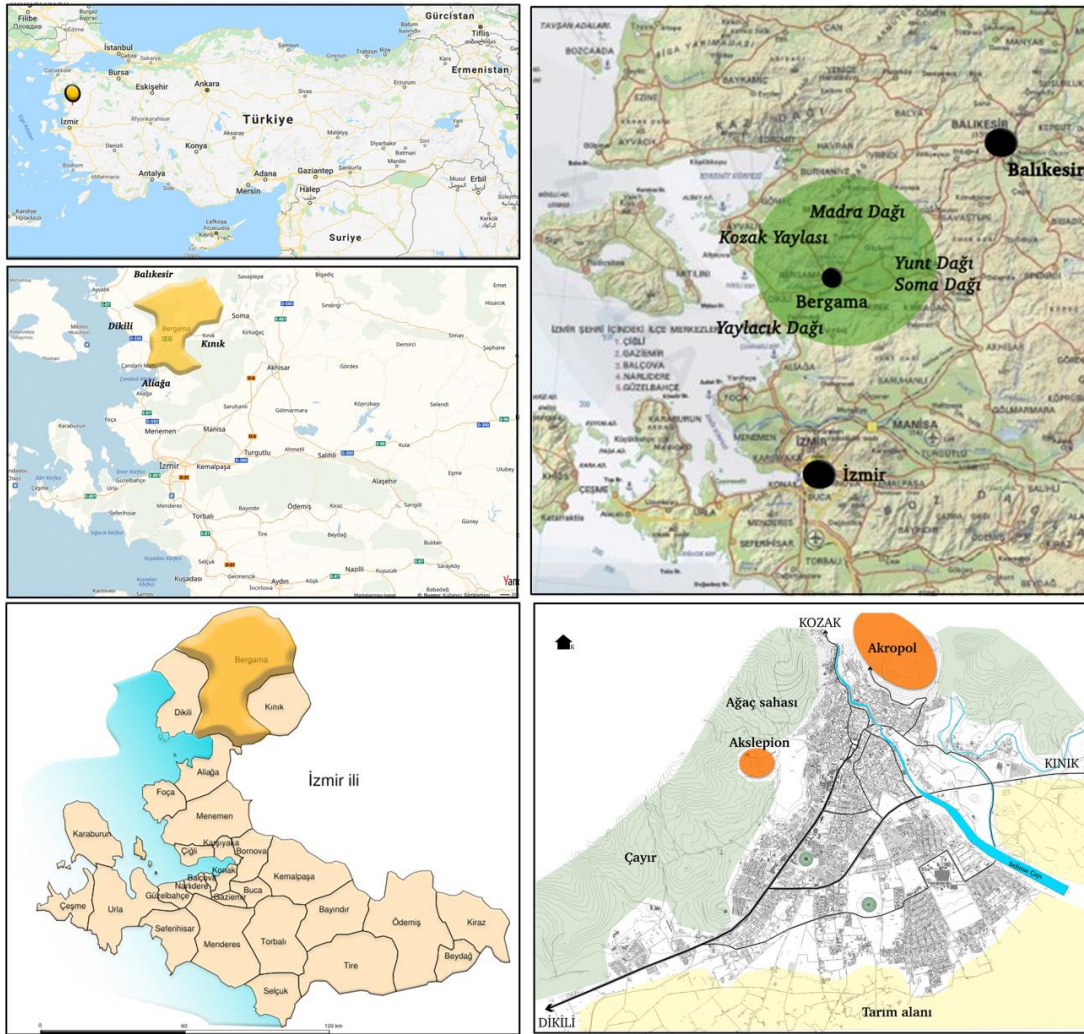
Çalışma kapsamında ana materyal olarak Bergama tarihi kent merkezi ele alınmıştır. Bergama tarihi kent merkezi özelinde ilgili yerel yönetim tarafından hazırlanarak uygulanmakta olan Bergama KAİP ve Bergama Ç.K.K.P.A. Yönetim Planı çalışmanın iki alt materyalidir. Bu bölümde Bergama'ya yönelik genel özellikler ile tarihsel süreç içerisinde kent merkezinin değişimi ve planlama dinamiklerine ilişkin bilgiler yer almaktadır.

3.1.1. Bergama'nın genel özellikleri

3.1.1.1. Bergama'nın konumu

İzmir İli idari sınırları içerisinde kalmakta olan Bergama'nın, batısında Dikili (İzmir) İlçesi, güneyinde Aliağa (İzmir) İlçesi, doğusunda Kınık (İzmir) İlçesi ve kuzeyinde de Ayvalık (Balıkesir) İlçesi yer almaktadır. Konumu itibariyle etrafı dağlarla çevrili olan Bergama kentini Kestel ve Selinos (Bergama) Çayları ikiye bölmektedir. Kentin kuzeyinde bulunan Madra ve Geyikli Dağları sınırları içerisindeki Kozak Yaylası Türkiye'de çam fıstığı ve doğal yaşam açısından oldukça önemli bir

konuma sahiptir. Bergama tarihi kent merkezine hâkim olan iki tepe üzerinde Akropol ve Asklepiyon arkeolojik ören yerleri bulunmaktadır (Şekil 3.1).

Şekil 3.1. Bergama'nın konumu

3.1.1.2. Bergama'nın tarihsel gelişimi

Bergama tarih ekseninde oldukça önemli olaylara tanıklık ederek günümüzde mutlak korunabilmiş örnek alanlardan birisidir. Kentin tarihinin Helenistik Döneme kadar dayandığı düşünülmekte olup, parşömenin bulunduğu ve tüm dünyaya duyurulduğu yer olarak bilinen antik Pergamon kentine dair izler şu anda aktif bir şekilde Bergama'da bulunmaktadır. Bergama'nın mekânsal gelişimi tarihsel süreçte dört bölümde değerlendirilebilir: (1) Helenistik Dönem (Pergamon), (2) Roma ve Bizans Dönemi, (3) Osmanlı Dönemi ve (4) Cumhuriyet Dönemi.

(1) Helenistik Dönem (M.Ö. 4. –M.S. 1. yy):

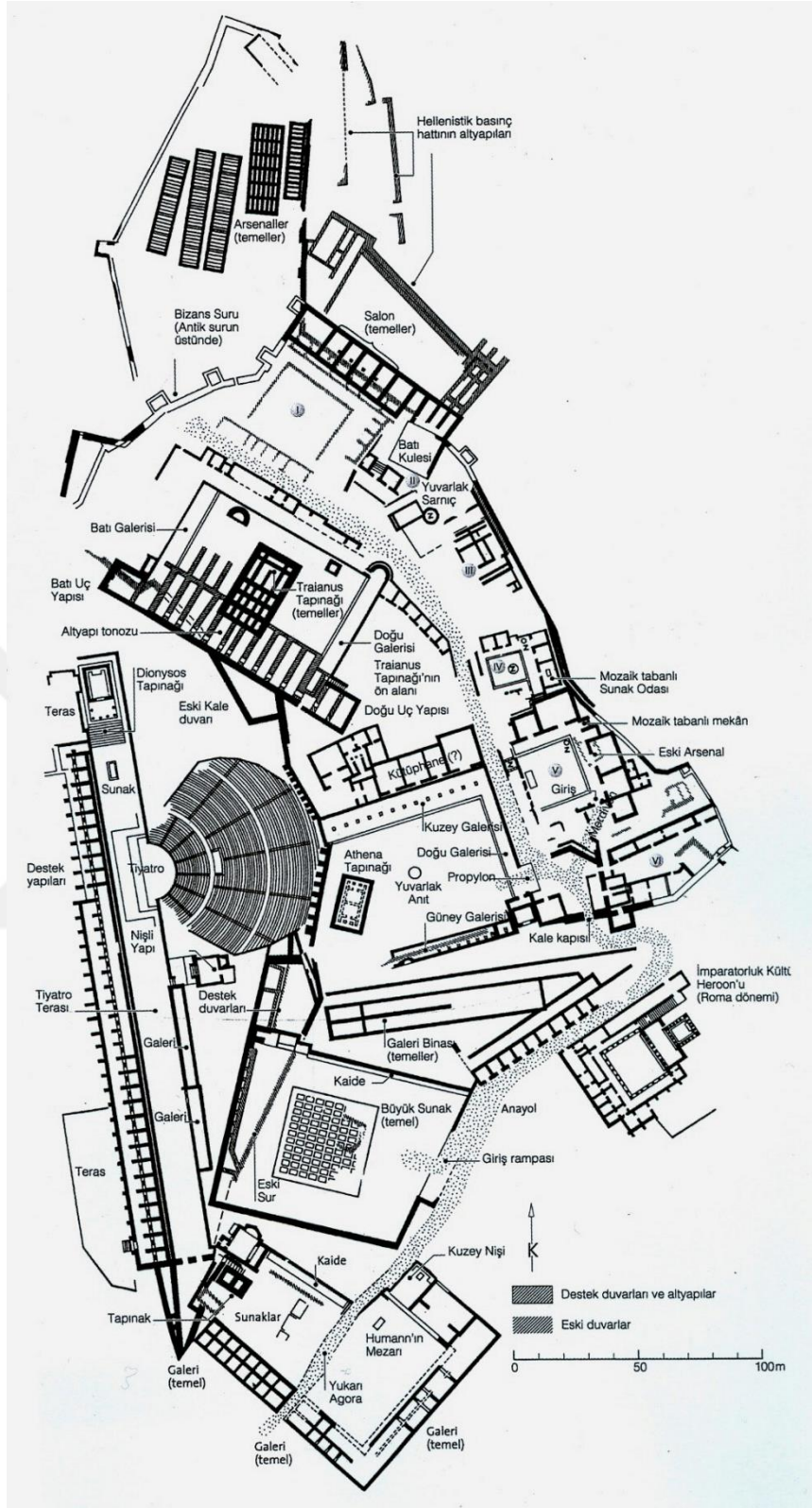
Bergama'nın kuruluşuna dair kesin bir tarih bilinmezken, kentin adını Antik Çağ yerleşmesi olarak bilinen Pergamon'dan almıştır. Anadolu'ya yerleşerek yerleşik

düzene geçen Luwilerin kullanmış olduğu dilde iç kale, hisarın en yüksek burcu anlamına gelen Pergama, Helenistik Dönemde Pergamon olarak kullanılmaya başlamıştır²⁰.

Bakırçay Havzası içerisine yer almakta olan Bergama, Bakırçay nehrinin kolları olan Selinos ve Kestel Çaylarının arasında ve Kale Dağının üzerine kurulmuştur. Kurulduğu yamacın eğimi nedeniyle en yüksek alandan aşağıya doğru yukarı, orta ve aşağı olmak üzere üç bölümden oluştuğu kabul edilmektedir. Bu dönemde saraylar, Athena Tapınağı, kütüphane, tiyatro, Zeus Mihrabı, Demeter Tapınağı, Gimnaziyum, Hera Tapınağı, aşağı agora ve evler inşa edilmiştir (Şekil 13) (Karcılı, 2009).

Helenistik Dönemde; kente su temininde vadi ve yamaçlar iki üç katlı su kemerleri ile geçilmiş, psikolojik hastalıkların su ile tedavi edildiği Asklepion, Geyikli Dağları eteklerinde, temiz hava ve suyu olan ayrıca hava akımlarından korunaklı bir bölgede kurulmuştur (Karcılı, 2009).

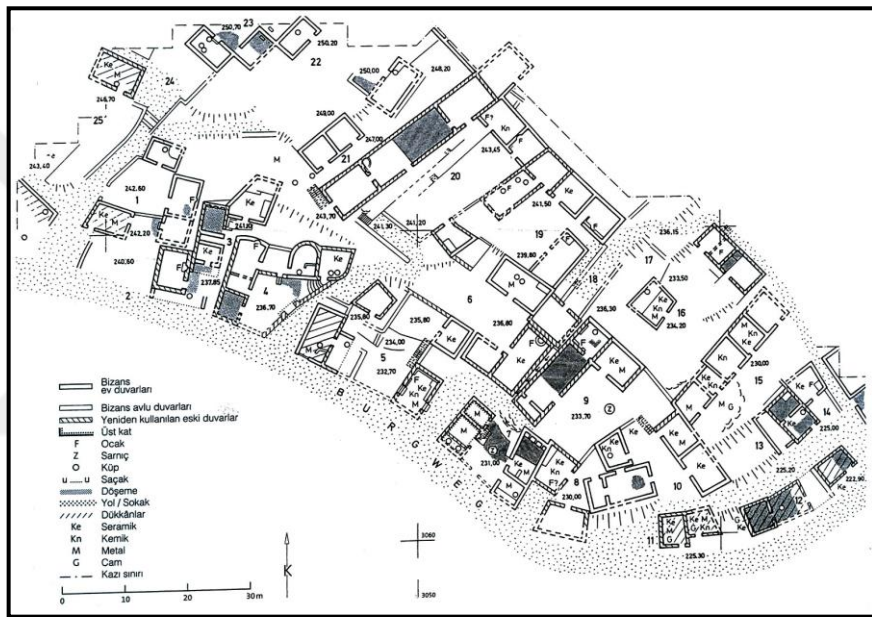
²⁰ Bergama KAİP ve Bergama Ç.K.K.P.A. Yönetim Planı içeriğinden elde edilerek metin haline getirilmiştir.

Şekil 3.2. Pergamon Akropolis vaziyet planı (Karcılı, 2009).

Pergamon'un mekansal çözümlenmesi Akropol ve Asklepion arasındaki bağlantının ön planda tutulduğu ızgara kent formu Helenistik Dönemin en önemli özelliği olarak öne çıkmaktadır.

Roma döneminde çok tanrılı dinin de önemli merkezlerinden biri olan Pergamon, Roma İmparatorluğu'nun parçalanmasından sonra Doğu Roma İmparatorluğunun merkezi olan Bizans yönetimine geçmiştir. Pergamon'un Bizans yönetimine geçmesiyle birlikte kentin görkemli dönemi sona ererek duraklama sürecine geçmiştir. Bu süreçte önemli tapınaklar ve kutsal sayılan yapılar yıkılarak yerlerine kiliseler ve manastırlar inşa edilmeye başlanmıştır (Karcılı, 2009).

Şekil 3.4. Pergamon Bizans Dönemi yerleşim planı (Karcılı, 2009)

(3) Osmanlı Dönemi (14.-20. yy):

Bizanslılar tarafından 14. yüzyıldan itibaren boşaltılan Bergama, bu süreçte Karesi Beyliğine geçerek Türk egemenliği hâkim olmaya başlamıştır. Bergama'nın Karesi Beyliğine yani Türklerin hakimiyetine geçmesiyle birlikte, kenti ikiye bölen Selinos Çayı etrafında bölge gelişmeye bu dönemde de devam etmiştir. Günümüzde Bergama'nın tarihi kent merkezi olarak bilinen bölge Roma Döneminden Osmanlı Dönemine kadar aynı çerçevede gelişmeye devam ederek kentin en prestijli bölgesi olarak gösterilmiştir.

Bergama'nın Karesi Beyliğinden sonra Osmanlı İmparatorluğu himayesi altına girmesiyle birlikte bölgenin iklim koşulları, topografik koşullar ve kültürel özelliklere bağlı olarak yerleşmenin organik olarak geliştiği görülmektedir. Yerleşme güneşe ve

vadiye yönelmiş, topografyaya uygun kıvrımlı yollar, yapı adalarının içine sokulan çıkmaz sokaklar ve dik yokuşlarda merdivenler bir araya gelerek organik dokuyu oluşturmuştur (Yenen, Özden, Çekiç, Hamamcıoğlu, & Yerliyurt, 2008).

Bu dönem içerisinde Bergama'nın kentsel gelişimi, çarşı (bedesten, han, arasta, hamam vb.) ve dini yapıların yoğunlaştığı tipik bir Anadolu Türk yerleşimidir. Ticaretin gelişmesiyle birlikte kentin nüfus yoğunluğu artmaya başlayarak yeni konut alanlarına ihtiyaç duyulmuştur. Bu ihtiyacın karşılanmasına yönelik ise, Selinos Çayının çevresinde kentsel hizmetlerin gelişmesi devam etmiştir. Yerel yönetim oluşumuna ait ilk adım 1896 yılında atılarak İzmir Sancağına bağlı olarak Bergama Belediyesi kurularak faaliyete başlamıştır²¹.

19. yüzyılda Bergama'nın mekânsal yapısında değişikliklere neden olan önemli afetler yaşanmıştır. Bu afetlerin geleneksel merkez dokusuna etki eden en önemli olayı 1853 yılında yaşanan yangın olduğu söylenebilir. Yangın yerleşmenin düz olduğu bölgelerde etkisini oldukça fazla göstermiş, ancak yüksek mahallelere ulaşmamıştır. Yangın tarihi kent merkezinde başladığından dolayı bedesten, han ve oldukça fazla sayıda dükkân yanmıştır (Bergama KAİP Raporu, 2012). Osmanlı İmparatorluğu sürecinde imar faaliyetleri tüm ülkede olduğu gibi Bergama'da da doğal afetler ve yangınlar doğrultusunda tahrip olmuş bölgelerde tekrardan düzenlemeye gidilerek yeni yer seçimleri yapılmıştır.

(4) Cumhuriyet Dönemi (1923-günümüz)

19. yüzyıl başlarında Balıkesir vilayetine bağlı olan Bergama 1881 yılından itibaren İzmir Vilayetine bağlanmıştır. Cumhuriyetin ilanı ile idari sınırların tekrardan düzenlenmesi kapsamında Bergama İzmir İline bağlı bir ilçe olarak kalmıştır. Cumhuriyetin ilanından sonra Anadolu coğrafyası dışında yerleşmiş olan Türk nüfusunun tekrardan geri dönmesi ile birlikte Bergama'ya yerleşen göçmen nüfus artmaya başlamış ve bu sayede de bölgedeki Türk nüfusu artmıştır.

Cumhuriyet Dönemi'nde yerleşme, Osmanlı'nın son döneminde düz alanda gelişen yönetim merkezi yakınına yerleşen, yeni dönemin donatı yapıları çevresinde gelişmesini sürdürmüştür (Yenen ve ark., 2008). Bu dönemde henüz imar faaliyetleri net ifadelerle kanuni boyutlarda tanımlanmadığından dolayı mahalle ve sokak boyutunda çalışmalar yapılarak kent dokusu yavaş yavaş oluşmaya başlamıştır. Türkiye 1950 yılların başında ancak planı döneme geçebilmiş olup planlama yapılan alanlar ise

²¹ Bergama Belediyesi kaynaklarından elde edilmiştir.

sadece büyük kentlerin merkezleridir. Bu yıllarda kırdan kente göçün artmasından dolayı hızlı nüfus artışı yaşanmıştır ve bu nüfus artışından Bergama’da etkilenmiştir. Bergama, tarihi kent merkezinin bulunduğu alanın baskısından dolayı kent nüfus artışına bağlı olarak verimli tarım arazilerine doğru yayılmaya başlamıştır.

1950’li yıllardan sonra nüfus artışı, mevcut yapı stokunun yeterli olmaması, kentleşme, büyük ölçekli üretime geçilmesi, gündelik yaşamın modernleşmesi gibi etkenlerle geleneksel merkez ticari faaliyetler için yeterli olmamış ve zaman içinde geleneksel merkeze bitişik yeni ticari alanlar oluşmuştur (Özel Görücü, 2019).

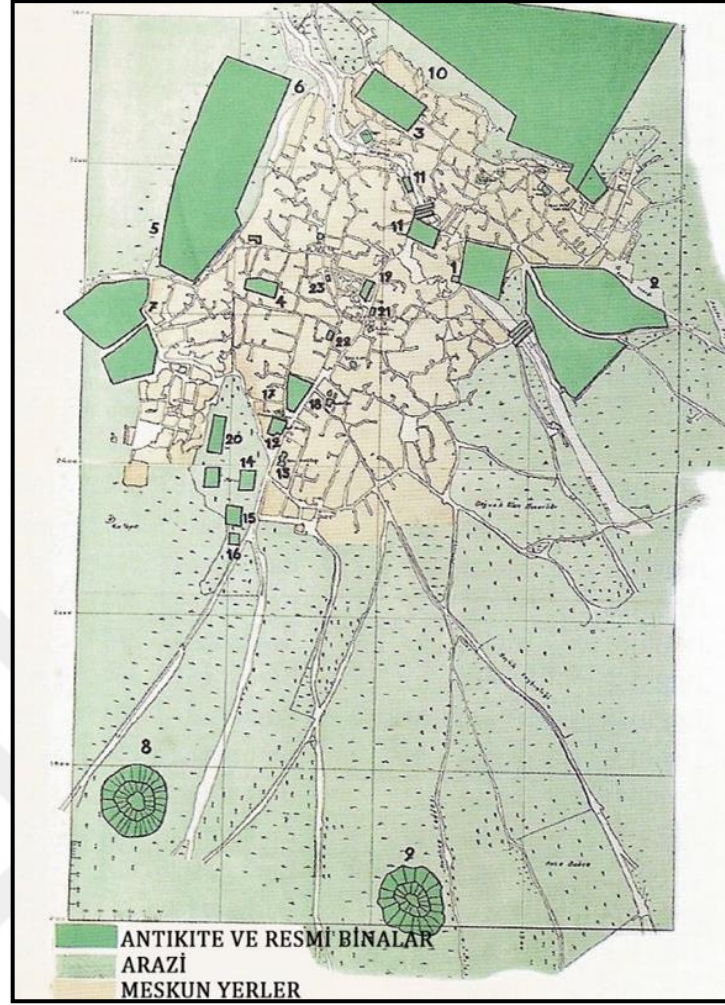
3.1.1.3. Bergama’nın sosyo-ekonomik özellikleri

Bergama’nın 2019 yılı TÜİK Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi verilerine göre kentsel nüfusu 103.867 kişidir. Ekonomisi daha çok tarıma ve hayvancılığa dayanan Bergama, kültürel ve tarihi zenginlikleriyle turizm alanında olduğu kadar yeraltı ve yerüstü kaynakları ile madencilik alanında da önemlidir. Tarımsal ürün bakımından İzmir’in en gelişmiş ve zengin ilçelerindedir. Tarım sektörü kendi içinde belli başlı ürünler dışında çeşitlilik sağlayamamıştır. Halkın geçimini sağladığı en önemli tarım ürünleri pamuk, tütün, domates, zeytin, mısır ve buğday sayılabilir. Yeraltı zenginlikleri olarak perlit rezervi, linyit, granit ve taşocakları, altın madeni bulunmaktadır. Doğal kaplıca suları ve su kaynakları yönünden de zengindir. Kent genelinde bir adet kütüphane, iki adet üst segment konaklama tesisi ve dört adet seyahat acentesi vardır. Ayrıca Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından onaylı “İzmir Bergama-Allianoi-Manisa-Soma Menteşe Termal Kültür ve Turizm Koruma ve Gelişim Bölgesi” yer almaktadır.

3.1.2. Bergama’da planlama süreci

Bergama’ya ait planlama çalışmaları Türkiye’nin planlı döneme ilk olarak geçmeye başlamasıyla birlikte meskûn yerleşim alanları, tarım alanları ve anıtsal yapıların gösterildiği 1943 yılına ait ilk imar planının yapılması ile başlamıştır. İlk imar planı Helenistik Dönemden itibaren günümüze kadar süre gelen antik Bergama’ya ait karakteristik özelliklerinin korunduğu ve ana akslarının harita üzerine işlendiği bir çalışmadır.

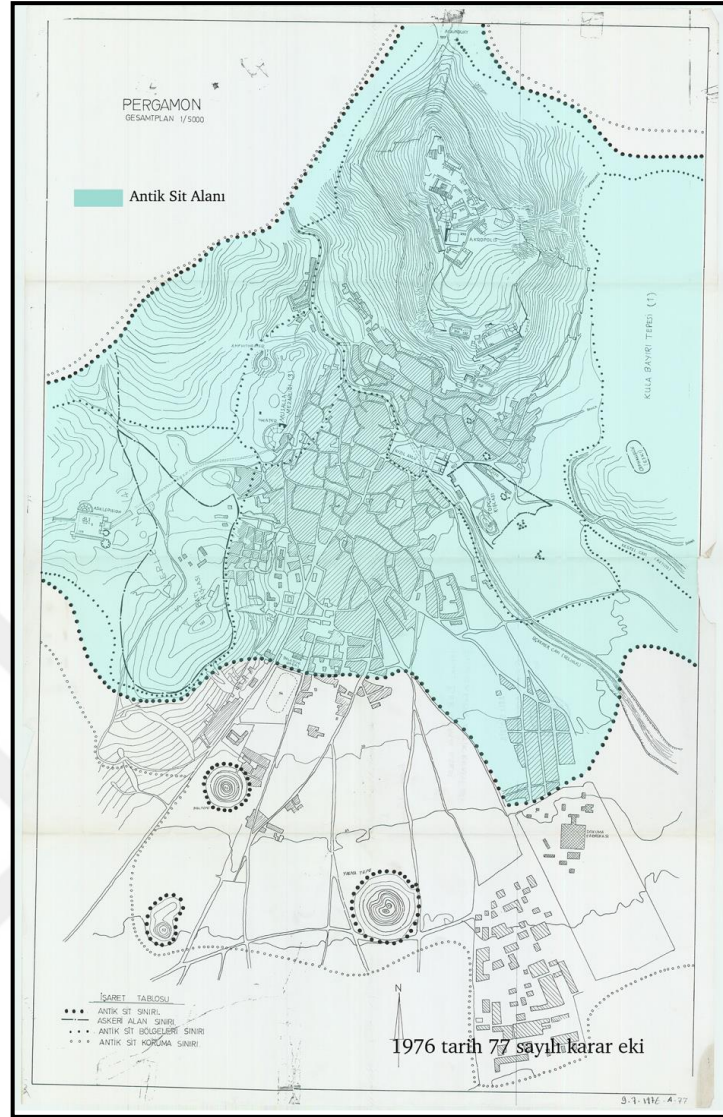
Bergama’ya ait ilk imar planı 1943 yılında mevcut donatı alanları, meydan, resmi kurum alanları, yerleşik alanlar ve ticari alanların belirtildiği bir bölgeleme çalışması olarak planlama literatürüne geçmiştir (Şekil 3.5).

Şekil 3.5. 1943 yılı Bergama İmar Planı (Baç, 2012)

Kırdan kente göçün artması ve Türkiye'nin net olarak planlı döneme geçişi ile birlikte Bergama'da 1943 yılına ait ilk imar planının yürürlüğe girmesinden tam 25 yıl sonra 1968 yılında ikinci imar planı yapılmıştır. Bu planda ana vurgu antik Bergama yerleşimi olup arkeolojik miras ön plana çıkarılmış; geleneksel dokuya ait müdahale biçimleri ve koruma yaklaşımları detaylandırılmaya başlanmıştır.

Türkiye'deki koruma mevzuatının da planlama sürecine dahil edilmeye başlanması ile birlikte imar planlarına arkeolojik miras alanlarının entegre edilmesine yönelik örnek bir yaklaşım 1976 yılında antik Bergama sit alanının tescillenmesi ile başlamıştır.

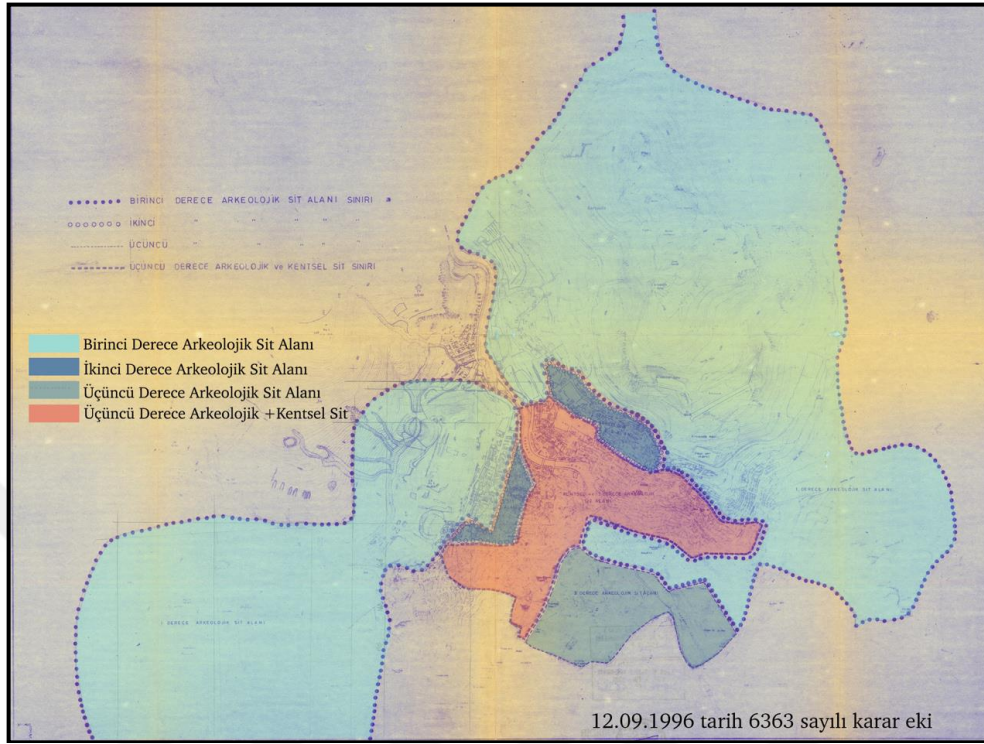

Şekil 3.6. 1976 yılı arkeolojik sit sınırı (Özel Görücü, 2019)

Arkeolojik sit sınırlarının belirlenmesinden sonra mevzuattaki gelişmeler ile birlikte kentsel ve arkeolojik sit alanı derecelendirmesi kavramları ortaya çıkmıştır ve 1984 yılında Bergama'ya ait kentsel ve 1. Derece arkeolojik sit alanları belirlenmiştir. Türkiye'nin planlama tarihi incelendiğinde Kentsel ve 1. Derece Arkeolojik sit alanlarının ayrıldığı ve imar planına entegre edildiği ilk alan olarak karşımıza çıkmaktadır. Kentsel ve 1. Derece Arkeolojik Sit Alanları belirlendikten sonra koruma mevzuatımız doğrultusunda geçiş dönemi yapılaşma koşulları (malzeme, doku, renk vb.) belirlenerek 1987 yılında imar planı revize edilmiştir.

1990 yılına gelindiğinde ise 1984 yılında ilan edilen kentsel sit alanı 4 bölgeye ayrılmıştır. 1993 ve 1994 yıllarında arkeolojik sit sınırlarında değişikliğe gidilerek 1996 yılında sınırlar tekrardan düzenlenmiştir. Bu düzenleme ile birlikte de 1.,2., 3.

Derece Arkeolojik Sit Alanları ve 3. Derece Arkeolojik ve Kentsel Sit Sınırı olarak günümüzde şekillenen haline gelmiştir.

1996 yılındaki sit sınırlarının düzenlenmesi ile birlikte, 2001 yılında mevzuata göre Geçiş Dönemi Yapılaşma Koşulları belirlenerek KAİP yapıncaya kadar geçerli olacak şekilde tescilli yapı, parsel ve koruma alanlarına dair ilke kararları önerilmiştir. 2002 yılında 1987 yılındaki imar planı revize edilerek yeni sit sınırlarına göre plan kararları ve hükümlere yer verilmiştir. İmar Planının revizyonun yapılmasının nedeni ise, 1999 yılında gerçekleşmiş olan Marmara Depremi sonrası hazırlanan imar planına esas jeolojik etüt çalışmalarının sonuçları bağlamında yapı yüksekliklerinin yeniden düzenlenmesidir (Bergama KAİP Raporu, 2012).

2002, 2003 ve 2004 yıllarında tüm sit sınırları tekrardan düzenlenerek 2005 yılında ise Geçiş dönemi Koruma Esasları ve Kullanma Şartları tekrar belirlenmiştir. 2007 yılına gelindiğinde ise, Bergama Kentsel Arkeolojik, 1., 2. ve 3. Derece Arkeolojik Sit Alanı ve Kentsel+3. Derece Arkeolojik Sit sınırı tekrardan revize edilerek İzmir 2 Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu tarafından uygun görülmüştür. Tüm bu gelişmelerden sonra tekrardan KAİP Revizyonu yapılması kararı alınmış; 2012 yılında tamamlanan plan Bergama Belediye Meclisinde onaylanarak değerlendirilmesi amacıyla İzmir 2 Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma

Bölge Kurulu'na gönderilmiştir. Plan İzmir 2 Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nca 2013 yılında uygun görülmüştür. Tüm bu hususlar doğrultusunda kronolojik bir sıralama yapılacak olursa ilk planlama faaliyetlerinden günümüze kadar olan tüm koruma ve uygulama planı süreçleri Çizelge 3.1'de sıralanmıştır.

Bergama, Helenistik Dönemden itibaren günümüze kadar tarihsel çerçevede dünya tarihine yön vermiş olan birçok medeniyetin önemli bir yerleşim merkezi olarak konumlanmıştır. Bu da kentin günümüze kadar aktarılabilen tarihi, kültürel ve sosyal boyutları ile öne çıkan zengin potansiyele sahip kültürel bir cazibe merkezi olarak merkezi ve yerel idarelerce kabul görmüştür. Süreç içerisinde planlama faaliyetlerinin uluslararası boyuttaki yasal ve yönetsel çerçeve düzenlemeler ile birlikte farklı boyut ve statülerde koruma yaklaşımları ve stratejileri geliştirilmesi zorunlu hale gelmiştir. Tespit edilen ve edilmeye devam edilen bu kültürel zenginliklerin sağlıklı ve doğru bir şekilde korunabilmesi için KAİP yetersiz kalması ile birlikte uluslararası koruma yaklaşımları içerisinde yer alan ve günümüzde de hızlı bir şekilde ivme kazanan yönetim planı yapılmaya karar verilmiştir. Bu planlama çalışması ile birlikte KAİP'in ön göremediği veya çözümleyememiş olduğu hususları ele alarak belirli dönemleri kapsayacak şekilde bir stratejik planlama faaliyeti hazırlanmasına yetkili mercilerce karar verilmiştir.

Çizelge 3.1. Bergama'da planlamanın tarihsel süreci

1943 Yılı İmar Planı	1968 Yılı İmar Planı	1987 Yılı İmar Planı	2002 Yılı İmar Planı	2006 Yılı III. Derece Arkeolojik Sit Alanı KAİP	2012 Yılı Kentsel ve III. Derece Arkeolojik Sit Alanı KAİP
	Antik Bergama Arkeolojik Sit Alanı İlamı (1976)				
	Tarihi ve Arkeolojik Sit Alanları Tescili (1983)				
	1. Derece Arkeolojik Sit ve Kentsel Sit Alanı Tescili (1984)				
	Sit Sınırlarının 4 Bölgeye Ayrılması (1990-1991)				
	Arkeolojik Sit Sınırları Revizyonu (1993)				
	Arkeolojik Sit Sınırları Revizyonu (1994)				
	Kentsel, Arkeolojik ve Kentsel Arkeolojik Sit Sınırlarının Paftalara İşlenmesi (1996)				
	Kentsel Arkeolojik Sit, 1., 2. ve 3. Derece Arkeolojik Sit Sınırlarının Paftalara İşlenmesi ve Geçiş Dönemi Yapılaşma Koşullarının Belirlenmesi (2001)				
	3. Derece Arkeolojik Sit Sınırlarının Düzenlenmesi ve Geçiş Dönemi Yapılaşma Koşullarının Belirlenmesi (2002)				
	Kentsel Arkeolojik Sit Alanı, Kentsel ve 3. Derece Arkeolojik Sit Alanı sınırlarının Düzenlenmesi ve Geçiş Dönemi Yapılaşma Koşullarının Belirlenmesi (2003)				
	Kentsel Arkeolojik Sit Alanı, Kentsel ve 3. Derece Arkeolojik Sit Sınırlarında Düzenlemeler (2004)				
	Kentsel ve 3. Derece Arkeolojik Sit Alanına ilişkin Geçiş Dönemi Koruma Esasları ve Kullanma Şartlarının Belirlenmesi (2005)				
	Kentsel Arkeolojik Sit Alanı, 1., 2. ve 3. derece Arkeolojik Sit Alanı, Kentsel ve 3. Derece Arkeolojik Ait Alanı Sınırlarının Belirlenmesi (2007)				
	UNESCO Dünya Miras Listesine Giriş (Bergama Ç.K.K.P.A. 2014)				
	Bergama Ç.K.K.P.A. Yönetim Planı (2017)				

* Bergama KAİP Plan Açıklama Raporu (2013) ve Özel Görücü'den (2019) yararlanılarak yazar tarafından hazırlanmıştır.

3.2. Yöntem

Tez çalışmasında, kavramsal çerçevenin oluşturulmasında; koruma, KAİP, alan yönetimi ile ilgili ulusal ve uluslararası yayınlar (tez, makale, kitap ve rapor) incelenmiştir. Bergama Tarihi Kent Merkezi KAİP (2013) ve Bergama Ç.K.K.P.A. Yönetim Planı (2017) saha çalışmasının dayanağı niteliğindeki materyallerdir. Bu iki althığın ayrı ayrı sürdürülebilirlik (koruma-kullanma dengesinin birlikteliği) ve bütünleşik koruma kavramı bakış açısıyla amaç, hedef ve farklı boyutlardaki stratejilerinin değerlendirilmesi saha çalışmasının ana eksenini oluşturmuştur. Bergama Tarihi Kent Merkezine ait KAİP ve bu plan kapsamında ortaya çıkan Alan Yönetim Planı farklı boyutları ile irdelenerek iki farklı çalışmaya ait ortak bir GZFT (SWOT) analizi/sentezi hazırlanarak içsel ve dışsal faktörler ortaya konulmuştur. Çalışma kapsamında birçok farklı sosyal, beşerî ve teknik disiplinlere ait çalışmalarda da karşımıza çıkan çok kriterli karar verme yöntemleri içerisinde doğru ve etkin varsayımlar ile sayısal sonuçların elde edilmesi ile birlikte bu verilerin yorumlanmasında önemli bir rol oynayan Analitik Hiyerarşi Süreci (AHS) metodu benimsenmiştir. SWOT ve AHP birlikteliği ile birlikte içsel ve dışsal faktörler kapsamında ana stratejiler ve alt stratejiler belirlenerek en doğru derecelendirme işlemi yapılarak en doğru kriter belirlenmiştir. KAİP ve Yönetim Planının ortak GZFT (SWOT) analiz/sentezi doğrultusunda ortaya çıkan içsel ve dışsal faktörlerden yola çıkılarak oluşturulan stratejiler bağlamında hem KAİP hem de Yönetim Planı sürecinde etkin rol oynayan alanında uzmanlardan oluşan kişilerle (şehir plancısı, mimar, arkeolog, sanat tarihçisi, hukukçu, ekonomist, alan yönetim başkanı, vb.) ve Bergama halkını kapsayacak şekilde örneklem büyüklüğü hesaplanarak alan bütününde yapılması gerekli toplan anket sayısı ortaya çıkmıştır. Yapılan çalışma doğrultusunda da iki planının karşılaştırılması nicel verilerle ortaya koyularak KAİP ve Yönetim Planının başarılı veya başarılı olamayan plan/eylem kararları tespit edilmiş ve başarılı olmayan planlama kararlarının başarılı düzeye getirebilmek üzere anket çalışmaları sonucunda yeni bir strateji elde edilerek öneri ve yeni yaklaşımlar ortaya konulmuştur.

Son olarak da Bergama KAİP ve Yönetim Planı arasındaki entegrasyonun sağlanma düzeyi belirlenerek ortaya çıkan sonuç doğrultusunda öneri planlama yaklaşımları geliştirilmiştir.

3.2.1. GZFT (SWOT) Analizi

GZFT analizi aşamasında çevre analizi sonucunda belirlenen fırsat ve tehditler ile iç analiz sırasında ortaya çıkan güçlü ve zayıf yanların listesi oluşturulur (Kotler vd., 1993). Stratejik analiz aşamasında önem ve öncelik arz eden SWOT faktörlerinin belirlenmesi ve bunların gelecekte nasıl bir gelişme göstereceklerine ilişkin tahminler yapılır. Çoğunlukla benimsenen yaklaşım, ilk aşamada gelişmenin fırsatlarla güçlü yanların buluşturulması zemini üzerine inşa edilmesi ve tehditlere karşı koyma gücünü azaltan zafiyetlerine öncelikle çare üretilmesidir (Reich, 1995; Kotler ve Armstrong, 1997).

Kurumsal strateji ve konumlanma açısından başvuru olan bir yöntem olan GZFT (*SWOT*) analizi, iç-dış durumun etraflıca incelenip değerlendirildiği bir analiz uygulamasıdır. GZFT (*SWOT*) kelimesinin açılımı şu şekildedir (Çizelge 3.2.):

- **S-Strenght** (Kurumun olumlu ve güçlü olan özelliklerinin belirlenmesi)
- **W- Weakness** (Kurumun olumsuz veya zayıf olan özelliklerinin belirlenmesi)
- **O-Opportunity** (Kurumun içte ve dışta sahip olduğu fırsatları belirlenmesi)
- **T-Threat** (Kurumun etrafındaki olası tehlike, risk ve piyasa tehditlerini belirtmektedir)

Kısaca GZFT (*SWOT*) analizi, iç ve dış durum değerlendirmesini içeren ve yönetim açısından şu anki konumunu ve önünü görebilme açılarından büyük kolaylık sağlayan stratejik bir yönetim uygulamasıdır (Kotler vd., 1993).

Çizelge 3.2. GZFT (SWOT) analizi bileşenleri (Kotler vd., 1993)

	POZİTİF	NEGATİF
İÇSEL	Güçlü Yönler	Zayıf Yönler
DIŞSAL	Fırsatlar	Tehditler

GZFT (*SWOT*) analizi birbirinden bağımsız ve farklı analizlerle beslenmelidir. Çeşitli ve veri sağlamaya yönelik analizlerle desteklenen GZFT (*SWOT*) analizi ile oluşan sonuçlar başarılı olabilecek niteliktedir (Kotler vd., 1993). Planlama disiplini de GZFT (*SWOT*) yerleşim alanlarına ait gözlemsel, nitel, nicel, araştırma raporu, çalıştay, kongre vb. veriler ışığında kent genel bir bakış açısı oluşturarak planlama sürecinde bütüncül yaklaşımı ele almayı kolaylaştırmaktadır. Yerleşime özgü karakteristik veriler elde edilerek kent bütününde müdahale edilmesi gerekli konular belirlenerek planlama sürecine ışık tutmaktadır.

3.2.2. Analitik Hiyerarşik Süreç

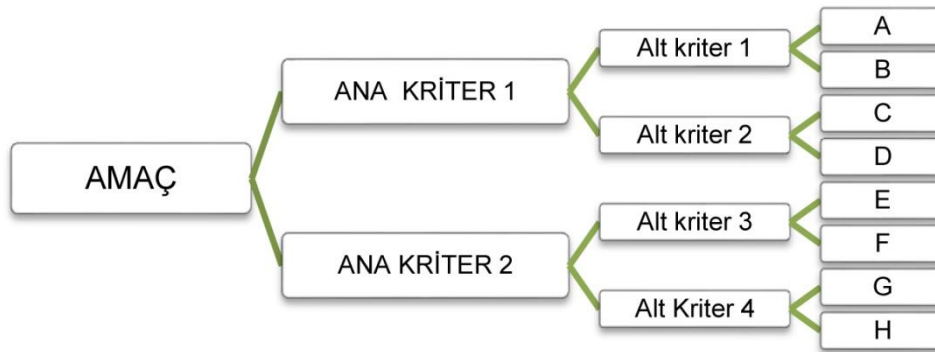
Karışık, anlaşılması güç sorunları çözebilmek için kullanılan Analitik Hiyerarşi Süreci (AHS) (*Analytic Hierachy Process-AHP*) yöntemi, hiyerarşilerin oluşturulması, üstünlüklerin belirlenmesi, mantıksal ve sayısal tutarlılık olmak üzere üç temel prensip üzerine kurulmuştur (Güner ve Yücel, 2007). Bununla birlikte, çok kriterli karar problemlerinin AHS ile modellenmesinde; problemin tanımlanması, kriterlerin belirlenmesi, alternatiflerin ortaya koyulması, hiyerarşik ağaç diyagramının çizilmesi, kriter ağırlıklarının belirlenmesi, alternatiflerin her kritere göre puanlanması, her alternatifin çok kriterli puanının elde edilmesi, genel puanların karşılaştırılması ve en iyi alternatifin seçilmesi aşamaları gerçekleşmektedir (Ulucan, 2007).

AHS yöntemi ile birden çok amacın en doğrusuna ve iyisine ulaşma sürecinde çok kriterli karar verme yöntemleri içerisinde 1970'li yıllarda Saaty tarafından geliştirilen ve birçok farklı disiplinde sıklıkla kullanılan bir uygulama metodudur. Bu yöntem, özellikle büyük ölçekte paydaş katılımının sağlanarak problemin çözümlenebilmesi için başvuru çok kriterli karar verme metodları içerisinde en uygun yoldur. Ayrıca farklı meslek guruplarının ve halkın da içinde bulunduğu geniş kapsamlı paydaş katılımının değerlendirilebilmesi açısından uygun ve etkin bir yöntemdir. Ayrıca AHS süreç içerisinde dahil olacak tüm karar vericilerin tüm alternatifleri ve alternatiflerin alt kriterlerine göre değerlendirme yaparak ikili karşılaştırma yapma algoritmasına göre ilerlemektedir (Ertunç ve Çay, 2020).

AHS yöntemi 6 adımdan oluşan ve birbirini takip eden bir mekanizmadır. Bu adımlar:

- ***AHS Hiyerarşisinin Kurulması***

AHS yönteminde karar hiyerarşinin kurulması sürecinde birinci öncelik olarak probleme yönelik temel amacın tespit edilmesi ile başlanır. Amacın belirlenmesi ile birlikte devamında amaca yönelik kriterler oluşturulur. Daha sonrasında ise elde edilen kriterlerin ikili çarpazlanması temel amaca yönelik stratejiler belirlenerek hiyerarşi kurma süreci başarı ile sonuçlandırılır (Saaty, 1980; Saaty, 1995; Saaty, 2008).

Şekil 3.8. Örnek AHS mekanizması

▪ **AHS Kriterleri ve Alt Kriterlerinin Belirlenmesi**

Yapılacak olan çalışma kapsamında bilimsel çalışmalar ve diğer veriler yardımıyla amaca yönelik kriterler ve alt kriterler belirlenir.

▪ **AHS Yöntemine Göre İkili Karşılaştırma Matrisinin Oluşturulması**

Araştırma konusunda yönelik belirlenen kriterler ve alt kriterlerin önem düzeylerinin belirlenmesi için kendi içinde ikili karşılaştırma matrisi oluşturulur (Saaty, 1995). AHS’de problem hiyerarşik bir şekilde yapılandırılır. Hiyerarşinin en üst tepesinde amaç, orta kısmında ana ve alt kriterler, en alt kısmında ise alternatifler yer almaktadır. Buradaki amaç, kriterleri kullanarak en iyi alternatifin seçilmesini sağlamaktır. Bu doğrultuda ikili karşılaştırma matrisleri oluşturulur. İki faktörden birinin diğerine göre daha fazla tercih edilmesi veya üstünlüğünün ortaya konmasına ikili karşılaştırma denir. Bu matrisler karar vericinin kendi yargılarına dayanmaktadır. Karar verici bu kararı verirken Saaty’nin (2008) oluşturduğu 1-9 ölçeğine göre (Çizelge 3.3.) değerlendirmesini yapmaktadır.

Çizelge 3.3. Önem dereceleri ve tanımları (Saaty,2008)

Önem Derecesi	Tanım	Açıklama
1	Eşit Önemli	İki alternatif amaca eşit derecede katkıda bulunur
3	Birine oranla daha düşük derecede önemli	Bir amacın diğerine göre daha düşük derecede tercih ettirir
5	Kuvvetli derecede önemli	Bir amacın diğerine göre kuvvetli bir derecede tercih ettirir
7	Çok kuvvetli derecede önemli	Bir amacın güçlü bir derecede diğerine göre tercih ettirir
9	Mutlak derecede önemli	Bir amacın diğerine göre mutlak derecede baskın olarak tercih ettirir
2, 4, 6, 8	Ortalama değerler	Uzlaşma gerekmesi durumunda kullanmak üzere diğer değer yargılar arasında düşün değerler

- ***AHS'de Yerel ve Global Ağırlıkların Belirlenmesi***

İkili karşılaştırma matrisi sonucunda ilgili matrisin önemini vurgulayan ağırlığın hesaplanmasıdır (Sipahioğlu, 2008).

- ***AHS'de Tutarlılık Hesabı***

AHS mekanizmasına göre ikili karşılaştırmalar sonucunda elde edilecek olan nicel verinin tutarlı olup olmadığı bilgisine ulaşma aşamasıdır. Tutarlılık oranı (CR) 0,10 altında olduğu durumlarda elde edilen sonuçların tutarlı olduğu, eğer elde edilen değer 0.10'a eşit veya büyükse hesaplama yönetiminde bir yanlışlık olabileceği gibi ayrıca, mekanizma içerisinde karar vericilerden elde edilen bir değer tekrar değerlendirilmesi gerektiği anlamına gelmektedir.

$$CI = (\lambda_{max} - n) / (n - 1)$$

CR = CI / RI formülü ile tutarlılık oranı hesaplanır (Güner, 2005; Chen, 2006; Baunruamkaew, 2012).

- ***Öncelik Değerlerinin Hesaplanması:***

Kriterler bağlamında elde edilen değerlere göre ortaya çıkan alternatiflerin önceliklendirmesi olarak bilinir. En büyük değere sahip alternatif AHS sonucuna göre kabul edilmesi en çok önerilen alternatif anlamına gelmektedir.

Saaty (1985) AHS yönteminin avantaj ve dezavantajlarını şu şekilde ifade etmiştir:

AHS'nin Avantajları (Saaty, 1985 ve Yavuz, 2011):

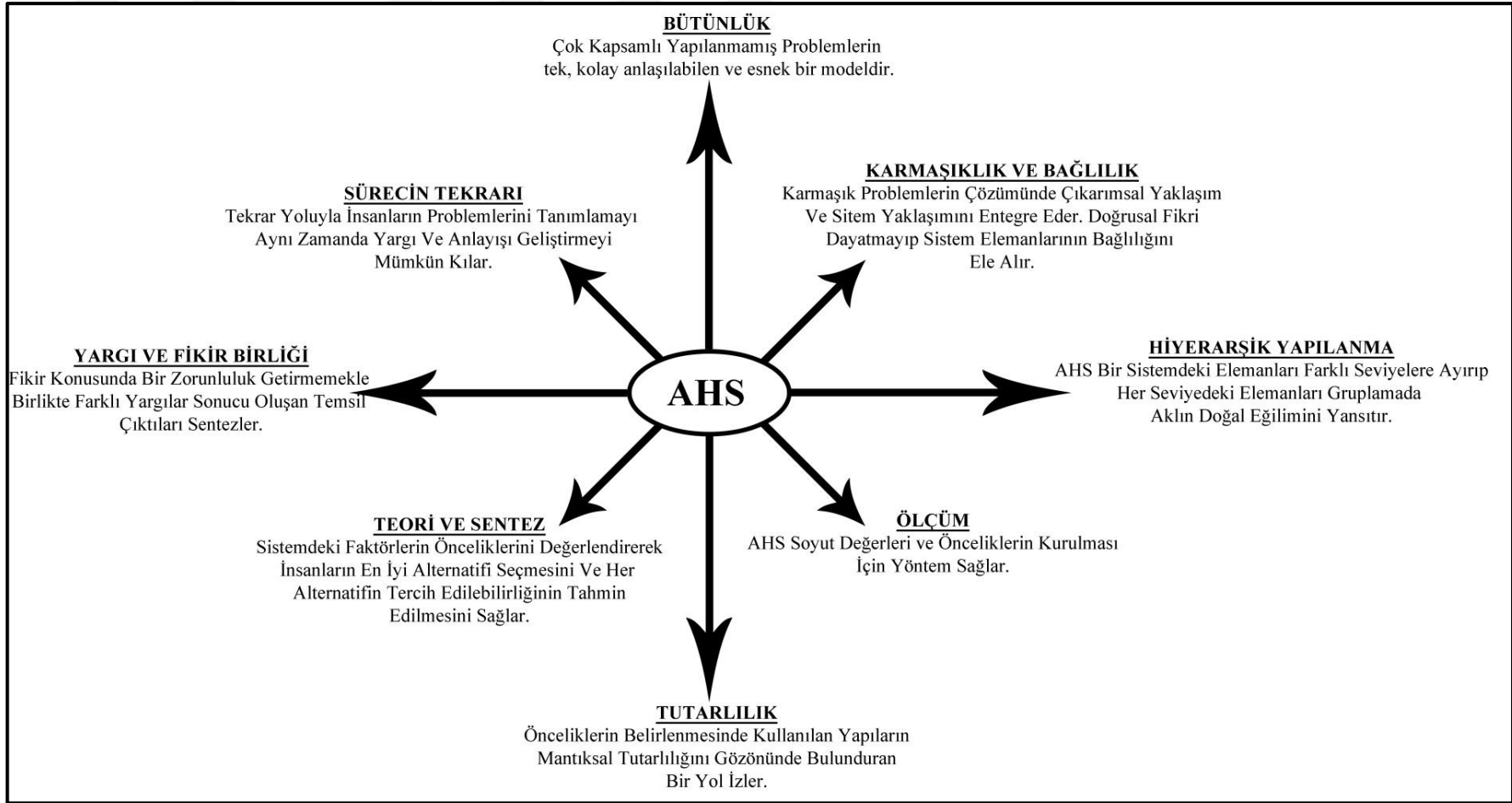
- Nicel ve nitel tüm verileri analiz edebilir olması,
- Ekonomik, sosyal, çevresel, hukuksal ve diğer tüm amaçları değerlendirebilir olması,
- Farklı paydaş gruplarının katılımını sağlayarak geniş katılımı kolaylaştırabilir olması,
- Verilerin değerlendirilmesi ile elde edilecek olan tutarlılık oranı ile karar yönlendirme yapabiliyor olması,
- Şeffaf bir karar verme süreci ortaya koyması.

AHS'nin Dezavantajları (Saaty, 1985):

- Anket hazırlama ve uygulama sürecini zor ve zaman alıcı olması,
- Stratejiler ve tercihler arasında tutarsızlıklar ortaya çıkabilmesi,

- Sözel verilerin sayısal veri ölçeğine dönüşmesi esnasında farklı varsayımların ortaya çıkabilmesi,
- Tutarsızlık değerlendirmesinin ağırlık bakımından paydaştan paydaşa göre değişebiliyor olması,
- Kıyaslanacak verinin çok olması.

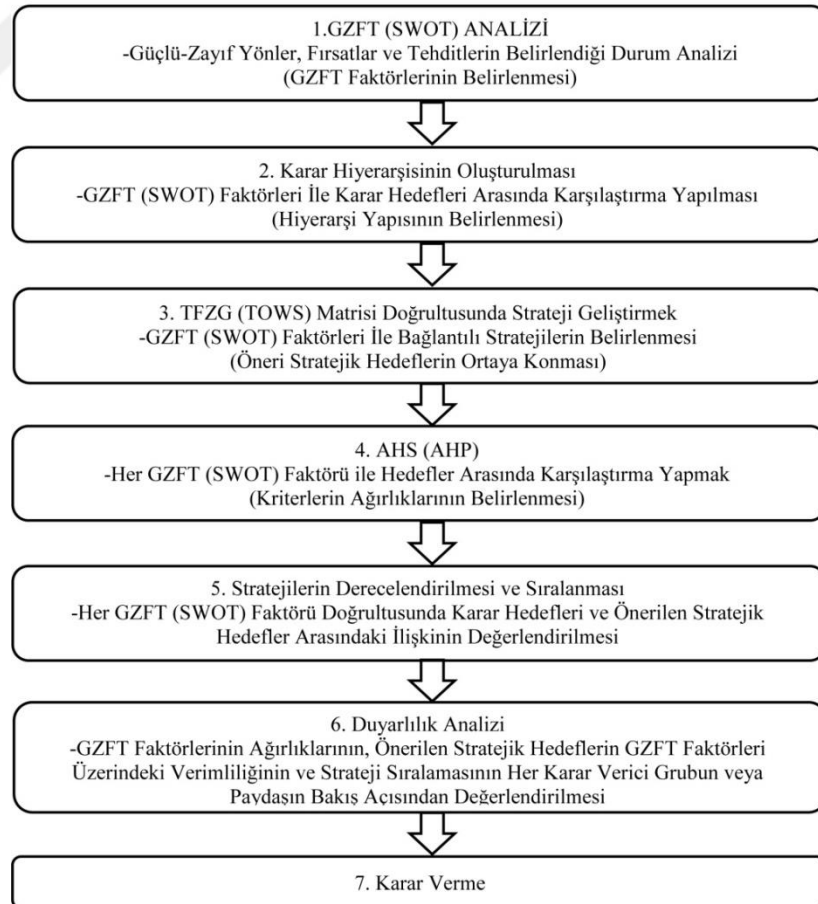

Şekil 3.9. AHS'nin avantajları:²²

²² Saaty'nin 1985 yılında "The Analytic Hierarchy Process – What It Is And How It Is Used" adı ile yayınlamış olduğu makaleden yararlanılarak yazar tarafından hazırlanmıştır.

3.2.3. GZFT-AHS tekniklerinin birlikte kullanımı

GZFT ve AHS tekniklerinin birlikte kullanımı yedi aşamadan oluşmaktadır. 1, 2 ve 3. aşamalar nitel verilerin elde edildiği GZFT ve TFZG matrislerinin oluşturulmasını kapsamakta olup diğer aşamalar ise AHS yönteminin nitel verilerin nicel verilere dönüştüğü uygulama adımlarıdır. GZFT-AHS birlikteliği ile yapılan bir çalışmada ilk önce çalışmanın ana kurgusu belirlenerek bu doğrultuda çalışmaya esas güçlü ve zayıf yönler ile fırsat ve tehditlerin tespit edileceği içsel ve dışsal faktörler elde edilmelidir. İkinci aşamada karar mekanizması kurularak GZFT faktörlerine yönelik kriterler ve alt kriterler belirlenmeli ve ikili karşılaştırmaların yapılması ile üçüncü aşamaya atlık oluşturularak TFZG (TOWS) matrisi ile stratejiler oluşturulacaktır. Dördüncü aşamaya gelindiğinde ise, AHS algoritması ile kriterlerin yerel ve global ağırlıkları ve bu ağırlıkların tutarlılık oranları tespit edilecektir. Paydaş katılımı esasında gerçekleştirilen AHS mekanizması ile birlikte beşinci adımda stratejilerin ağırlıkları paydaşların verilerine göre değerlendirilip genel bir veri seti elde edilecektir. Paydaşların bakış açısının değerlendirildiği duyarlılık analizi yapılarakta karar verme sürecine geçiş sağlanacaktır.

Şekil 3.10. Yöntem aşamaları (Yavuz, 2011'den uyarlanmıştır)

Çalışma kapsamında yol gösterecek olan GZFT(SWOT)-AHS(AHP) yöntemlerinin birlikte kullanıldığı literatür çalışmaları tüm detayları ile irdelenmiştir. GZFT (SWOT) analizinin sayısal verilere dayanmadığı için niceliksel olarak ifade edilememesi en büyük sınırlılığıdır. Ancak Analitik Hiyerarşik Süreç yaklaşımı kullanılarak bu durumu ortadan kaldırmak mümkündür. Bu birlikteliğe sayısallaştırılmış GZFT(SWOT) analizi (SWOT-AHP) denilmektedir. Bu birlikteliğin e kullanıldığı ulusal ve uluslararası örneklendirilmiş birçok alan ve çalışma bulunmakta olup, bu çalışma bütününde sadece “stratejik planlama ve koruma-turizm” tabanlı örnekler incelenmiştir. İncelenen bu çalışmaların, ilgili durum tespiti yapılabildiği ve verileri sayısal hale dönüştürebildiği için analiz kolaylığı sağladığı ortaya konulmuştur. GZFT-AHS birlikte kullanımı doğrultusunda hazırlanmış olan birçok çalışma bulunmakta olup bu çalışmalar içerisinde koruma ve turizm bağlamında gerçekleştirilmiş olan örnek uygulamalar değerlendirilmiştir. GZFT-AHS yöntemine göre; turizm ve planlama konusunda (MAnap, 2011; Kajanus ve ark., 2004; Fabac, Zber, 2011; Gıran Taşçıoğlu, 2011; Yenice,2014; Yılmaz ve Soylu, 2018; Akbulak, 2016), sürdürülebilirlik konusunda (Türk, 2017; Wickramasinge, 2008), su kaynakları yönetimi konusunda (Yavuz, 2011) çalışma kapsamında yol gösterebilecek örnek çalışmalardır. Çizelge 3.4’te yazın çalışmaları kapsamında incelenen örneklerin yöntem, kullanım amacı ve kazanımları belirtilmiştir.

Çizelge 3.4. Turizm ve koruma alanında GZFT-AHS (SWOT-AHP) uygulamaları

Kaynak	Yöntem	Kullanım Amacı	Kazanım
Manap (2006)	AHP	Turistlerin en uygun turizm beldesi seçimi	Sahil bölgelerinden on adet turizm merkezi, yedi kriter üzerinden değerlendirilerek AHP ile en uygun merkez seçilmiştir.
Türk (2017)	AHP	Yeşil yollar ve Sürdürülebilirlik	Yeşilyol ve sürdürülebilirlik kavramları doğrultusunda çok kriterli karar verme yöntemi ile uygun planlama kararlarının belirlenmesi
Kajanus ve ark. (2004)	A'WOT+SMART	Stratejik kırsal turizm planlamasında değer kullanımı odaklı	Almanya ve Finlandiya'daki iki kırsal turizm bölgesinin potansiyellerinin değerlendirilmesi
Jeon ve Kim (2009)	SWOT+AHP	Stratejik plan faktörlerinin değerlendirilmesi	Güney Kore-Chuncheon turizm destinasyonu için etkili stratejiyi geliştirmek ve kullanmak için hem içsel hem de dışsal faktörleri değerlendirmişlerdir.
Fabac ve Zber (2011)	SWOT+AHP	Gelecekte turizm oryantasyonunun formüle edilmesi	Hırvatistan'ın Gornje Medimurje bölgesinde SWOT'un içerisindeki global değerlerden en uygun alternatif stratejinin kırsal turizm açısından değerlendirilmesi
Gıran Taşcıoğlu (2011)	SWOT+AHP	Oymapınar Kültür ve Turizm Koruma ve Gelişim Bölgesi için en uygun stratejiyi belirlemek	Güçlü yanlar için en uygun stratejinin "AB'nin alternatif turizm türlerine destek vermesi, âtlı durumdaki arazilerin turizme kazandırılması ve turizmin tüm yıla yayılması vb. sonuçlara ulaşılmıştır.
Yenice (2014)	SWOT+AHP	Konya Tarihi Kent Merkezinin turizm odaklı yenileme stratejilerinin belirlenmesi	Merkezin turizm odaklı yenilenmesinde güçlü yönlerinin ağırlıklı olduğu tespit edilmiştir.
Wickramasinghe (2008)	SWOT+AHP	Sürdürülebilir turizm stratejileri geliştirme ve değerlendirme	SWOT faktörlerine dayalı strateji geliştirme ve öneri alternatiflerin kıyaslanması
Yılmaz (2007)	A'WOT	Katılımcı yaklaşımla proje değerlendirilmesi	Katılımcıların SWOT faktörlerine dayalı önceliklerinin tanımlanması
Kaygısız ve ark., (2016)	SWOT+AHP	İl Turizm Stratejisinin belirlenmesi	Burdur ili genelinde SWOT faktörleri doğrultusunda en uygun stratejilerin belirlenmesi
Akbulak (2016)	SWOT+AHP	Kırsal Turizm Potansiyelinin Değerlendirilmesi	Ardahan İlindeki kırsal turizm potansiyelinin çok kriterli karar verme yöntemi ile sayısal verilerle değerlendirilmesi
Yılmaz ve Zorlu (2018)	SWOT+AHP	Turizm Stratejilerinin Önceliklendirilmesi	SWOT+AHS yöntemi kullanılarak Sinop'ta sürdürülebilir turizm stratejilerinin önceliklendirilmesi ²³

²³ Tez kapsamında elde edilen literatür taraması sonucunda yazar tarafından oluşturulmuştur.

3.2.4. Saha çalışması

Bu bölümde, çalışma alanı olarak belirlenmiş olan Bergama'da uygulanacak olan ankete ait amaç, kapsam, uygulama yöntemi ve hazırlama sürecine dair bilgiler verilmektedir. Saha çalışması kapsamında Bergama KAİP ve Yönetim Planı sürecinde etkin bir şekilde rol almış uzman kişilere anket uygulanacaktır. Bu uzman kişiler paydaş olarak literatürde nitelendirilmekte olup iki farklı paydaş grubunda anket çalışması yapılmıştır.

Yerel Yöneticiler: Bergama'nın yerel yönetim birimlerinde görevli yöneticiler (Belediye, Kaymakamlık vb.)

Uzmanlar: Planlama çalışması kapsamında farklı kurum ve kuruluşlarda [Bergama Belediyesi, Bergama Alan Yönetim Başkanlığı, İzmir Kalkınma Ajansı (İZKA), İzmir Büyükşehir Belediyesi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Bergama Müze Müdürlüğü, İzmir II Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü] sürece katkıda bulunmuş olan uzmanlar (şehir plancısı, arkeolog, filolog, harita mühendisi, mimar, restoratör, sanat tarihçisi, hukukçu, alan yönetim başkanı, vb.).

Yapılan anket çalışması iki bölüm olarak ele alınmıştır. Birinci bölümde detaylı olarak alana yönelik araştırma sorusuna esas veriler elde edilmesi amaçlanarak nitel verilerin nicel veriler yardımıyla puanlanması hedeflenmiştir. İkinci bölümde de birinci bölüme kıyasla GZFT faktörlerinin elde edilen stratejiler doğrultusunda değerlendirilmesi ve puanlanması hedeflenmiştir. Anketin kapsamı özetle;

- Bergama'da korumaya yönelik önemli sorunlar,
- Bergama'da koruma yaklaşımında öne çıkan temel faktörler,
- Bergama'da koruma ve uygulama sürecinde ortaya çıkan veya çıkabilecek temel sorunlar,
- Bergama'da koruma stratejilerinin sürdürülebilirlik ilkesi bağlamında paydaşlar yardımı ile değerlendirilebilmesi,
- Paydaşların bilgi, algı ve davranışlarının temel düzeyde ölçülebilmesi amaçlanmıştır.

3.2.4.1. Anketin hazırlanması ve anket sorularının içeriği

Anket kapsamında katılım sağlayacak olan paydaş gruplarına yönelik iki farklı anket çalışması hazırlanmıştır. İlk olarak uzmanların yer aldığı anket çalışmasında; Bergama'nın koruma politika ve uygulamalarına yönelik elde edilen strateji ve faktörlerin yer aldığı kapsamlı sorular yer almaktadır. İkinci anket çalışması olan halk katılımının önemsendiği grupta hazırlanan uygulamada ise, uzmanlara sunulmuş olan soruların aksine yaş, cinsiyet, eğitim durumu, korumaya yönelik ana terimlerin yöneltilmesi ve GZFT faktörleri ile birlikte

stratejilerin değerlendirilerek sayısal puanlama mantığının benimsendiği bir çalışma olmuştur. Ek-1 ve Ek-2’de çalışmada kullanılan anketler Necmettin Erbakan Üniversitesi Fen ve Mühendislik Bilimleri Bilimsel Araştırmalar Etik Kurulu Başkanlığı’nın 12.11.2020 tarih ve 3 nolu kararı ile onay alınmıştır.

Anket soruları incelendiği zaman ilk olarak GZFT-AHS yöntemi doğrultusunda Bergama’nın koruma politikalarının değerlendirilmesine yönelik en uygun stratejiye ulaşmak için paydaşlara dört farklı strateji için ilgili sorular yöneltilmiştir. Anket içeriğinde GZFT faktörleri ile birlikte her bir faktörü ilgili stratejilerle (S-1, S-2, S-3 ve S-4) birbiri arasında kıyaslayan tablolar yer almaktadır. Paydaşlar ikili kıyaslamaları puanlarken 1-9 ölçeğinde ağırlıklama, GZFT faktörlerine yönelik en iyi stratejik amaca ulaşmada ise 0-9 ölçeğinde değerlendirme yapmıştır.

Çizelge 3.5. AHS tekniğine uygun olarak hazırlanan anket sorularının içeriği-1

Yöneltilen Sorular	Yapılan İkili Kıyaslamalar	Çıktı
Bu tez çalışmasındaki temel amaç; Bergama’da doğal ve tarihi çevrenin bütünlüğünü korurken, koruma-kullanma dengesinin en üst düzeyde benimsenmesini sağlayarak sürdürülebilirlik ilkesi doğrultusunda kentsel kaliteyi iyileştirmektir. Sizce belirtilen amaca ulaşmada Bergama’nın Güçlü yönlerinden(G) yararlanmak, Zayıf Yönlerini (Z) azaltmak, dış çevreden kaynaklanan Fırsatlardan(F) yararlanmak ve Tehditleri (T) azaltmak ne derece önemlidir/ önemsenmelidir?	Güçlü yönlerinden yararlanmak-Zayıf Yönlerini azaltmak (G-Z), Güçlü yönlerinden yararlanmak- Fırsatlardan yararlanmak (G-F), Güçlü yönlerinden yararlanmak- Tehditleri azaltmak (G-T)	G, Z, F, T faktör gruplarının yerel ağırlıkları / paydaşlar tarafından önemsenme düzeyleri
Bergama’nın daha iyi korunabilmesi için elinde bulundurduğu “Güçlü Yönler” ini önem sırasına göre nasıl değerlendirirsiniz? Hangi güçlü yönü daha önemlidir?	G1-G2, G1-G3, G1-G4, G1-G5	G faktörleri içinde en çok önemsenen veya en az önemsenen faktörler
Bergama’nın daha iyi korunabilmesi için “Zayıf Yönler” ini önem sırasına göre nasıl değerlendirirsiniz? Hangi zayıf yönünü daha çok önemsemeliyiz?	Z1-Z2, Z1-Z3, Z1-Z4	Z faktörleri içinde en çok önemsenen veya en az önemsenen faktörler
Bergama’nın daha iyi korunabilmesi için “Fırsatlar” ı önem sırasına göre nasıl değerlendirirsiniz? Hangi fırsat ne düzeyde diğerinden daha önemlidir?	F1-F2, F1-F3, F1-F4	F faktörleri içinde en çok önemsenen veya en az önemsenen faktörler
Bergama’nın daha iyi korunabilmesi için “Tehditleri” i önem sırasına göre nasıl değerlendirirsiniz? Hangi tehdidi daha çok önemsemeliyiz?	T1-T2, T1-T3, T1-T4	T faktörleri içinde en çok önemsenen veya en az önemsenen faktörler

Çizelge 3.6. AHS tekniğine uygun olarak hazırlanan anket sorularının içeriği-2

Yöneltilen Sorular	Yapılan Puanlamalar		Çıktı
	Halk	Uzman	
“Somut ve somut olmayan kültürel mirasın bütüncül korunmasını sağlayarak alternatif turizm çeşitliliğinin tekrardan ele alınması” (S-1) stratejisi Bergama’nın “güçlü yönlerinden yararlanmayı” ne derecede başarabilir?	S1-G	S1-G1, S1-G2, S1-G3, S1-G4, S1-G5	S1’in güçlü yönleri arttırmadaki etkinlik derecesi
“Somut ve somut olmayan kültürel mirasın bütüncül korunmasını sağlayarak alternatif turizm çeşitliliğinin tekrardan ele alınması” (S-1) stratejisi Bergama’nın “zayıf yönlerini azaltmayı” ne derecede başarabilir?	S1-Z	S1-Z1, S1-Z2, S1-Z3, S1-Z4	S1’in zayıf yönleri azaltmadaki etkinlik derecesi
“Somut ve somut olmayan kültürel mirasın bütüncül korunmasını sağlayarak alternatif turizm çeşitliliğinin tekrardan ele alınması” (S-1) stratejisi Bergama’nın sahip olduğu “fırsatlardan yararlanmayı” ne derecede başarabilir?	S1-F	S1-F1, S1-F2, S1-F3, S1-F4	S1’in fırsatlardan yararlanmadaki etkinlik derecesi
“Somut ve somut olmayan kültürel mirasın bütüncül korunmasını sağlayarak alternatif turizm çeşitliliğinin tekrardan ele alınması” (S-1) stratejisi Bergama’nın korumaya yönelik “tehditleri yok etmede” ne derecede etkili olabilir?	S1-T	S1-T1, S1-T2, S1-T3, S1-T4	S1’in tehditleri yok etmedeki etkinlik derecesi
“KAİP ve Alan Yönetimi bağlantısının artırılmasını sağlayarak koruma kullanma dengesinin sürdürülebilirlik ilkesi bağlamında geliştirilmesi” (S-2) stratejisi Bergama’nın “güçlü yönlerinden yararlanmayı” ne derecede başarabilir?	S2-G	S2-G1, S2-G2, S2-G3, S2-G4, S2-G5	S2’nin güçlü yönleri arttırmadaki etkinlik derecesi
“KAİP ve Alan Yönetimi bağlantısının artırılmasını sağlayarak koruma kullanma dengesinin sürdürülebilirlik ilkesi bağlamında geliştirilmesi” (S-2) stratejisi Bergama’nın “zayıf yönlerini azaltmayı” ne derecede başarabilir?	S2-Z	S2-Z1, S2-Z2, S2-Z3, S2-Z4	S2’nin zayıf yönleri azaltmadaki etkinlik derecesi
“KAİP ve Alan Yönetimi bağlantısının artırılmasını sağlayarak koruma kullanma dengesinin sürdürülebilirlik ilkesi bağlamında geliştirilmesi” (S-2) stratejisi Bergama’nın sahip olduğu “fırsatlardan yararlanmayı” ne derecede başarabilir?	S2-F	S2-F1, S2-F2, S2-F3, S2-F4	S2’nin fırsatlardan yararlanmadaki etkinlik derecesi
“KAİP ve Alan Yönetimi bağlantısının artırılmasını sağlayarak koruma kullanma dengesinin sürdürülebilirlik ilkesi bağlamında geliştirilmesi” (S-2) stratejisi Bergama’nın korumaya yönelik “tehditleri yok etmede” ne derecede etkili olabilir?	S2-T	S2-T1, S2-T2, S2-T3, S2-T4	S2’nin tehditleri yok etmedeki etkinlik derecesi
“KAİP ve Alan Yönetimi ortak stratejileri doğrultusunda; kültür turizminin geliştirilmesi ve buna bağlı olarak diğer alt sektörlerin canlandırılmasını sağlamak” (S-3) stratejisi Bergama’nın “güçlü yönlerinden yararlanmayı” ne derecede başarabilir?	S3-G	S3-G1, S3-G2, S3-G3, S3-G4, S3-G5	S3’ün güçlü yönleri arttırmadaki etkinlik derecesi
“KAİP ve Alan Yönetimi ortak stratejileri doğrultusunda; kültür turizminin geliştirilmesi ve buna bağlı olarak diğer alt sektörlerin canlandırılmasını sağlamak” (S-3) stratejisi Bergama’nın “zayıf yönlerini azaltmayı” ne derecede başarabilir?	S3-Z	S3-Z1, S3-Z2, S3-Z3, S3-Z4	S3’ün zayıf yönleri azaltmadaki etkinlik derecesi
“KAİP ve Alan Yönetimi ortak stratejileri doğrultusunda; kültür turizminin geliştirilmesi ve buna bağlı olarak diğer alt sektörlerin canlandırılmasını sağlamak” (S-3) stratejisi Bergama’nın sahip olduğu “fırsatlardan yararlanmayı” ne derecede başarabilir?	S3-F	S3-F1, S3-F2, S3-F3, S3-F4	S3’ün fırsatlardan yararlanmadaki etkinlik derecesi
“KAİP ve Alan Yönetimi ortak stratejileri doğrultusunda; kültür turizminin geliştirilmesi ve buna bağlı olarak diğer alt sektörlerin canlandırılmasını sağlamak” (S-3) stratejisi Bergama’nın korumaya yönelik “tehditleri yok etmede” ne derecede etkili olabilir?	S3-T	S3-T1, S3-T2, S3-T3, S3-T4	S3’ün tehditleri yok etmedeki etkinlik derecesi
“Doğal ve tarihi çevreyi korumak” (S-4) stratejisi Bergama’nın “güçlü yönlerinden yararlanmayı” ne derecede başarabilir?	S4-G	S4-G1, S4-G2, S4-G3, S4-G4, S4-G5	S4’ün güçlü yönleri arttırmadaki etkinlik derecesi
“Doğal ve tarihi çevreyi korumak” stratejisi Bergama’nın “zayıf yönlerini azaltmayı” ne derecede başarabilir?	S4-Z	S4-Z1, S4-Z2, S4-Z3, S4-Z4	S4’ün zayıf yönleri azaltmadaki etkinlik derecesi
“Doğal ve tarihi çevreyi korumak” stratejisi Bergama’nın sahip olduğu “fırsatlardan yararlanmayı” ne derecede başarabilir?	S4-F	S4-F1, S4-F2, S4-F3, S4-F4	S4’ün fırsatlardan yararlanmadaki etkinlik derecesi
“Doğal ve tarihi çevreyi korumak” stratejisi Bergama’nın korumaya yönelik “tehditleri yok etmede” ne derecede etkili olabilir?	S4-T	S4-T1, S4-T2, S4-T3, S4-T4	S4’ün tehditleri yok etmedeki etkinlik derecesi

3.2.4.2. Örneklem seçimi ve anketin uygulanması

İstatistiki verilere dayanan bir araştırma kapsamında evrene yönelik birtakım tahminlerde bulunabileceğimiz yeterli büyüklükte veri girdisine ihtiyaç duyulmaktadır. Örneklem büyüklüğünü, veri analiz yöntemleri, değişken sayısı, güven düzeyi, evrenin niteliği, hata payı, araştırma imkanları, yönetsel yaklaşımlar ve araştırma deseni etkilemektedir. Örneklemenin temeli evreni temsil eden bir örneklem seçilmesi ve mutlaka evrene yönelik özellikleri içerisinde barındırmasıdır (Marton ve ark. 1996'dan aktaran Balcı, 2015).

2020 yılı Türkiye İstatistik Kurumu'nun Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi sonuçlarına göre Bergama'nın kentsel nüfusu yani evren birim sayısı 103.867 olup, Bergama kent merkezinde yapılacak olan anket çalışması için bu evren büyüklüğünü temsil edecek gerekli örneklem büyüklüğü %95 güven düzeyi, 9,8 hata payı için 100 anket olarak hesaplanmıştır (Url16).²⁴ Çalışma kapsamında 12 uzman anketi, 94 adet Bergama halkı anketi uygulanmıştır.

Anket çalışması online ve yüz yüze olarak gerçekleştirilmiştir. Bergama KAİP ve Bergama Ç.K.K.P.A. Yönetim Planı hazırlanma sürecinde aktif rol üstelenen veya planların uygulama aşamasında sürece dahil olan kişileri kapsayan 20 adet uzman anketi planlanmış; ancak anket uygulamalarına 12 uzman geri dönüş yapmıştır. Hedef kitle içerisinde yer alan uzmanların meslekleri incelendiğinde ise uzmanlar başta şehir plancısı (4 adet), restorasyon uzmanı mimar (2 adet), arkeolog (1 adet), sanat tarihçisi (1 adet), uluslararası ilişkiler uzmanı (1 adet), harita mühendisi (1 adet) ve idarecilerden (2 adet) vb. oluşmuştur.

AHS tekniğine göre hazırlanmış olan anket çalışmasının uygulanması esnasında katılımcıların AHS yöntemini anlama sürecinde yaşanan problemler ve soruların uzunluğundan kaynaklı anketi yarıda bırakma vb. olumsuzlar ortaya çıkmıştır. Bu sorunlar da çalışmada kısıtlılıklara neden olmuştur. Genel olarak uzman katılımının sağlandığı anketlerin tamamı birebir olarak uygulayıcıdan yardım almaksızın tamamlanmıştır. Ancak halk anketinde birçok konuda uygulayıcıdan yardım istenmiş ve farklı boyutlarda açıklamalar yapılması zorunlu olmuştur.

3.2.4.3. Verilerin değerlendirilmesi

AHS yöntemine uygun olarak hazırlanmış olan anket çalışmaları sonucunda elde edilen nicel verilerin yöntemin uygulama formülasyonu sonucunda Excel ortamına aktarımı

²⁴ Url16. adresinde yer alan hesaplama yöntemine göre yapılmıştır.

sağlanarak hesaplamalar yapılmıştır. Halk anketi içeriğinde yer alan kısa tanımlamalara yer verilen soruların cevapları ise SPSS 22.0 programı ve Excel yardımı ile şekil ve çizelgelere yansıtılmıştır. Çalışma kapsamında birçok şekil ve çizelge elde edilerek anket içerisinde yer alan tüm nitel veriler nicel veri haline gelerek matematiksel metotlar yardımıyla çözüme kavuşturulup yorumlanabilmiştir.

3.3. Bölüm Sonucu

Çalışmanın bu bölümünde tez kapsamında materyal olarak kullanılacak olan Bergama kentine yönelik genel özellikler açıklanmıştır. Bergama'nın İzmir kent merkezi ile olan ulaşım bağlantısı, bölge içerisindeki konumu, Bergama'nın tarihsel süreçteki kentsel belleği tanımlanarak planlama faaliyetlerine detaylı olarak yer verilmiştir. Bu veriler doğrultusunda; Bergama'nın tarihsel geçmişi Helenistik Döneme kadar uzanmaktadır. Bergama kent merkezindeki planlama faaliyetleri incelendiğinde ise, Türkiye'nin planlı döneme geçişi ile birlikte tüm Türkiye'de planlama faaliyetlerinin ivme kazanması sonucunda Bergama'da da ilk planlama çalışması 1943 yılında lekesel gösterimlerin şeklinde hazırlanmıştır. Ancak bu lekeleme yönetimi ile birlikte her ne kadar Türkiye'de planlamaya yönelik mevzuat açısından koruma ve uygulama olarak bir ayrılma bulunmamasında rağmen yapılan bu çalışmada anıtsal bölgenin ayrı bir leke olarak gösterildiği tespit edilmektedir. Türkiye'de planlama ve koruma çalışmalarının gün geçtikçe hız kazanması ve mevzuatımızın da bu şekilde düzenlenmesi ile birlikte Bergama'da uygulama ve koruma planlarının ayırımı yapıldığı ve farklı yapılaşma şartları ve hükümleri ile plan kararları üretildiği sonucuna ulaşılmıştır.

Çalışmanın yöntem kısmında ise, Bergama KAİP ve Bergama Ç.K.K.P.A. Yönetim Planı entegrasyonunun değerlendirilmesi aşamasında uygulanacak olan GZFT-AHS birlikte kullanım metodu tüm aşamaları ile açıklanarak uygulama yönteminin çok kriterli karar verme metodları içerisinde en çok tercih edilmesine ilişkin avantajları ve dezavantajları açıklanmıştır. GZFT verilerinin sayısal veri içermemesinden dolayı çok kriterli karar verme yöntemleri içerisinde en doğru sonuca sayısal veriler doğrultusunda hızlı bir şekilde ulaşmayı sağlayarak günümüzde de en çok kullanılan AHS yönteminin detayları ile birlikte açıklanmıştır. GZFT-AHS birlikte kullanımının etkin bir şekilde uygulanmış olduğu örnek çalışmalar irdelenerek farklı boyutları ile ele alınmıştır.

GZFT-AHS birlikte kullanımının veri girdisini oluşturacak olan anket çalışmasına yönelik hazırlama ve uygulama süreci aşamaları ile birlikte Bergama kent merkezindeki örneklem büyüklüğü hesaplanarak halk ve uzman gruplarına uygulanacak olan anket sayısı tespit edilmiştir. Son olarak yöntemine uygun olarak yapılmış anketlerin Excel ve SPSS 22.0

programları kullanılarak matematiksel yöntemler yardımıyla değerlendirme aşamaları açıklanmıştır.

4. ARAŞTIRMA BULGULARI VE TARTIŞMA: BERGAMA KORUMA AMAÇLI İMAR PLANI VE BERGAMA ÇOK KATMANLI KÜLTÜREL PEYZAJ ALANI YÖNETİM PLANI ENTEGRASYONUNUN DEĞERLENDİRİLMESİ

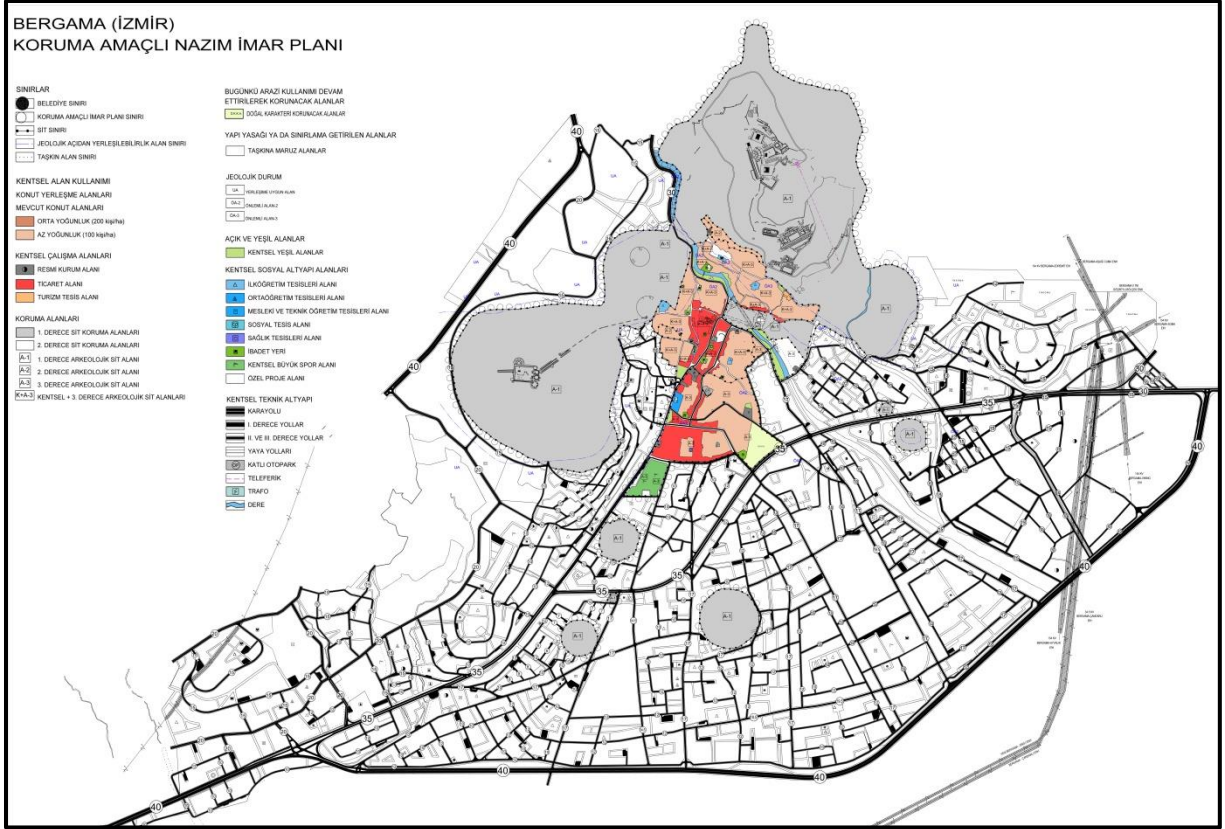
4.1. Bergama Koruma Amaçlı İmar Planı'nın Değerlendirilmesi

Bergama, Türkiye'nin planlı döneme geçişiyle birlikte planlama disiplini kapsamında parçacıl ve bütüncül olarak ilaveler, değişiklikler ve revizyonlar geçirmiştir. Bergama geneline ait sit alanlarını da kapsayacak şekilde 2010 yılında belediye meclisince onaylanarak yürürlüğe giren 1/5000 ölçekli İlave + Revizyon Nazım İmar Planı ve 1/1000 ölçekli İlave + Revizyon Uygulama İmar Planı halen günümüze kadar uygulanmaya devam etmektedir. Bergama bütününe ait uygulama imar planı incelendiğinde, 2007 yılında İzmir II Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu tarafından onaylı 1., 2. Ve 3. Derece Sit Alanı ve 3. Derece Arkeolojik Sit + Kentsel Sit Alanı Sınırlarının kentin üçte birini kapsadığı görülmektedir. Bu nedenle ilgili koruma mevzuatları gereğince sit alanlarını kapsayacak şekilde 2012 yılında Bergama Belediye Meclisi ve İzmir II Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu tarafınca onaylı Bergama KAİP (1/5000, 1/1000 ve 1/500 ölçeklerde) yürürlüğe girmiştir. Bu süreçte KAİP ve uygulama imar planı entegrasyonu sağlanarak birbirinden farklı uygulamalara neden olabilecek plan kararlarına yer verilmemiştir.

1.ve 2. Derece Arkeolojik Sit Alanları Bergama'nın Helenistik ve Roma-Bizans Dönemine ait yapıları kapsarken Kentsel + 3. Derece Arkeolojik Sit Alanı ise, Osmanlı Dönemi yapılarını ve yakın döneme ait kültürel değerleri içerisinde barındırmaktadır. Ayrıca bu alanlar kentin tarihi ve günümüz ticaret ve yönetim merkezini içerisine alırken kentin farklı bölgelerindeki 3. Derece Arkeolojik Sit Alanı olarak tescillenmiş Tümülüsler ise uygulama imar planı içerisinde gelişme konut alanlarının önerildiği bölgelerde yer almaktadır.

Bergama KAİP içerisinde yer alan sit alanları ve kapsamış olduğu alan büyüklükleri Şekil 4.1.'de gösterilmiştir. Buna göre:

- 1. Derece Arkeolojik Sit Alanı: 343 hektarlık bir alanı kapsamakta olup Akropol, Nekropol, Asklepion ve Kızıl Avluyu,
- 2. Derece Arkeolojik Sit Alanı: 3 hektarlık bir alanı,
- 3. Derece Arkeolojik Sit Alanı: 48 hektarlık bir alanı,
- Kentsel + 3. Derece Arkeolojik Sit Alanı: 51 hektarlık bir alanı kapsamaktadır.

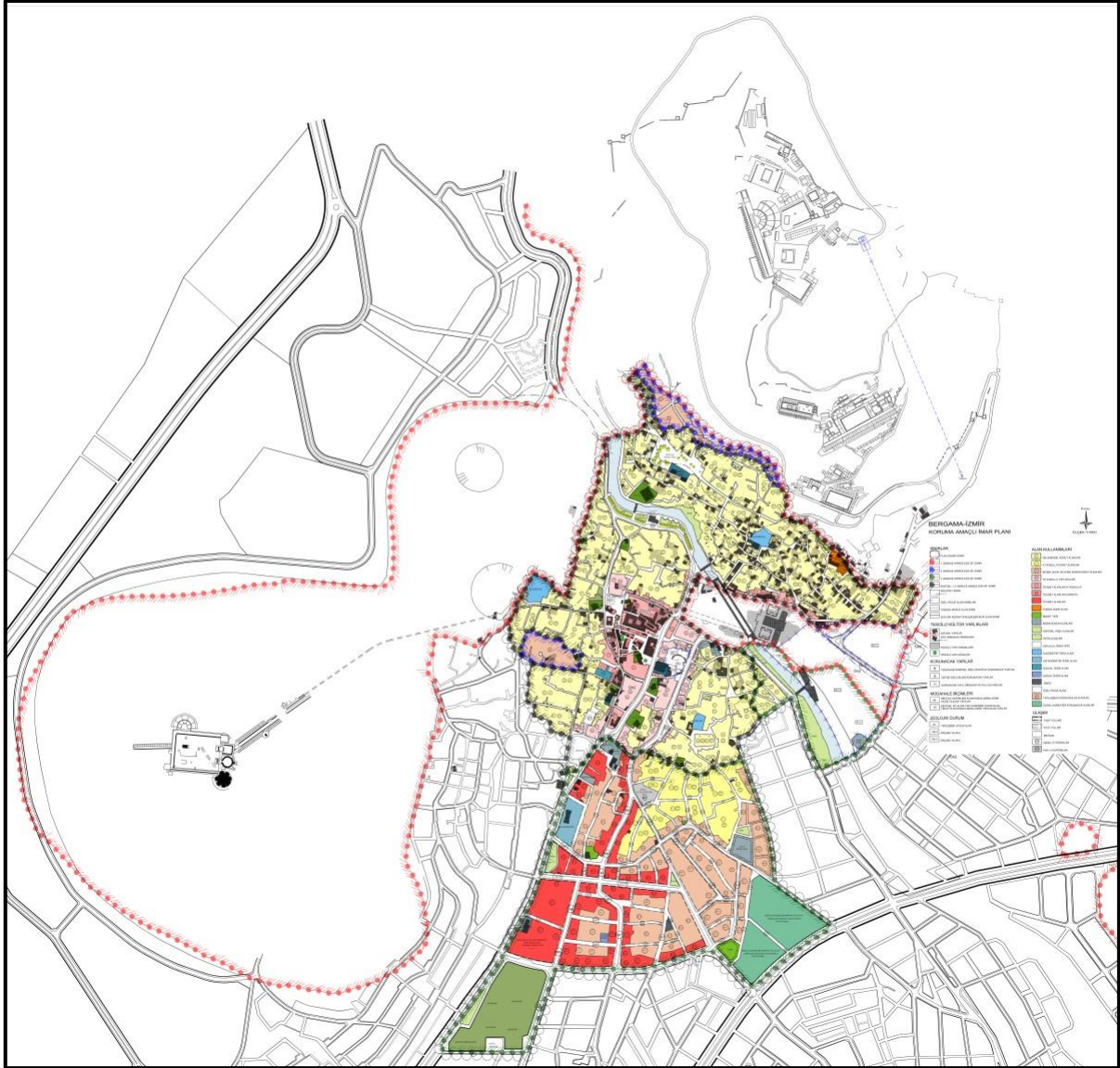
Şekil 4.1. Bergama Koruma Amaçlı Nazım İmar Planı²⁵ (Bergama Belediyesi İmar ve Şehircilik Müdürlüğü)

Bergama Koruma Amaçlı Nazım İmar Planı, koruma alanlarının net bir şekilde belirlendiği ve ticaret, konut, büyük ölçekli park alanları, yönetim merkezleri, yapılaşmaya kapatılacak bölgeler ile birlikte ana ulaşım akslarının belirlenerek ana plan hükümleri doğrultusunda koruma amaçlı uygulama imar planına geçişi ifade etmektedir. Bu plan kapsamında 1., 2. Ve 3. Derece Arkeolojik Sit Alanlarında Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu'nun 658 sayılı İlke Kararı doğrultusunda plan kararları üretilirken Kentsel + 3. Derece Arkeolojik Sit Alanında Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu'nun 658, 720 ve 736 sayılı İlke Kararı doğrultusunda koruma ve kullanma koşulları belirlenmiştir.²⁶

²⁶ 658 sayılı İlke Kararı: 1., 2. Ve 3. Derece Arkeolojik Sit Alanlarında, sit alanlarının önem ve özelliklerine göre alanda uygulanacak koruma ve kullanma koşullarını kapsar.

720 sayılı İlke Kararı: Kentsel Sit Alanlarının tanımlanması, sınırlarının belirlenmesi, geçiş dönemi koruma esasları ve kullanma şartları doğrultusunda koruma amaçlı imar planlarının yapılması ve denetlenmesini kapsar.

736 sayılı İlke Kararı: Tescilli parsellere cephe veren tüm parsellerde koruma amaçlı imar planı hükümleri bulursa dahi her türlü inşai ve fiziki uygulama ile yeni yapılanma için koruma bölge kurulundan izin alınması gerektiğini ifade eder.

Şekil 4.2. Bergama Koruma Amaçlı Uygulama İmar Planı (Bergama Belediyesi İmar ve Şehircilik Müdürlüğü)

Bergama Koruma Amaçlı Uygulama İmar Planı, koruma amaçlı nazım imar planı doğrultusunda verilmiş olan üst ölçek plan kararlarının alt ölçeğe kadar inilerek (yapılaşma koşulları, TAKS, KAKS hesapları, cephe genişlikleri, pencere boyutları, açık ve kapalı çıkmalar vb.) detaylandırılması ile uygulama esnasında oldukça kolaylaştırıcı önemli bir rol oynamaktadır. Bu planın amacı, sit sınırları içerisinde yer alan yapıların işlevlendirilerek yaşama kazandırılması ile sit alanlarının korunak yaşatılmasıdır. Temel hedef ise, koruma bölge kurulu kararları doğrultusunda yapıların onarılması, restorasyonlarının yapılması, işlevlendirilmesine ile kentsel doku bağlamında yapı düzeni kat yükseklikleri, parsel büyüklükleri yapım teknikleri, yapım malzemeleri ve yapı parsel ilişkisi gibi konulara önem verilmesidir. Plan kapsamında genel çevre ölçeğinde korunacak doğal, tarihi ve görsel

değerler ile bu değerlerin korunmasına ilişkin karar üretilmesi sürecinde yakın ve uzak çevre ilişkilerine de oldukça önem verilmiştir.

Plan ana çerçevede incelendiğinde, değerlerin korunması, potansiyellerin belirlenerek işletilebilmesi için yerleşme ölçeğinde kararlar alınmıştır. Bunlar; fonksiyon tanımlaması (konut, ticaret, idari vb.) ve yapılaşma koşulları (kat yükseklikleri, taban kullanımları vb.), mülkiyet durumu, ulaşım ve trafik düzeni, jeolojik etütler ve afet riskleri ve alt yapı kararlarıdır. Bu kararlar doğrultusunda koruma sürecinin geliştirmesine yönelik araçlar kullanılmıştır. Bunlar ise, yasal araçlar, katılım, canlandırma ve yapısal onarımlardır.

Bergama KAİP ve Plan Açıklama Raporu bir bütün halinde ele alındığına ise,

- Yerleşim bölgesi içerisinde yer alan geleneksel konut dokusu ile tescilli yapılar bölgenin turizm faaliyetleri ile birlikte düşünülmesi gerektiği,
- Somu mirasın turizm amaçlı kullanılması dışında somut olmayan kültürel mirasın da desteklenerek entegrasyonunun sağlanması,
- Tescilli sivil mimari örneklerine yönelik onarım şekilleri ve işlev değişikliğinin hangi şartlarda yapılması gerektiği,
- Ulaşım kararı ile dar sokakların iyileştirilerek veya trafik düzenlemesi ile yapılarak daha etkin kullanılmasının sağlanması,
- Kentsel sit alanı içerisinde oldukça detaylı plan kararlarının üretilmiş olması,
- Geleneksel doku ile entegre olacak yeni yapılaşmaya yönelik önerilerin getirilmiş olması,
- 1. ve 2. Derece arkeolojik sit alanı içerisinde kalan ve mevzuata aykırı bir şekilde yapılaşmış olan yapılara ilişkin kamulaştırma ve yıkım gibi konuların üzerinde durulması gerektiği savunulmuştur.

Bergama Koruma Amaçlı Uygulama İmar Planı Uygulama Hükümleri 6 ana başlık altında toplanmış olup farklı sit alanları için ilke kararları doğrultusunda yapılaşma şartları önerilmiştir. Bunlar:²⁷

1.Derece Arkeolojik Sit Alanları: Kültür ve Tabiat Varlıklarını Korum Yüksek Kurulu'nun 658 sayılı İlke Kararına istinaden, korumaya yönelik bilim kazı ve çalışmalar dışından aynen korunacak ve kesinlikle hiçbir şekilde yapılaşmaya izin verilmeyecek sit alanlarıdır. Resmi kurum ve kuruluşlarca zorunlu alt yapı hizmetlerinin sağlanması durumunda müze müdürlüğü görüşü doğrultusunda koruma kurulundan izin alınması

²⁷ Bergama KAİP ve Plan Açıklama Raporuna göre düzenlenmiştir.

gerektiği, yeni tarım alanlarının açılmasına izin verilmeyeceği ve koruma kurulundan izin alınması durumunda ifraz ve tevhit işlemlerinin yapılabileceği alanlardır.

2.Derece Arkeolojik Sit Alanları: Korunması gereken ancak koruma ve kullanma koşullarının koruma kurulları tarafından belirleneceği, korumaya yönelik bilimsel çalışmalara izin verileceği ve yeni yapılaşmaya izin verilmeyerek alanın üzerinde bulunan tescilsiz yapıların sadece basit onarımlarının yapılabileceği alanlardır.

3. Derece Arkeolojik Sit Alanları: İlgili idarece inşaat izni verilmeden önce müze müdürlüğü uzmanları denetiminde sondaj kazısı yapılarak tutulan raporun koruma kuruluna iletilip karara bağlanması halinde uygulamaya geçilecek alanlardır. Koruma bölge kurulu izni doğrultusunda ifraz ve tevhit işlemlerine izin verilebilir.

Kentsel Sit + 3. Derece Arkeolojik Sit Alanları: Kültür ve Tabiat Varlıklarını Korum Yüksek Kurulu'nun 658, 720 ve 736 sayılı İlke Kararlarına istinaden, tescilli yapı parselleri, tescilli yapı koruma alanları, planda "K (geleneksel konut kullanımının bulunduğu bölge), TK (Geleneksel iş merkezi kullanımının bulunduğu bölge), T (ticaret kullanımının bulunduğu bölge), D (2. Derece Arkeolojik Sit Alanının bulunduğu bölge), A (arasta alanının bulunduğu bölge) ve K-1 (konut kullanımının sürdürülmesinin esas olduğu bölge)" ve "B-3 (bitişik nizam 3 kat), B-4 (bitişik nizam 4 kat), B-5 (bitişik nizam 5 kat), B-6 (bitişik nizam 6 kat), BL-3 (blok nizam 3 kat), BL-4 (blok nizam 3 kat), BL-5 (blok nizam 5 kat), BL-6 (blok nizam 6 kat) ve Aİ-6 (ikiz ayrık 6 kat)" yapılaşma düzenine ait adalarda farklı boyutlarda özel hükümlere yer verilmiştir.

4.1. Tescilli Yapı Parsellerinde Uygulamalar: Her türlü basit onarım başvuruları belediyeye yapılarak koruma bölge kurulu izni ile işlemin yapılabileceği, yine aynı şekilde esaslı onarım çalışmalarında röleve, restitüsyon ve restorasyon projeleri ile korumu bölge kurulu tarafından verilecek izin doğrultusunda onaylı projeye göre uygulama yapılabilecektir. Tescilli yapıların bulunduğu parsellerde kesinlikle ilave yapıya izin verilmeyecektir.

4.2. Tescilli Yapı Koruma Alanlarında Uygulamalar: 3194 sayılı İmar Kanunu'na uygun olarak yapılaşarak yapı ruhsatı bulunan taşınmazlarda her türlü basit onarım başvuruları belediyeye yapılarak koruma bölge kurulu izni ile işlemin yapılabileceği, esaslı onarım için yapı ruhsatı bulunan taşınmazlarda yapılacak değişikliklere ilişkin proje ve ekleri koruma bölge kurulu tarafından verilecek izin doğrultusunda onaylı projeye göre uygulama yapılabilecektir. Yeni yapılanma ise, parsel üzerinde yapılacak olan sondaj kazısı sonucunda ortaya çıkacak rapor ve imar durumuna göre yapı ruhsatı düzenlenebilir.

BERGAMA KAİP ÖZEL YAPILAŞMA KOŞULLARI															
	K	TK	K-1	K-1	A	D	B-3	B-4	B-5	B-6	BL-3	BL-4	BL-5	BL-6	Bİ-6
İşlev	Öncelikli Konut Kullanımı	Zemin kat: ticaret Üst Kat: konut	Öncelikli Konut Kullanımı	Ticaret	Ticaret										
Yapı Düzeni	Ayrık, İkiiz, Bitişik														
Taban Alanı Kat Sayısı (TAKS)	Adalara Göre Değişiklik Göstermektedir			TAKS: 1.00											
Bahçe Mesafeleri	Ön bahçe: Belediye yetkilidir Arka Bahçe: h/2 veya 3 metre Yan Bahçe: 3 metre			Ön bahçe: Belediye yetkilidir Arka ve yan bahçe aranmaz											
Maksimum Bina Büyüklüğü	120 m ²														
Yapı Yüksekliği	2 kat ve 6.50 metre		3 kat ve 9.50 metre	2 kat ve 7.00 metre											
İç Yükseklikler	2.40 metre			3.00 metre											
Müştemilat	Maksimum 15 m ² ve iç yükseklik maksimum: 2.20 metre			Müştemilat yapılamaz											
Avlu Duvarları	Maksimum 2.50 metre			-											
Avlu Kapıları	Minimum yükseklik:2.10 metre Maksimum yükseklik:2.20 metre Maksimum Genişlik:2.20 metre			-	Bergama Tarihi Arastası Cephe Sağıklaştırma Projesine göre yapılacaktır	Yeni yapı yapılamaz									
Çıkımlar (açık, kapalı ve cumba)	Cephesi 5 metre üzeri olan parsellerde yapılabilir.		Mülga Planlı Alanlar Tip İmar Yönetmeliğine göre yapılacaktır.	Çıkma yapılamaz											
Cephe	Tabanda ½ boşluk, üst katlarda 1/3 boşluk			Tabanda 1/3 boşluk, üst katta 2/3 boşluk											
Kapı	Genişlik en az: 1.20 metre Yükseklik en fazla: 2.40 metre		Mülga Planlı Alanlar Tip İmar Yönetmeliğine göre yapılacaktır.	Genişlik en az: 1.20 metre Yükseklik en fazla: 2.40 metre											
Pencere/Vitrin	Ahşap malzemeli 1.00*1.70 veya 1.00*2.00 şeklinde														
Panjur/Kapak/Kafes/Parmaklık	Yöresel örneklere uygun														
Çatı	%33 eğimli														
Baca	Sac borudan yapılamaz														
Saçak	Tipolojiye göre ahşap saçak														

* Bergama KAİP ve Plan Açıklama Raporundan yararlanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur.

Şekil 4.3. Bergama Koruma Amaçlı İmar Planı özel yapılaşma koşulları

4.2. Bergama Çok Katmanlı Kültürel Peyzaj Alanı Yönetim Planı'nın Değerlendirilmesi

Bergama'nın UNESCO Dünya Miras Listesine başvuru ve kabul edilme süreci 2000'li yılların başına kadar dayanmaktadır. Ancak çalışmalara 2011 yılında hız verilmiştir. Bu süreç içerisinde yerel yönetim bünyesinde İmar ve Şehircilik Müdürlüğü'ne bağlı olarak "UNESCO Dünya Miras ve Alan Yönetim Şefliği" (Url14.)²⁸ 2012 yılında faaliyete geçirilerek taslak başvuru dosyası hazırlanma sürecinde daha etkin rol oynamaya başlanmıştır. 2014 yılı haziran ayında ise Bergama, UNESCO Dünya Miras Listesi'ne kabul edilerek yönetim planı üzerindeki çalışmalar hızlanmıştır.

Bergama Ç.K.K.P.A. Yönetim Planının temel amacı; Bergama'nın koruma ve kullanma dengesini bir arada tutabildiğini gösteren ve Bergama'ya ait tüm zenginliklerin korunarak sağlıklı bir şekilde gelecek kuşaklara aktarılmasını sağlamak amacıyla katılımın ön planda tutulduğu bir mekanizma yaratılma çabasıdır (Bergama Ç.K.K.P.A. Yönetim Planı, 2017). Bu yönetim planının yerel yönetim bünyesinde hazırlanmasındaki en büyük amaç planlama ekibinin Bergama'ya yönelik sorun ve potansiyelleri net olarak tanımlayabiliyor olmasıdır. Yaşagül EKİNCİ yönetimindeki planlama ekibinin büyük çoğunluğu Bergama Belediyesi'ndeki uzmanlardan örneğin şehir plancısı, mimar, arkeolog, sosyolog, filolog oluşmakta olup bu uzmanlar ile birlikte iktisat, uluslararası ilişkiler ve maliye konularındaki uzmanlar da planlama sürecinde yer almışlardır.²⁹

Yönetim Planının yasal dayanağı, Türkiye'nin temel koruma yasası olarak bilinen 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'dur. Uluslararası boyutta ise UNESCO'nun Uygulama Rehberi olarak yayınlamış olduğu rapordur. Bu doğrultuda hazırlanan taslak yönetim planı 2014 yılında adaylık dosyası ile UNESCO'ya sunulmuş olup dünya miras listesine kabul edildikten sonra geliştirilerek günümüzdeki halini almış ve Eşgüdüm ve Denetleme Kurulu tarafından 2017 yılında kabul edilmiştir.

Yönetim planı temelde 2013 yılında revize edilerek yürürlükte olan KAİP doğrultusunda hazırlanmış olup Bergama Çok Katmanlı Kenti³⁰, Kyble Kaya Kutsal Alanı, Tümülüsler (kültürel peyzaj öğeleri) ve somut olmayan diğer kültürel miras öğelerini kapsamaktadır (Şekil 4.4.). Ayrıca yönetim planı katılımın ön planda tutulduğu, konularında uzman kişilerin katkıda bulunduğu ve Bergama halkının görüş ve önerilerine oldukça önem verildiği bir çalışma sürecidir.

²⁸ Url114.'ten elde edilmiştir.

²⁹ Uzmanların mesleki bilgileri Url15.'te yer alan Adresinde yer alan Bergama Ç.K.K.P.A. Yönetim Planı'ndan elde edilmiştir.

³⁰ Helenistik, Roma-Bizans ve Osmanlı Dönemlerine ait kültürel dokuyu içerisine alarak kentin 1/3 ünü kapsar.

Bergama'nın UNESCO Dünya Miras Listesine dahil edilme sürecinde UNESCO tarafından belirlenmiş olan 1., 2., 3., 4. ve 6. kriterlerinde yer alan gerekçeler etkili olmuştur³² (Çizelge 4.1).

Çizelge 4.1. Bergama'nın UNESCO Dünya Miras Listesine dahil edilme sürecinde etkili olan kriterler

Kriterler:	Açıklama:
1. Kriter:	Helenistik Döneme ait üstün bir anıtsal kent olması,
2. Kriter:	Antik dönemlerde bulunduğu konum itibarıyla farklı kültür ve medeniyetlerin geçiş noktası olmakla birlikte yeni bir medeniyet merkezi olması,
3. Kriter:	Helenistik Döneme ait tiyatro, kutsal alan, tapınakların tepe noktada planlanarak önemli bir anlayışa sahip olması
4. Kriter:	Helenistik Dönemde inşa edilerek Roma Döneminde de etkin bir şekilde kentsel planlama anlayışının devam etmesi ve mimari kalıntıların işlevsel olarak kullanılmış olması
6. Kriter:	Bergama'nın sanat, mimari, planlama, din ve bilim konularında etkin kişilere, ilgili okullara ve geleneksel yaşamlara bağlantılı bir şekilde ev sahipliği yapması.

Bergama Ç.K.K.P.A. Yönetim Planı bütünlük ilkesi; Kale Tepesi ile Kybele Kutsal alanı ve Tümülüslerin görsel olarak birbiri ile bağlantılı olduğuna dair üstün evrensel değerlere sahip olduğunu savunmaktadır. Ayrıca yönetim planı özgünlük ilkesi ise; farklı dönemlere ait kalıntıların halen günümüze kadar ulaşmış olması ve Osmanlı Dönemine ait yapılaşmanın korunarak tarihi kent merkezi yerleşimini ortaya çıkardığını savunmaktadır. Tüm bu ilkelere ek olarak, Bergama ve çevresi 9 adet somut olmayan kültürel miras değerleriyle ön plana çıkmaktadır. Bunlar; karatabakçılık, Bergama Kermesi, tel kırma, Bergama halıları ve dokumacılık, klarnet çalma, yorgan yapımı, sepet yapımı, çeyiz ve çeyiz serme ve sünnet yatağı şeklindedir.³³

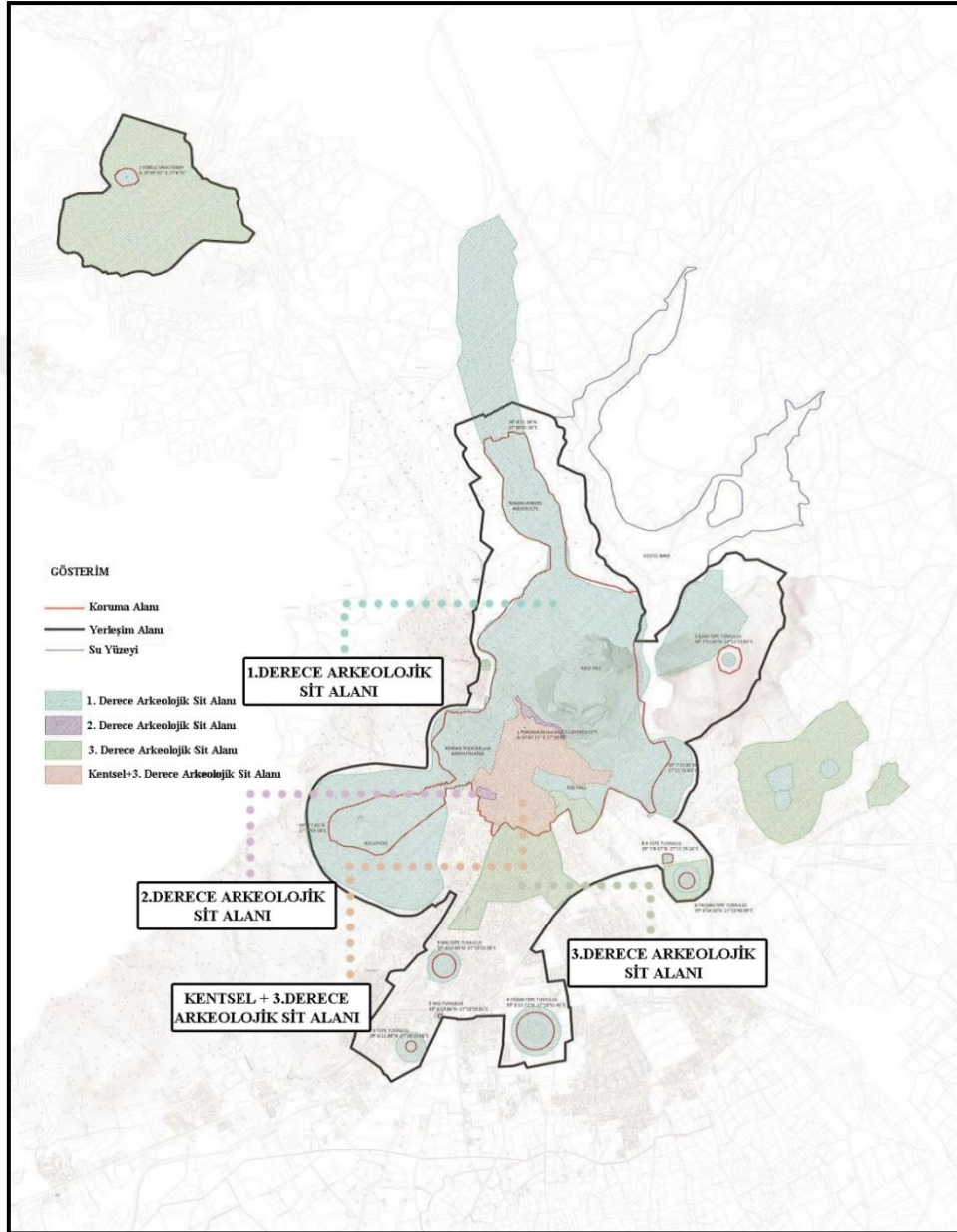
Yönetim planı tasarım süreci incelendiğinde 4 ana başlık önümüze çıkmaktadır. Bunlar:

- Paydaşlar ve Katılım: Koruma, kullanma ve yaşatmaya yönelik konusunda uzman ve uzman olmayan gönüllü kişiler, çalışmadan etkilenecek olan kişiler (Bergama Halkı), çalışmaları ve kararları inceleyerek şekillendiren kişiler (danışma kurulu ve eşgüdüm ve denetleme kurulu)
- Korumada Finansal Kaynaklar: Merkezi ve Yerel yönetim tarafından oluşturulan kaynaklar ve özel sektör tarafından karşılanan kaynaklar (sponsor vb.)
- Korumada Diğer Planlar ve Etki Alanları: Manisa İzmir Planlama Bölgesi 1/100.000 ölçekli Çevre Düzeni Planı ve Plan Hükümleri, Bergama Uygulama İmar Planı, Bergama KAİP, Bergama Belediyesi Stratejik Planı vb.)

³² Kriterlere ilişkin açıklamalara "Ur115." adresinde yer alan Bergama Ç.K.K.P.A. Yönetim Planı'ndan temin edilerek yazar tarafından düzenlenmiştir.

³³ Somut olmayan kültürel miras değerlerine ait detaylı bilgi Bergama Ç.K.K.P.A. Yönetim Planının (2017-2021) 41 ve 60. sayfaları arasında erişilebilmektedir.

- Arkeolojik Sitler, Anıtlar, Kentsel Doku, Doğal Miras ve Gelenekler: Yönetim Planı sınırları içerisinde 1., 2. Ve 3. Derece Arkeolojik Sit Alanı ve Kentsel + 3. Derece Arkeolojik Sit Alanının bir arada bulunması (Şekil 4.5.), Parşömenin Bergama’da bulunmuş olması ve geleneksel yaşama dair izlerin devam ettirilmesi.

Şekil 4.5. Bergama Ç.K.K.P.A. Yönetim Planı Sınırları içerisindeki farklı sit sınırları (URL-14)³⁴

Yönetim planı kapsamında birçok farklı alanda mevcut durumun analizi yapılarak bölge ele alınmıştır. Mevcut durum analizleri doğrultusunda da GZFT (SWOT) sentezi oluşturularak paydaş katılımı ön planda tutulmuştur. Yönetim Planı bütününde 5 ana tema

³⁴ Harita Url15. Adresinde yer alan Bergama Ç.K.K.P.A. Yönetim Planı'ndan temin edilerek yazar tarafından düzenlenmiştir.

belirlenmiştir. Bunlar; Bergama Kültürel Peyzajının Bütüncül Şekilde Korunması ve Yönetimi, Araştırma, Eğitim ve Farkındalık Geliştirme, Doğal Çevrenin Korunması, Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması ve Sorumlu Turizm Yaratmadır³⁵. Bu temalar doğrultusunda kendi alt başlıklarında hedefler ve bu hedeflere bağlı stratejiler üretilerek eylem kararları oluşturulmuştur. Bunlar aşağıdaki açıklamalar şeklinde ele alınmaktadır.

Bergama Kültürel Peyzajının Bütüncül Şekilde Korunması ve Yönetimi: Bergama'nın üstün evrensel değerlerini (arkeolojik, kentsel ve doğal sitler) bir arada değerlendirerek bilimsel araştırma, belgeleme, restorasyon çalışmalarını afet müdahale şekilleri ile katılımın ön planda tutulduğu sürdürülebilir eylemler üretmek.

Araştırma, Eğitim ve Farkındalık Geliştirme: Bergama Halkına, öğrencilere vb. kişilere Bergama'nın üstün evrensel değerlerinin eğitim ve bilimsel çalışmalarla aktarılmasına yönelik eylemler üretmek.

Doğal Çevrenin Korunması: Doğal çevrenin korunmasına yönelik belgeleme ve farkındalık artırıcı eylemler üretmek.

Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması: Bergama ve çevresine yönelik gelenek ve göreneklerin korunarak gelecek nesillere aktarılmasını sağlayıcı eylemler üretmek.

Sorumlu Turizm Yaratma: Kültür turizmi bağlamında ziyaretçilere dair yönetim sisteminin geliştirilmesi ve konaklanan gece sayısının artırılmasına yönelik eylemler üretmek (Bergama Ç.K.K.P.A. Yönetim Planı)³⁶.

Bergama Ç.K.K.P.A. Yönetim Planı genel olarak değerlendirildiğinde; halk katılımına önem veren, konularında uzman kişilerce hazırlanmış olan, koruma ve kullanma dengesi ön planda tutularak turizm ve turist yönetimi boyutunda detaylı kararların alındığı ve farklı dinamiklerin devamlı etkileşim içerisinde bulunduğu bir plandır. Bergama halkının bilgilendirilmesine oldukça önem verilen bu plan ile, farklı dönemlere ait kalıntıların korunması ve yaşatılması konusunda doğru restorasyon çalışma ve uygulamalarının hızlandırılması boyutunda detaylı tespitlere yer verilmiştir.

4.3. Bergama Koruma Amaçlı İmar Planı ve Bergama Çok Katmanlı Kültürel Peyzaj Alanı Arasındaki Entegrasyonun GZFT-AHS Birlikte Kullanımı ile Değerlendirilmesi

Bu bölümde ilk olarak; çalışmaya esas olan Bergama KAİP ve Bergama Ç.K.K.P.A. Yönetim Planı'nın incelenmesi sonucunda GZFT(SWOT) matrisi elde edilecek olup bu matris

³⁵ Temalara ilişkin eylem kararlarına Bergama Ç.K.K.P.A. Yönetim Planının (2017-2021) 85 ve 104. Sayfaları arasında erişilebilmektedir.

³⁶ Bergama Ç.K.K.P.A. Yönetim Planı doğrultusunda yazar tarafından oluşturulmuştur.

sonucunda da TFZG (*TOWS*) matrisine geçiş sağlanarak stratejiler ortaya konulacaktır. İkinci olarak ise; GZFT (*SWOT*) ve TFZG (*TOWS*) matrisleri sonucunda elde edilmiş olan stratejilerin AHS yöntemine göre uyarlanarak saha çalışması yapılacaktır. Bu çalışmadaki asıl gerekçe ise nitel verilerin nicel veri haline getirilmesi hedeflenerek paydaş katılımı sonucunda elde edilen sayısal değerlerle birlikte tutarlılıkları hesaplanacaktır.

4.3.1. Bergama Koruma Amaçlı İmar Planı ve Bergama Çok Katmanlı Kültürel Peyzaj Alanı Yönetim Planı GZFT (*SWOT*) Matrisi

Çalışmanın bu bölümünde Bergama'ya ait her ikisi de yetkili mercilerce onaylı olan Bergama KAİP ve Bergama Ç.K.K.P.A. Yönetim Planı irdelenmiştir. Koruma politikalarına yönelik alınmış kararların içsel ve dışsal faktörler göz önünde bulundurularak bölümlendirilmesi sağlanmış ve içsel ve dışsal faktörler olarak; Bergama'ya yönelik güçlü ve zayıf yönler ile fırsatlar ve tehditler belirlenmiştir.

GZFT matrisinin belirlenmesinde bireysel çalışmalar ve alana yönelik hazırlanmış olan ulusal ve uluslararası yazın, haber vb. çalışmalar ile birlikte multidisipliner kongre ve çalıştaylar da dikkate alınmıştır. Bu iki planın incelenmesi sürecinde dikkat edilen kıstaslar şu şekildedir:

- Çalışma Alan Sınırları: KAİP ve Yönetim Planı sınırlarının örtüşüp örtüşmediği,
- Yapılaşma Koşulları: KAİP kapsamında öngörülen yapılaşma koşulları ve yapılara ilişkin müdahale biçimleri, işlevlendirme vb. ile Yönetim Planı kapsamında yapılaşmaya yönelik ele alınan strateji ve hedeflerin uyumu,
- Sit Sınırları Kapsamında Koruma Kararları: KAİP ve Yönetim Planı kapsamında 1. ve 2. derece arkeolojik sit alanı ile 3. Derece Arkeolojik+Kentsel Sit Alanı sınırları içerisinde ele alınan hükümlerin uyumu,
- Üst Ölçek Plan Kararları ile Uyum: Plan hiyerarşisi bağlamında irdelenen bu iki planın üst ölçek ve uygulama imar planı hükümleri ile uyumu,
- Ulaşım Yönelik Kararlar: KAİP ve Yönetim Planı içeriğinde öngörülen kararların uyumu,
- Altyapıya Yönelik Kararlar: KAİP ve Yönetim Planı içeriğinde öngörülen kararların uyumu,
- Planlama Ekibi: KAİP ve Yönetim Planı'nın hazırlama sürecinde etkin rol alan ekibin incelenmesi.

Bu başlıklar kapsamında Bergama'nın koruma alanlarına yönelik hazırlanmış olan ve GZFT faktörlerini açıklayan matris Şekil 4.6.'da özetlenmiştir.

GZFT matrisinin çalışmanın ilerleyen bölümlerinde uygulanacak olan AHS tekniğine uygun olacak şekilde, Güçlü Yönler (G1, G2, G3, G4 ve G5), Zayıf Yönler (Z1, Z2, Z3 ve Z4), Fırsatlar (F1, F2, F3 ve F4) ve Tehditler (T1, T2, T3 ve T4) Şekil 4.6.'da gösterilmiştir.

GZFT FAKTÖRLERİ			
		GÜÇLÜ YÖNLER	ZAYIF YÖNLER
İ Ç S E L F A K T Ö R L E R	G1	Bergama Çok Katmanlı Kültürel Peyzaj Alanı Yönetim Planı (2017-2021) hazırlanması öncesinde güncel mevzuat ve uluslararası koruma yaklaşımları doğrultusunda Bergama Koruma Amaçlı İmar Planı'nın (KAİP) detaylı bir planlama çalışması ile (2013) revize edilmesi; bu KAİP Revizyonunun yönetim planına geçişi sağlıklı yapması.	Z1 Yeterli tanıtım ve pazarlamanın yapılamaması ve yerel halkta koruma bilincinin tam sağlanamamış olması. [Bölgede düzenlenen festival, kongre ve sempozyumlara yönelik tanıtım yetersizliği ve diğer bölgelerden yeterli katılım sağlanamaması]
	G2	Bergama Koruma Amaçlı İmar Planı sınırı içerisinde 1., 2. ve 3. Derece Arkeolojik Sit Alanı ve 3.Derece Arkeolojik+Kentsel Sit Alanının birlikte bulunması.	Z2 KAİP ve Alan Yönetimi planları doğrultusunda altyapıyı güçlendirecek veya yenileyecek plan hükümlüne yer verilmemesi veya destek alınmaması. [Sit Alanları içerisinde alt yapı hizmetlerinin sağlıklı bir şekilde sağlanamamasından dolayı yaşanabilecek sıkıntılar]
	G3	Bölgenin coğrafi ve topografik koşullarının kara, deniz ve hava yolu ulaşım bağlantılarını güçlü kılmasından dolayı "kültür turizmi eksenli plan hükümlerine ve eylem kararlarına" fazlaca yer verilmiş olması.	Z3 Sit sınırları içerisinde geçen Bergama Deresi'nin çeperinde bulunan anıtsal yapıların "taşkın riskli alan" olarak imar planına işlenmiş olması; bu alanlarla ilgili herhangi bir eylem kararının üretilmemiş olması ve bu alana ilişkin koruma-müdahale-uygulama sürecinin askıda bırakılması.
	G4	Bergama geleneksel dokusunun bitişik nizam şeklinde yapılaşmasından dolayı yapılar genel olarak avlu ya da bahçe üzerinden değil de doğrudan sokaklardan giriş yapmasının KAİP ile ortaya konulmasından sonra Merkezi ve Yerel Yönetimin Alan Yönetimi Planı hazırlanması sürecinde eylem kararlarında öngörülen kısa, orta ve uzun vadedeki yatırım ve finansmanların daha net olarak belirlenmiş olması. [Restorasyon ve kamulaştırma gibi kısa vadede çözülebilecek eylemlere yönelik finans desteklerinin gerçekleşmesi ve doğru zamanlamalara göre belirlenmesi]	Z4 Dünya Miras Listesine dahil edilme kriterlerinden birisi olan Tümülüslerin çevresinin Uygulama İmar Planı ve Koruma Amaçlı İmar Planı genelinde yoğun yapılaşmaya maruz bırakılması. [Mevcut yapılaşma ile KAİP'in farklı yapılaşma şartlarına sahip olması]
	G5	Bölgeyi en doğru bir şekilde analiz ederek planlayabilecek olan yerel yönetimin (belediye) hem KAİP hem de alan yönetim planı hazırlama sürecinde konusunda uzman kişilerce katılıma oldukça önem vermesi ve bu süreçte neredeyse tamamen tek yetkili kuruluş olması. [Planlama sürecinde idare olarak doğrudan müdahale edilebilmesi ileri süreçlerde ortaya çıkabilecek sorunları bertaraf etmektedir.]	
D İ Ş S A L F A K T Ö R L E R	FIRSATLAR		TEHDİTLER
	F1	Bergama'nın erişilebilirliği / ulaşım hareketliliği yüksek merkezi konumu nedeniyle önemli bir turizm çekim noktası olması ve köklü tarihi geçmişine bağlı olarak somut ve somut olmayan kültürel mirasa sahip olması; kültür turizmine uygunluğu ve yakın bölgesindeki deniz turizmi için odak konumundaki yerleşmelere (Dikili, Ayvalık vb.) ulaşım kolaylığı. [Bergama kent merkezinin 8 km. batısından geçen D-550 Karayolu'nun İzmir'in kuzeyde Çanakkale ve Trakya'ya bağlantısını sağlaması, İzmir'den başlayarak kuzeye yönelen, Manisa üzerinden Balıkesir-Bursa-İstanbul bağlantısını sağlayan D-565 Karayolu bağlantısının kent merkezine ulaşması; Pergamon Krallığının kenarında gelişen Bergama'nın Antik Çağ'ın önemli kentlerinden biri olması, kentin Bizans Döneminde de Hristiyanlığın önemli bir piskoposluk merkezi olması.]	T1 Bergama'nın hazırlanan KAİP ve sonrasında UNESCO Dünya Miras Listesine dahil olmasından dolayı bilinirliğinin artmasına bağlı gerçekleşen turist sayısındaki artışın Bergama'nın taşıma kapasitesinin aşması; KAİP kararları ve Yönetim Planı eylem kararlarında turizmin taşıma kapasitesinin göz önüne alınmaması.
	F2	Helenistik Dönemden itibaren Roma, Bizans ve Osmanlı Dönemlerine ait çok katmanlı kültürel zenginliklerinin bir arada bulunmasından dolayı UNESCO sürecinin kolay aşılması. [KAİP ile birlikte farklı dönemlere ait anıtsal öğeler (somut miras) ve soyut mirasların birbirine entegre bir şekilde günümüze kadar ulaşması]	T2 KAİP ile önerilen ve turizmin olumsuz etkilerinin önüne geçemeyecek nitelikteki yapılaşma koşulları doğrultusunda oluşan yeni yapılaşmaların geleneksel kent silüetini bozmaya başlaması; 3. Derece arkeolojik sit alanında tampon bölgenin koruma uygulamalarına esas net bir geçiş bölgesi olarak tanımlanamaması. [Bergamanın koruma ve koruma süreci irdelendiğinde gerek ulusal mevzuatın gerekse yerel yönetimin uluslararası koruma yaklaşımlarına aykırı olarak yanlış kararların verilmiş olması]
	F3	Bergama'nın kültür turizmine yönelik uzun süredir yapılmakta olan çalışmaların bir katkısı olarak uluslararası platformlarda bilinirliğinin yüksek olması; bu nedenle KAİP büttününde kentsel sit alanı içerisinde sivil mimari örneklerine ve anıtsal öğelere turizme yönelik işlevlerin getirilmesi, yönetim planı kapsamında da bu yapıların işlevlendirilmesine ilişkin eylemler kararlarının geliştirilmesi. [Berlin'de bulunan Pergamon Müzesi ve Hristiyanların Roma ve Bizans Dönemlerine duymuş olduğu ilgi]	T3 Kentsel ve 3. Derece Arkeolojik Sit Alanı içerisinde ana taşıt yolunun geçiyor olması. [Anıtsal yapılar ve sivil mimarlık örneklerinin trafik kaynaklı titreşimlerden zarar görüyor olması]
	F4	KAİP ile geleneksel yapıların turizm amaçlı kullanılmasında yöreye özgü yerel üretim biçimlerinin desteklenmesi ve satışının yapılması gibi düzenlemelerle turizm faaliyetlerinin çeşitlendirilmesi ve alan yönetim planı ile birlikte de bu plan kararına yönelik destekleyici eylem kararlarının geliştirilmesi olması	T4 Ülkemizde koruma mevzuatının hala günümüzde yetersiz kalmasından dolayı Türkiye'de koruma politikalarının yetersiz kalması (kamulaştırma, restorasyon, işlevlendirme vb.); ilke ve bölge düzeyinde envanter çalışmasının bitirilememiş olmasına bağlı kültürel tahribatın (kaçak kazı, izinsiz yapılaşma, yanlış malzeme seçimi, bilinçsiz çevre vb.) söz konusu olması; Bergama'da Merkezi ve Yerel Yönetim birimlerinin bu tahribata ilişkin net olarak önem alamaması.

Şekil 4.6. Bergama'da koruma politikalarına yönelik GZFT matrisi³⁷

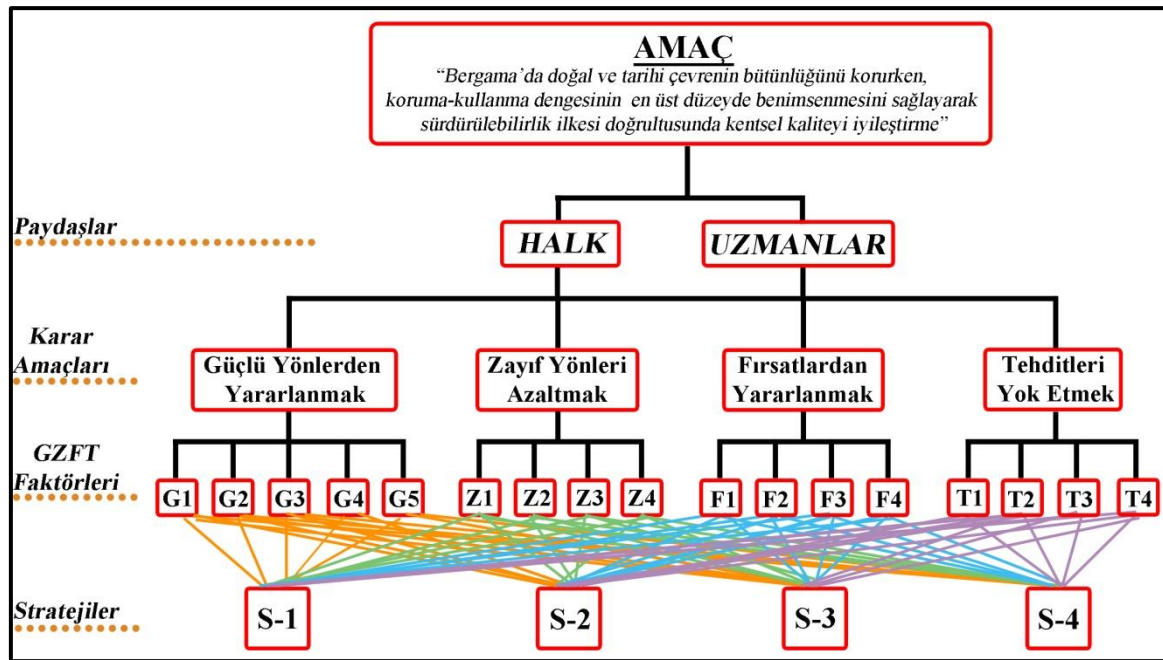
³⁷ Bergama Koruma Amaçlı İmar Planı (2013) ve Bergama Çok Katmanlı Kültürel Peyzaj Alanı Yönetim Planı (2017-2021) incelemesi doğrultusunda yazar tarafından hazırlanmıştır.

4.3.2. Hiyerarşi kurma

AHS yöntemi amaç, hedef ve stratejileri içerisine dahil eden karar mekanizmasının oluşması ile başlamaktadır. Belirlenen problem veya problemlerin nitel veri halinden nicel veri haline dönüştürülmesi ile ölçülebilir bir yapıya kavuşması hedeflenerek kapsamlı düşünme yolunun açılması mümkün olabilmektedir. Bu çalışmada kullanılan mekanizma Şekil 4.7.'de gösterilmekte olup Bergama Ç.K.K.P.A Yönetim Planı ve Bergama KAİP doğrultusunda elde edilmiş olan içsel ve dışsal faktörlerin bir arada bulunduğu GZFT matrisi ile belirlenmiş olan güçlü ve zayıf yönler ile fırsat ve tehditlerin Bergama için koruma politikalarının uygulama sürecinde nasıl bir yol izleyeceği ve/veya farklı uygulama alternatiflerinin bulunup bulunmayacağı bu sonuçlar neticesinde kesinleşecektir.

Hiyerarşinin ana aşamasını oluşturan temel amacı, Bergama'nın koruma politikalarının uygulanma sürecinde çevresel, sosyal ve ekonomik sürdürülebilirliğin birlikteliğidir. Hiyerarşik yapının ikinci aşamasında, paydaşlar (halk ve uzmanlar) yer almaktadır. Bu paydaşlar strateji geliştirme sürecinde etkin rol oynayarak yol gösterici bir politika izlemektedirler.

Hiyerarşinin üçüncü seviyesinde güçlü yönlerden yararlanmak, zayıf yönleri azaltmak, fırsatlardan yararlanmak ve tehditleri yok etmek hedeflenerek dördüncü seviyede yer alan GZFT faktörleri elde edilmektedir. Beşinci seviyede ise GZFT faktörleri doğrultusunda TFZG matrisine geçiş sağlanarak dört adet öneri strateji elde edilmektedir.

Şekil 4.7. GZFT-AHS uygulama mekanizması (Orijinal, 2021)

4.3.3. TFZG (TOWS) matrisi ve strateji geliştirme

AHS metodu ile karar hiyerarşisinin kurulmasından sonraki adım olan GZFT (TOWS) matrisi, GZFT faktörlerinden elde edilmiş olan tüm faktörlerin birbiri ile mantıksal olarak irdelenmesi sonucunda elde edilen strateji geliştirme yoludur (Wickramasinghe, 2008; aktaran Yavuz, 2011). Bu matriste, GZFT matrisinden gelen güçlü ve zayıf yönler ile fırsatlar ve tehditlerin belirli bir mantık çerçevesinde değerlendirilmesi sonucunda fırsatlardan maksimum düzeyde yararlanılarak güçlü yönleri kullanma stratejisi (GF), zayıf yönleri en aza indirerek fırsatlardan elde edilecek olan avantajlardan yararlanma stratejisi (ZF), tehditleri en alt seviyeye çekerek güçlü yönleri kullanma stratejisi (GT) ve son olarak zayıf yönleri azaltarak tehditlerden de kaçınma stratejisi (ZT) elde edilecektir. Tüm bu değerlendirmeler sonucunda; Çizelge 4.2.'de belirtildiği üzere GZFT faktörlerinin çarpazlanması sonucunda dört farklı strateji elde edilmiştir.

Çizelge 4.2. TFZG (TOWS) matrisi

TFZG Matrisi	GÜÇLÜ YÖNLER [G]	ZAYIF YÖNLER [Z]
FIRSATLAR [F]	GF Stratejileri: Fırsatları maksimize etmek için güçlü yönleri kullanan stratejiler	ZF Stratejileri: Zayıf yönleri minimize etmede fırsatların avantajlarından yararlanan stratejiler
	[S 1] Somut ve somut olmayan kültürel mirasın bütüncül korunmasını sağlayarak alternatif turizm çeşitliliğinin tekrardan ele alınması (G1, G2, G3, F1, F3, F4)	[S 2] KAİP ve Alan Yönetimi bağlantısının artırılmasını sağlayarak koruma kullanma dengesinin sürdürülebilirlik ilkesi bağlamında geliştirilmesi (Z2-Z4-F2-F3)
TEHDİTLER [T]	GT Stratejileri: Tehditleri minimize etmek için güçlü yönleri kullanan stratejiler	ZT Stratejileri: Zayıf yönleri azaltan ve tehditlerden kaçınan stratejiler
	[S 3] KAİP ve Alan Yönetimi ortak stratejileri doğrultusunda; kültür turizminin geliştirilmesi ve buna bağlı olarak diğer alt sektörlerin canlandırılmasını sağlamak (G2, G3, G4, G5, T1, T4)	[S 4] Doğal ve tarihi çevreyi korumak (Z1, Z3, T1, T2, T3)

TFZG matrisi doğrultusunda elde edilmiş olan dört farklı strateji aşağıdaki şekilde açıklanmaktadır.

Somut ve somut olmayan kültürel mirasın bütüncül korunmasını sağlayarak alternatif turizm çeşitliliğinin tekrardan ele alınması [S-1];

- KAİP hükümlerine işlev tanımlamasının net olarak eklenmesi,
- Multidisipliner akademik veya genel organizasyon çalışmalarının teşvik edilmesi,
- Farklı turizm çeşitleri ile birbirini entegre eden kültür turizminin benimsenmesi,
- Yerel yönetimin turizme yönelik yerel halkı teşvik edici uygulamalar yapması.

KAİP ve Alan Yönetimi bağlantısının artırılmasını sağlayarak koruma kullanma dengesinin sürdürülebilirlik ilkesi bağlamında geliştirilmesi [S-2];

- Alternatif ulaşım bağlantılarının planlanması ve önceliklendirilmesi,
- Yapılaşma kararlarında radikal düzenlemeler yapılması,
- Yaya öncelikli ulaşım planlaması benimsenerek bütünlük ulaşım sistemine geçiş yapılması,
- Planlamada dil birliğinin sağlanabilmesi için yerelde uygulamalara ağırlık verilmesi.

KAİP ve Alan Yönetimi ortak stratejileri doğrultusunda; kültür turizminin geliştirilmesi ve buna bağlı olarak diğer alt sektörlerin canlandırılmasını sağlamak [S-3];

- Turizmin teşvik edilmesiyle birlikte yoğun yapılaşmaya engel olabilecek kararlar verilmesi,
- Nitelikli yeni yapılanma ve doğru restorasyon uygulamalarının yapılmasının teşvik edilmesi,
- Uzun dönemde hizmet verebilecek fonksiyon tanımlama ve atamalarının yapılması,
- Yaya öncelikli güzergahların belirlenmesi.

Doğal ve tarihi çevreyi korumak [S-4];

- Ana taşıt aksının koruma bölgesi dışına kaydırılması,
- Yerelde koruma konusunda uzmanlaşmış personele önem verilerek istihdamın artırılması,
- Turizm taşıma kapasitesinin belirlenerek bu çalışma doğrultusunda planlama yapılması,
- Doğal peyzajın korunmasına yönelik kalıcı ve doğru tasarım çalışmalarına önem verilmesi.

4.3.4. AHS

Bu bölümde, GZFT ve TFZG matrislerinden elde edilen stratejiler doğrultusunda ikili karşılaştırmalar yer almakta ve iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde dört farklı strateji doğrultusunda güçlü ve zayıf yönler ile fırsatlar ve tehditlerin birlikte karşılaştırıldığı ve en önemli olan etkenin veya en az önemli olan etkenin belirlenmesi hedeflenmektedir. İkinci aşamada ise, söz konusu stratejilerin GZFT faktörleri arasında önem durumuna göre 1-9 aralığında puanlamasını kapsamaktadır. Uygulama süreci üç adımdan oluşmaktadır:

Birinci adım; Hiyerarşik model öncülüğünde AHS metoduyla temel faktörlerin öncelik sıralamalarının ve her temel faktörün önem düzeylerinin belirlenmesidir. Bu aşamada AHS-GZFT yöntemine uygun olarak hazırlanmış olan anket soruları doğrultusunda strateji ve GZFT faktörlerine yönelik verilerden elde edilen değerlerin Saaty'nin 1985, 1999 ve 2008 yıllarında uygulamış olduğu geometrik ortalama metodu benimsenmiştir. Elde edilen veriler Excel veri tabanına işlenerek değerlendirilmiş olup ikinci aşamaya yol gösterici veriler elde edilmiştir. İkili karşılaştırmalarla elde edilen tüm matrislere yönelik tutarlılık oranları hesaplanarak elde edilen verilerin tutarlılığı sorgulanmıştır.

İkinci adım; AHS metoduyla elde edilen verilerin karar modeline girdi olarak kullanımı ile Bergama halkı ve Bergama uzman grubu açısından en iyi koruma stratejisinin belirlenmesidir.

Üçüncü ve son adım ise; Bergama halkı ve uzman gruplarından elde edilen ağırlıklar ve strateji sıralamalarıyla Bergama'nın en iyi koruma stratejisinin belirlenmesidir.

4.3.5. Strateji Seçeneklerini Puanlama ve Sıralama

Bu aşamada AHS'nin temel mantığı ve uygulamanın sonuç ürününe götürebilecek olan ikili kıyaslamalar sonucunda tek tek tüm stratejilerin GZFT faktörlerinde oluşabilecek başarının değerlendirilmesine yönelik sonuçları kapsamaktadır. Stratejilerin performansları AHS temelli model rehberliğinde, herhangi bir GZFT faktörünün en iyi stratejik amacı belirlemedeki etkinliği hakkındaki tahminlerinin (0-9 ölçeğinde) katılımcılara doğrudan sorulması sureti ile ölçülür. Önerilen stratejilerin ağırlıkları aşağıdaki formül kullanılarak net değer olarak hesaplanır (Osuna ve Aranda, 2007; Aktaran Yavuz, 2011):

$$T_j = \bar{O}_G \sum_{i=1}^{i-mg} \bar{O}_{Gi} E_{Gi,j} + \bar{O}_Z \sum_{i=1}^{i-mz} \bar{O}_{Zi} E_{Zi,j} + \bar{O}_F \sum_{i=1}^{i-mf} \bar{O}_{Fi} E_{Fi,j} + \bar{O}_T \sum_{i=1}^{i-mt} \bar{O}_{Ti} E_{Ti,j}$$

T_j : j stratejisinin ($j = 1, 2, \dots, n$) toplam ağırlığı

m : GZFT faktör sayısı

$$N_j = \frac{T_j}{\sum_{j=1}^n T_j}$$

N_j : j stratejisinin ağırlığının normalize edilmiş değeri,

n : Strateji sayısı

Şekil 4.8. AHS tekniğine göre ağırlık hesaplama formülasyonu (Osuna ve Aranda 2007'den aktaran Yavuz, 2011)

4.3.6. Duyarlılık analizi

AHS yöntemine göre karar mekanizmasının amacına en uygun olan ve paydaşların tercihini doğru bir şekilde belirleyerek tüm stratejiler ve alternatiflere yönelik ikili karşılaştırma matrisleri sonucunda elde edilecek olan puanlama mekanizmasının kişiden kişiye değişebileceği göz önünde bulundurularak verilmiş olan kararın ne ölçüde duyarlı olduğunu ölçmek oldukça önemlidir. Duyarlılık analizi bu varsayımlardan hareketle nihai kararın esneklik durumunu analiz etme amaçlı geliştirilen bir yöntem olup incelenen kriterlerde yapılacak bir değişimin tüm sistemi nasıl etkilediğini görmek için bir yol göstericidir (Kuruüzüm ve Atsan, 2001).

Bu çalışmada da GZFT faktörlerinin ağırlıkları, stratejilerin GZFT faktörlerindeki etkinlileri ve stratejilerin paydaşların katılımı sonucunda önem durumunun değerlendirilmesi sürecinde duyarlılık analizi yapılmasına karar verilmiştir. Ayrıca paydaş katılımı sonucunda elde edilecek verilerin duyarlılık analizi yöntemi ile değerlendirilmesi ile birlikte karar verme sürecinin kolaylaşabileceği öngörülmektedir.

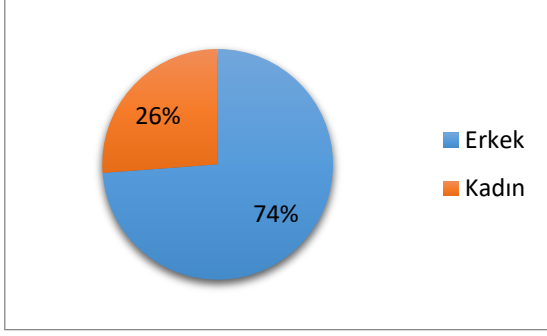
4.4. Bergama Halkı ve Uzmanların Bergama Koruma Amaçlı İmar Planı ve Bergama Çok Katmanlı Kültürel Peyzaj Alanı Yönetim Planı Arasındaki Entegrasyona Yönelik Değerlendirmeleri

Çalışmanın bu bölümü iki alt bölümden oluşmaktadır. Birinci alt bölüm; bu çalışma kapsamında hazırlanarak uygulanmış olan anket çalışması sonucunda Bergama halkını tanımlayıcı istatistik verilerini kapsarken ikinci alt bölüm ise AHS-GZFT birlikteliği sonucunda elde edilen veri setlerinin değerlendirilerek yorumlanmasını kapsamaktadır.

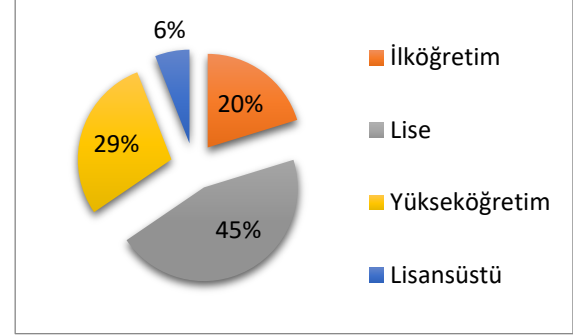
4.4.1. Bergama halkını tanımlayıcı istatistikler

Bergama'da yerel halk ölçeğinde 94 anket yapılmış; yerel halkı cinsiyet, yaş, öğrenim durumu, koruma bilinci vb. konularda tanımlayıcı sorular sorulmuş olup yerel halka yönelik veriler elde edilmiştir. Bu veriler doğrultusunda yerel halk grubunun GZTF-AHS metodu ile hazırlanarak uygulanmış olan anket çalışmasına verilen cevapları ölçmede önemli bir altlık olmuştur.

İlk olarak yerel halka cinsiyet ve öğrenim durumlarına ilişkin sorular yöneltilerek Şekil-4.9. ve Şekil-4.10.'daki veriler elde edilmiştir. Sorulara cevap veren katılımcıların yaş ortalaması 34'tür.

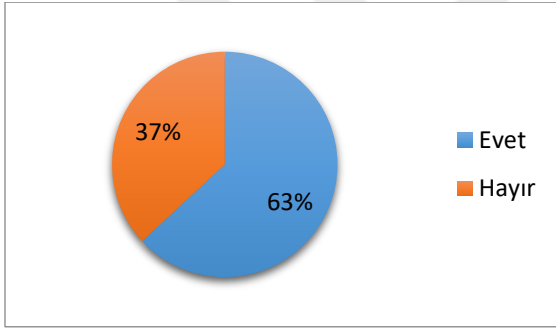

Şekil 4.9. Cinsiyet dağılımı (%)

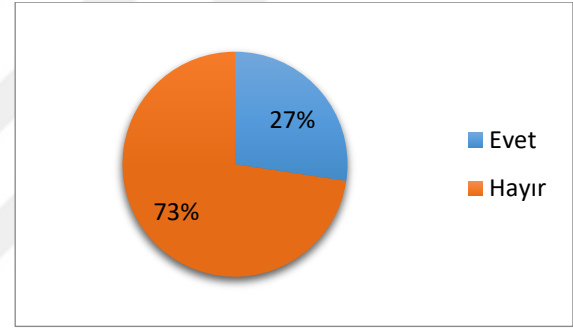

Şekil 4.10. Eğitim durumu dağılımı (%)

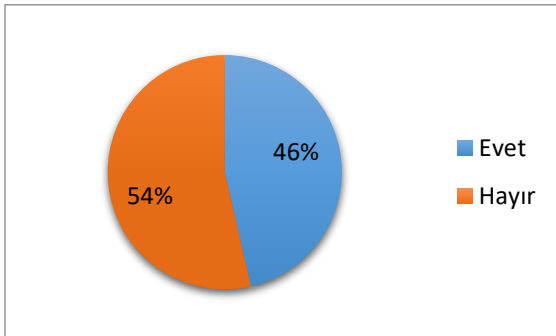
Halk anketlerinin ikinci bölümünde, korumaya yönelik kavramların bilinirliği ölçülürken halka kendilerine ait bir tarihi yapının olup olmadığı sorulmuştur. Şekil 4.11.'den elde edilen veriler doğrultusunda anket sorularını cevaplayan kişilerin üçte ikisinin koruma kavramını bilmediği, Şekil 4.13.'e göre de soruları cevaplayan kişilerin dörtte üçünün arkeoloji kavramını bilmediği tespit edilmiştir.

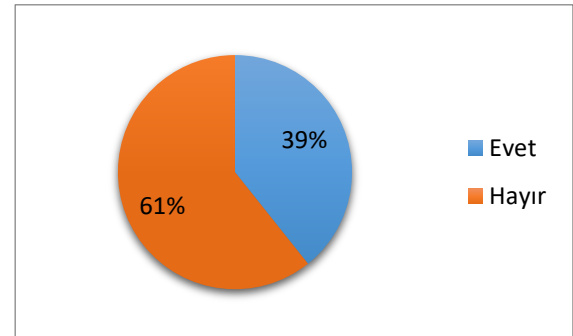
Şekil 4.11. "Koruma Kavramı" nın bilinirlik düzeyi (%)

Şekil 4.13. "Arkeoloji Kavramı" nın bilinirlik düzeyi (%)

Şekil 4.12. "UNESCO Dünya Miras Listesi Kavramı" nın bilinirlik düzeyi (%)

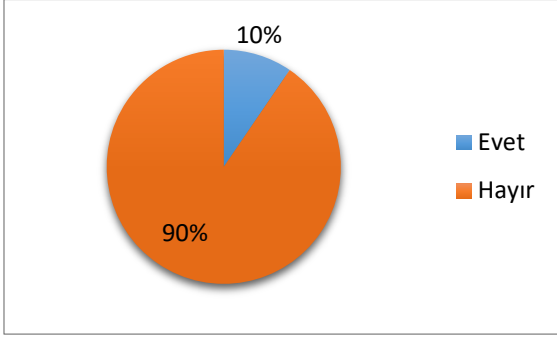

Şekil 4.14. "Bergama'nın UNESCO Dünya Miras Listesinde Yer Alması" nın bilinirlik düzeyi (%)

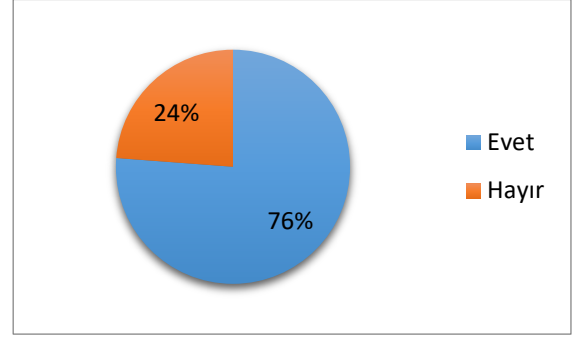
Yapılan görüşmeler sonucunda Bergama'da yaşayan halkın neredeyse %50'lik kısmı hem "UNESCO Dünya Miras Listesi" kavramına hem de "Bergama'nın UNESCO Dünya Miras Listesinde Yer Aldığı" bilgisine sahiptir (Şekil 4.12. ve Şekil 4.14.).

Anket yapılan kişiler genelinde Bergama'da tarihi bir taşınmaza sahiplilik düzeyi oldukça düşük olduğu gözlemlenirken (Şekil4.15.) Bergama'nın tarihi çevresinin gelecek

nesillere aktarılması gerekliliği konusunda yerel halk %76'lık bir oranla oldukça bilinçlidir (Şekil4.16.).

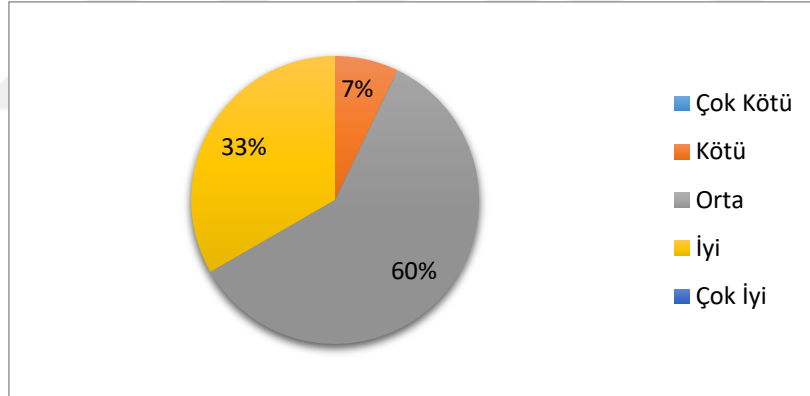

Şekil 4.15. Tarihi bir taşınmaza sahiplilik düzeyi (%)

Şekil 4.16. Bergama'nın tarihsel çevresinin gelecek nesillere aktarılmasına yönelik bilinçlilik düzeyi (%)

Son olarak Bergama'nın ulaşım bağlantıları konusunda değerlendirilmesi talep edildiğinde ise kara, deniz, hava ve demiryolu bağlantıları entegre olarak düşünülerek genel bir sonuç elde edilmiştir. Bergama'nın mevcutta demiryolu ve denizyolu bağlantısının bulunmuyor olması genel sonuçların ulaşım bağlantısı yönünden orta nitelikte puanlanmasına neden olmuştur.

Şekil 4.17. Ulaşım bağlantıları (%)

4.4.2. Bergama halkı ve uzmanların GZFT faktörlerini önemseme düzeyleri

Bu bölümde Bergama'nın koruma yaklaşımları sürecinde planlama, uygulama ve yönetim aşamalarında etkin olarak rol üstlenerek süreç içerisinde bu aşamalardan olumlu veya olumsuz olarak etkilenen Bergama halkı ve uzmanlardan oluşan paydaşlarının AHS tekniğine uygun olarak GZFT faktörlerinin ikili karşılaştırmalarından elde edilen iki farklı veri grubu tanımlanmaktadır. Birinci veri grubu GZFT faktör gruplarına yönelik ağırlıklar; ikinci veri grubu ise her bir GZFT faktörüne yönelik yerel ağırlıklardır. Belirtilen verilere ulaşmada anket katılımcısı iki paydaş grubunun yaptıkları ikili kıyaslamalar [GZFT faktör grupları arasında ve her bir GZFT faktör grubu içerisinde G,Z,F,T faktörleri arasında] AHS metodolojisinde önemli bir husus olan tutarlılık analizi çerçevesinde kontrol edilmiştir. Belirtilen bileşenler için yapılan tutarlılık analizleri tutarlı sonuç vermiş olup ilgili bulgular çizelgelerinde verilmiştir.

4.4.2.1. Bergama halkının ve uzmanların GZFT faktör gruplarına ilişkin önemseme düzeyleri

Çalışmanın bu adımında halk ve uzmanlardan oluşan iki paydaş grubunun GZFT faktörleri üzerindeki önem derecelerini gösteren sayısal değerler Çizelge 4.3.'te verilmiştir. Bergama halkına göre en önemli GZFT faktörü Fırsatlardan yararlanma (F; 0,339) olurken, koruma konusundaki uzmanlara göre en önemli GZFT faktörü Güçlü Yönlerden yararlanma (G; 0,304) olmuştur. Uzmanların en çok önem verdiği Güçlü Yönlerden yararlanma (G) faktörü (0,304) halkın üçüncü sırada önemseydiği (0,251) bir faktör grubu olmuş; halkın en az önem verdiği Zayıf yönleri azaltma (Z) faktörü (0,156) uzmanların ikincil önem verdiği bir faktör grubu (0,301) olmuştur. Halkın birincil önem sırasında (0,339) yer alan Fırsatlardan yararlanma (F) faktörü uzmanların öncelik sıralamalarında son sırada (0,148) yer almıştır. Tehditlerden kaçınma (T) faktörü ise halkın ikinci (0,254), uzmanların üçüncü (0,247) önem sırasındadır.

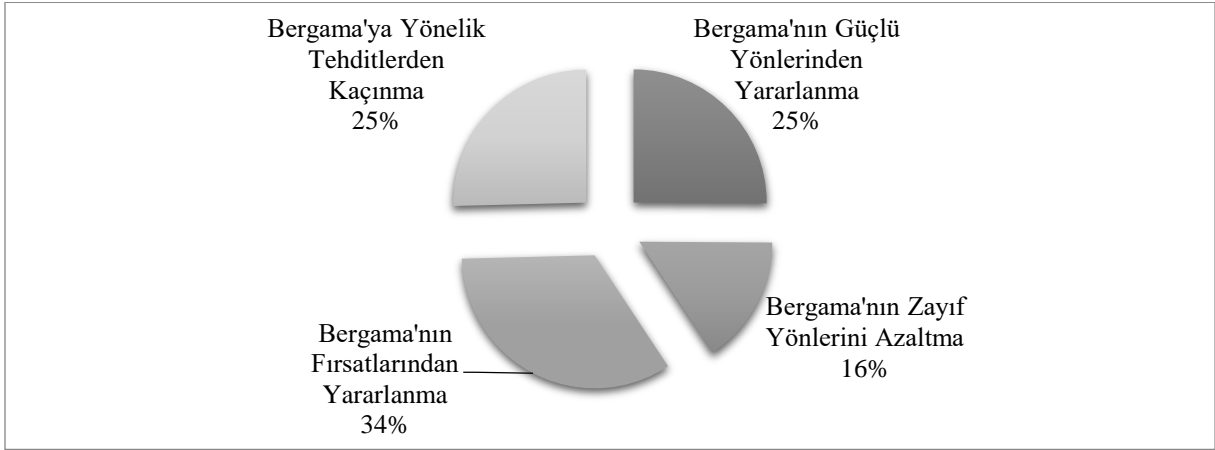
Çizelge 4.3. Paydaşlara göre GZFT faktörlerinin toplam ağırlıkları

AĞIRLIKLAR				
GZFT ³⁸	SIRALAMA	HALK	SIRALAMA	UZMAN
G	3	0.251	1	0.304
Z	4	0.156	2	0.301
F	1	0.339	4	0.148
T	2	0.254	3	0.247
	<i>lambda max: 4,00041</i> <i>tutarlılık indeksi (CI): 0,00014</i> <i>rasgele indeks (CR): 0,01527</i> <i>tutarlılık oranı: 0,01(%1)</i>		<i>lambda max: 3,999182</i> <i>tutarlılık indeksi (CI): -0,00027</i> <i>rasgele indeks (CR): -0,03029</i> <i>tutarlılık oranı: 0,009 (%0,9)</i>	

³⁸ **G**: Bergama'nın güçlü yönlerinden yararlanma, **Z**: Bergama'nın zayıf yönlerini azaltma, **F**: Bergama'nın sahip olduğu fırsatlardan yararlanma, **T**: Bergama'ya yönelik tehditleri yok etme

Bergama Halkının GZFT Faktör Gruplarına Yönelik Değerlendirmeleri

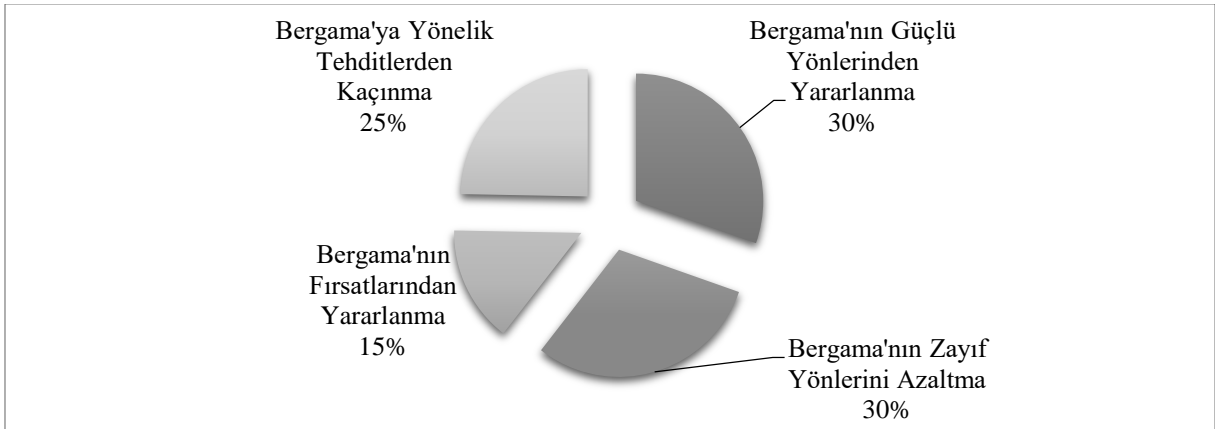
Bergama halkı tarafından önemsenen en önemli GZFT faktörü %33,9'luk oranla Fırsatlardan Yaralanma (F) olurken; (F) faktörünü sırası ile %25,4'lük oranla Tehditlerden kaçınma (T), %25,1'lik oranla Güçlü Yönlerden yararlanma (G) ve %15,6'lık oranla da Zayıf Yönleri azaltma (Z) faktörü izlemektedir (Şekil 4.18).

Şekil 4.18. Bergama halkına göre GZFT grup ağırlıkları

Uzmanların GZFT Faktör Gruplarına Yönelik Değerlendirmeleri

Bergama'nın koruma konusundaki uzmanlar tarafından önemsenen en önemli GZFT faktörü %30,4'lük bir oranla Güçlü Yönlerden yararlanma (G) faktörü olurken bu faktörü sırası ile %30,1'lik oranla Zayıf Yönleri azaltma (Z) faktörü, %24,7'lik oranla Tehditlerden kaçınma (T) faktörü ve %14,8'lik oranla da Fırsatlardan yararlanma (F) faktörü izlemektedir (Şekil 4.16).

Şekil 4.19. Uzmanlara göre GZFT grup ağırlıkları

4.4.2.2. Bergama halkı ve uzmanların GZFT faktörlerine ilişkin yerel ağırlık değerlendirmesi

Bergama halkının GZFT faktörlerine yönelik değerlendirmeleri

Fırsatlardan yararlanmayı (F)%33,9'luk bir oranla en önemli faktör olarak gören Bergama halkının GZFT faktörlerine yönelik yerel ağırlık değerlendirmeleri Şekil 4.20.'de gösterilmiştir. Bergama halkının perspektifinden GZFT faktörleri içerisinde yer alan [F-4] “KAİP ile geleneksel yapıların turizm amaçlı kullanılması dışında yöreye özgü yerel üretim biçimlerinin desteklenmesi ve satışının yapılması gibi düzenlemelerle turizm faaliyetlerinin çeşitlendirilmesi ve alan yönetim planı ile birlikte de bu plan kararına yönelik destekleyici eylem kararlarının geliştirilmiş olması” (% 10,1), [F-2] “Helenistik Dönemden itibaren Roma, Bizans ve Osmanlı Dönemlerine ait çok katmanlı kültürel zenginliklerinin bir arada bulunmasından dolayı UNESCO sürecinin kolay aşılması” (% 9,7) ve [F-1] “Bergama'nın erişilebilirliği / ulaşım hareketliliği yüksek merkezi konumu nedeniyle önemli bir turizm çekim noktası olması ve köklü tarihi geçmişine bağlı olarak somut ve somut olmayan kültürel mirasa sahip olması; kültür turizmine uygunluğu ve yakın bölgesindeki deniz turizmi için odak konumundaki yerleşmelere (Dikili, Ayvalık vb.) ulaşım kolaylığı” (% 8,4) faktörleri Fırsatlardan yararlanma açısından en önemli ilk üç faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Buna karşın Z faktörleri içerisinde yer alan; “[Z-1] Yeterli tanıtım ve pazarlamanın yapılamaması ve yerel halkta koruma bilincinin tam sağlanamamış olması.” faktörü zayıf yönleri azaltmada en az etkili olabilecek bir faktör (%1,8) olarak görülmüştür.

Ayrıca Fırsatlardan maksimum düzeyde yararlanmayı ilk sırada önemseyen (%33,9) Bergama halkının GZFT faktör gruplarına yönelik yerel ağırlık dağılımı sonucunda ulaşılan temel bulgular aşağıdaki gibidir:

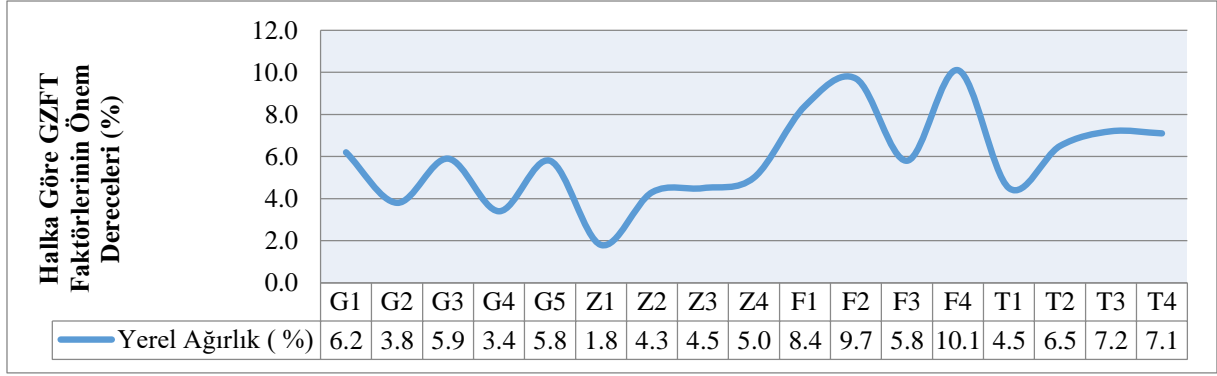
- Fırsatlar [F (%33,9)] kategorisinde; [F-4 (%10,1), (“KAİP ile geleneksel yapıların turizm amaçlı kullanılması dışında yöreye özgü yerel üretim biçimlerinin desteklenmesi ve satışının yapılması gibi düzenlemelerle turizm faaliyetlerinin çeşitlendirilmesi ve alan yönetim planı ile birlikte de bu plan kararına yönelik destekleyici eylem kararlarının geliştirilmiş olması”)], [F-2 (%9,7), (“Helenistik Dönemden itibaren Roma, Bizans ve Osmanlı Dönemlerine ait çok katmanlı kültürel zenginliklerinin bir arada bulunmasından dolayı UNESCO sürecinin kolay aşılması”)] ve [F-1 (%8,4), (“Bergama'nın erişilebilirliği / ulaşım hareketliliği yüksek merkezi konumu nedeniyle önemli bir turizm çekim noktası olması ve köklü tarihi geçmişine bağlı olarak somut ve somut olmayan kültürel mirasa sahip olması; kültür turizmine uygunluğu ve yakın bölgesindeki deniz turizmi için odak konumundaki

yerleşmelere (Dikili, Ayvalık vb.) ulaşım kolaylığı”] Bergama'nın koruma politikaları bağlamında turizmi destekleyici uygulamalar, kültürel zenginlik ve konum sırasıyla maksimum düzeyde öneme sahipken, [F-3 (%5,8), *(Bergama'nın kültür turizmine yönelik uzun süredir yapılmakta olan çalışmaların bir katkısı olarak uluslararası platformlarda bilinirliğinin yüksek olması; bu nedenle KAİP bütününde kentsel sit alanı içerisinde sivil mimari örneklerine ve anıtsal öğelere turizme yönelik işlevlerin getirilmesi, yönetim planı kapsamında da bu yapıların işlevlendirilmesine ilişkin eylemler kararlarının geliştirilmesi)*] faktörü bütünleşik koruma bağlamında işlevlendirmeye yönelik konular minimum düzeyde öneme sahiptir.

- Tehditler [T (%25,4)] kategorisinde; [T-3 (%7,2), *(Kentsel ve 3. Derece Arkeolojik Sit Alanı içerisinde ana taşıt yolunun geçiyor olması)*], [T-4 (%7,1) *(Ülkemizde koruma mevzuatının hala günümüzde yetersiz kalmasından dolayı Türkiye’de koruma politikalarının yetersiz kalması)*] ve [T-2 (%6,5), *(KAİP ile önerilen ve turizmin olumsuz etkilerinin önüne geçemeyecek nitelikteki yapılaşma koşulları doğrultusunda oluşan yeni yapılaşmaların geleneksel kent silüetini bozmaya başlaması; 3. Derece arkeolojik sit alanında tampon bölgenin koruma uygulamalarına esas net bir geçiş bölgesi olarak tanımlanamaması)*] Bergama'nın korunması bağlamında ana taşıt aksının koruma alanı içerisinden geçiyor olması, mevzuat eksikliğinden kaynaklanan (denetim mekanizması) kaçak yapılaşmanın artması ve yapılaşmaya yönelik yanlış kullanım kararlarının verilmesi sırasıyla maksimum düzeyde öneme sahipken, [T-1 (%4,5), *(Bergama'nın hazırlanan KAİP ve sonrasında UNESCO Dünya Miras Listesine dahil olmasından dolayı bilinirliğinin artmasına bağlı gerçekleşen turist sayısındaki artışın Bergama'nın taşıma kapasitesinin aşması; KAİP kararları ve Yönetim Planı eylem kararlarında turizmin taşıma kapasitesinin göz önüne alınmamış olması.)*] faktörü korumaya yönelik bölgenin turizm bağlamında taşıma kapasitesinin hesaplanmaması Bergama'nın korunması bağlamında minimum düzeyde öneme sahiptir.
- Güçlü yönler [G (%25,1)] kategorisinde; [G-1 (%6,2), *(Bergama Çok Katmanlı Kültürel Peyzaj Alanı Yönetim Planı (2017-2021) hazırlanması öncesinde güncel mevzuat ve uluslararası koruma yaklaşımları doğrultusunda Bergama Koruma Amaçlı İmar Planı'nın (KAİP) detaylı bir planlama çalışması ile (2013) revize edilmesi; bu KAİP Revizyonunun yönetim planına geçişi sağlıklı yapması)*], [G-3 (%5,9), *(Bölgenin coğrafi ve topografik koşullarının kara, deniz ve hava yolu ulaşım bağlantılarını güçlü kılmasından dolayı “kültür turizmi eksenli plan hükümlerine ve eylem kararlarına”*

fazlaca yer verilmiş olması]) ve [G-5 (%5,8), (*Bölgeyi en doğru bir şekilde analiz ederek planlayabilecek olan yerel yönetimin (belediye) hem KAİP hem de alan yönetim planı hazırlanma sürecinde konusunda uzman kişilerce katılıma oldukça önem vermesi ve bu süreçte neredeyse tamamen tek yetkili kuruluş olması*)] Bergama'ya yönelik koruma politikalarının geliştirilmesi bağlamında mevzuata uygun güncel planlama faaliyetlerinin bulunması, ulaşım bağlantılarının güçlü olması ve yerel yönetimin planlama faaliyetlerinde etkin rol üstlenmesi sırasıyla maksimum düzeyde öneme sahipken, [G-2 (%3,8), (*Bergama Koruma Amaçlı İmar Planı sınırı içerisinde 1., 2. ve 3. Derece Arkeolojik Sit Alanı ve 3.Derece Arkeolojik+Kentsel Sit Alanının birlikte bulunması*)] ve [G-4 (%3,4), (*Bergama geleneksel dokusunun bitişik nizam şeklinde yapılaşmasından dolayı yapılarak genel olarak avlu ya da bahçe üzerinden değil de doğrudan sokaklardan giriş yapmasının KAİP ile ortaya konulmasından sonra Merkezi ve Yerel Yönetimin Alan Yönetimi Planı hazırlanması sürecinde eylem kararlarında öngörülen kısa, orta ve uzun vadedeki yatırım ve finansmanların daha net olarak belirlenmiş olması)] faktörleri farklı özelliklere ve sınırlamalara sahip sit alanlarının bulunması ve geleneksel yapılaşmanın Bergama'nın korunması bağlamında minimum düzeyde öneme sahiptir.*

- Zayıf yönler [Z (15,6)] kategorisinde; [Z-4 (%5), (*Dünya Miras Listesine dahil edilme kriterlerinden birisi olan Tümülüslerin çevresinin Uygulama İmar Planı ve Koruma Amaçlı İmar Planı genelinde yoğun yapılaşmaya maruz bırakılması*)], [Z-3 (%4,5), (*Sit sınırları içerisinde geçen Bergama Deresi'nin çeperinde bulunan anıtsal yapıların "taşkın riskli alan" olarak imar planına işlenmiş olması; bu alanlarla ilgili herhangi bir eylem kararının üretilmemiş olması ve bu alana ilişkin koruma-müdahale-uygulama sürecinin askıda bırakılması veya yetersiz oluşu*)] ve [Z-2 (%4,3), (*KAİP ve Alan Yönetimi planları doğrultusunda altyapıyı güçlendirecek veya yenileyecek plan hükmüne yer verilmemesi veya destek alınamaması*)] Bergama'nın korunması bağlamında Tümülüslerin çevresinin yoğun yapılaşması, taşkın riskli bölgenin bulunması ve altyapı eksikliğinin giderilmesi sırasıyla maksimum düzeyde öneme sahipken, [Z-1 (%1,8), (*Yeterli tanıtım ve pazarlamanın yapılamaması ve yerel halkta koruma bilincinin tam sağlanamamış olması*)] faktörü korumaya yönelik tanıtım eksikliği öncelik ağırlığı bakımından minimum düzeyde öneme sahiptir.

Şekil 4.20. GZFT faktörlerine yönelik yerel ağırlık değerlendirilmesi

Çizelge 4.4. Bergama Halkına ilişkin GZFT grup ağırlıkları matrisi

	Güçlü Yönler	Zayıf Yönler	Fırsatlar	Tehditler	Ağırlıklar
Güçlü Yönler	1,00	1,61	0,74	0,99	0,251
Zayıf Yönler	0,62	1,00	0,46	0,61	0,156
Fırsatlar	1,35	2,18	1,00	1,34	0,339
Tehditler	1,01	1,63	0,75	1,00	0,254
lambda max: 4,00041, tutarlılık indeksi (CI): 0,00014, rasgele indeks (CR): 0,01527, tutarlılık Oranı: 0,009 (%0.90)					

Uzmanların GZFT Faktörlerine Yönelik Değerlendirmeleri

Bergama'nın korunması konusunda etkili uzmanlar tarafından Güçlü Yönlerden Yararlanma (G) %30,4'lük bir oranla en önemli faktör olarak görülmektedir. Uzman grubunun GZFT faktörlerine yönelik yerel ağırlık değerlendirmeleri Şekil 4.21.'de gösterilmiştir. Uzmanların perspektifinden GZFT faktörleri içerisinde yer alan "[Z-3] Sit sınırları içerisinde geçen Bergama Deresi'nin çeperinde bulunan anıtsal yapıların "taşkın riskli alan" olarak imar planına işlenmiş olması; bu alanlarla ilgili herhangi bir eylem kararının üretilmemiş olması ve bu alana ilişkin koruma-müdahale-uygulama sürecinin askıda bırakılması. [Z-4] Dünya Miras Listesine dahil edilme kriterlerinden birisi olan Tümülüslerin çevresinin Uygulama İmar Planı ve KAİP genelinde yoğun yapılaşmaya maruz bırakılması." faktörleri Zayıf Yönleri azaltma açısından en önemli ilk iki faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Buna karşın GZFT faktörleri içerisinde yer alan; "[Z-1] Yeterli tanıtım ve pazarlamanın yapılamaması ve yerel halkta koruma bilincinin tam sağlanamamış olması." faktörü zayıf yönleri azaltmada en az etkili rol oynayabilecek faktör (%3,6) olarak uzman grubu tarafından belirlenmiştir

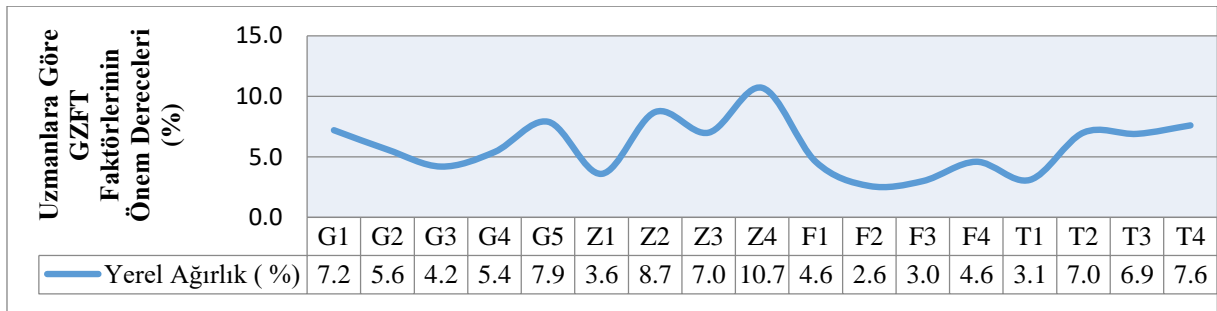
Ayrıca, güçlü yönlerden en üst çerçevede yararlanmayı ilk sırada önemseyen (%30,4) Bergama uzmanlarının GZFT faktör gruplarına yönelik yerel ağırlık dağılımı sonucunda ulaşılan temel bulgular aşağıdaki gibidir:

- Güçlü yönler [G (%30,4)] kategorisinde; [G-5 (%7,9), (*Bölgeyi en doğru bir şekilde analiz ederek planlayabilecek olan yerel yönetimin (belediye) hem KAİP hem de alan yönetim planı hazırlanma sürecinde konusunda uzman kişilerce katılıma oldukça önem vermesi ve bu süreçte neredeyse tamamen tek yetkili kuruluş olması*)] ve [G-1 (%7,2), (*Bergama Çok Katmanlı Kültürel Peyzaj Alanı Yönetim Planı (2017-2021) hazırlanması öncesinde güncel mevzuat ve uluslararası koruma yaklaşımları doğrultusunda Bergama Koruma Amaçlı İmar Planı'nın (KAİP) detaylı bir planlama çalışması ile (2013) revize edilmesi; bu KAİP Revizyonunun yönetim planına geçişi sağlıklı yapması*)] faktörleri Bergama'ya yönelik koruma politikalarının geliştirilmesi bağlamında geleneksel yapılaşmanın korunarak yaşatılması ve güncel mevzuata uygun planların bulunması sırasıyla maksimum düzeyde öneme sahipken, [G-2 (%5,6), (*Bergama Koruma Amaçlı İmar Planı sınırı içerisinde 1., 2. ve 3. Derece Arkeolojik Sit Alanı ve 3.Derece Arkeolojik+Kentsel Sit Alanının birlikte bulunması*)] ve [G-4 (%5,4), (*Bergama geleneksel dokusunun bitişik nizam şeklinde yapılaşmasından dolayı yapılar genel olarak avlu ya da bahçe üzerinden değil de doğrudan sokaklardan giriş yapmasının KAİP ile ortaya konulmasından sonra Merkezi ve Yerel Yönetimin Alan Yönetimi Planı hazırlanması sürecinde eylem kararlarında öngörülen kısa, orta ve uzun vadedeki yatırım ve finansmanların daha net olarak belirlenmiş olması*)] faktörleri farklı özelliklere ve sınırlamalara sahip sit alanlarının bulunması ve ulaşım bağlantılarının güçlü olması orta düzeyde öneme sahiptir. [G-3 (%4,2), (*Bölgenin coğrafi ve topografik koşullarının kara, deniz ve hava yolu ulaşım bağlantılarını güçlü kılmasından dolayı "kültür turizmi eksenli plan hükümlerine ve eylem kararlarına" fazlaca yer verilmiş olması*)] yerel yönetimin planlama faaliyetlerinde etkin rol üstlenmesi faktörü ise, Bergama'nın korunması bağlamında minimum düzeyde öneme sahiptir.
- Zayıf yönler [Z (%30,1)] kategorisinde; [Z-4 (10,7), (*Dünya Miras Listesine dahil edilme kriterlerinden birisi olan Tümülüslerin çevresinin Uygulama İmar Planı ve Koruma Amaçlı İmar Planı genelinde yoğun yapılaşmaya maruz bırakılması*)] tümülüslerin çevresinin yoğun yapılaşmaya maruz kalması Bergama'nın korunması bağlamında maksimum düzeyde öneme sahipken [Z-2 (%8,7), (*KAİP ve Alan Yönetimi planları doğrultusunda altyapıyı güçlendirecek veya yenileyecek plan hükmüne yer verilmemesi veya destek alınamaması*)] ve [Z-3 (%7), (*Sit sınırları içerisinde geçen Bergama Deresi'nin çeperinde bulunan anıtsal yapıların "taşkın riskli alan" olarak imar planına işlenmiş olması; bu alanlarla ilgili herhangi bir*

eylem kararının üretilmemiş olması ve bu alana ilişkin koruma-müdahale-uygulama sürecinin askıda bırakılması veya yetersiz oluşu)] altyapı eksikliği ve taşkın riskli alanın bulunması yüzünden korumaya yönelik faktörler içerisinde orta düzeyde öneme sahiptir. [Z-1 (%3,6), (*Yeterli tanıtım ve pazarlamanın yapılamaması ve yerel halkta koruma bilincinin tam sağlanamamış olması*)] tanıtımın yetersiz kalmasına yönelik faktör ise, öncelik ağırlığı bakımından minimum düzeyde öneme sahiptir.

- Tehditler [T (%24,7)] kategorisine; [T-4 (%7,6), (*Ülkemizde koruma mevzuatının hala günümüzde yetersiz kalmasından dolayı Türkiye’de koruma politikalarının yetersiz kalması*)] ve [T-2 (%7), (*KAİP ile önerilen ve turizmin olumsuz etkilerinin önüne geçemeyecek nitelikteki yapılaşma koşulları doğrultusunda oluşan yeni yapılaşmaların geleneksel kent silüetini bozmaya başlaması; 3. Derece arkeolojik sit alanında tampon bölgenin koruma uygulamalarına esas net bir geçiş bölgesi olarak tanımlanamaması*)] Bergama’nın korunması bağlamında mevzuat eksikliğinden kaynaklanan (denetim mekanizması) kaçak yapılaşmanın artması ve yapılaşmaya yönelik yanlış kullanım kararlarının verilmesi sırasıyla maksimum düzeyde öneme sahipken [T-3 (%6,9), (*Kentsel ve 3. Derece Arkeolojik Sit Alanı içerisinde ana taşıt yolunun geçiyor olması*)] ana taşıt aksının koruma alanı içerisinden geçiyor olması faktörü ise orta düzeyde öneme sahiptir. [T-1 (%3,1), (*Bergama’nın hazırlanan KAİP ve sonrasında UNESCO Dünya Miras Listesine dahil olmasından dolayı bilinirliğinin artmasına bağlı gerçekleşen turist sayısındaki artışın Bergama’nın taşıma kapasitesinin aşması; KAİP kararları ve Yönetim Planı eylem kararlarında turizmin taşıma kapasitesinin göz önüne alınmamış olması.*)] faktörü korumaya yönelik bölgenin turizm bağlamında taşıma kapasitesinin hesaplanmaması Bergama’nın korunması bağlamında minimum düzeyde öneme sahiptir.
- Fırsatlar [F (%14,8)] kategorisinde; [F-1 (%4,6), (*“Bergama’nın erişilebilirliği / ulaşım hareketliliği yüksek merkezi konumu nedeniyle önemli bir turizm çekim noktası olması ve köklü tarihi geçmişine bağlı olarak somut ve somut olmayan kültürel mirasa sahip olması; kültür turizmine uygunluğu ve yakın bölgesindeki deniz turizmi için odak konumundaki yerleşmelere (Dikili, Ayvalık vb.) ulaşım kolaylığı”*)] ve [F-4 (%4,6), (*“KAİP ile geleneksel yapıların turizm amaçlı kullanılması dışında yöreye özgü yerel üretim biçimlerinin desteklenmesi ve satışının yapılması gibi düzenlemelerle turizm faaliyetlerinin çeşitlendirilmesi ve alan yönetim planı ile birlikte de bu plan kararına yönelik destekleyici eylem kararlarının geliştirilmiş olması”*)] Bergama’nın koruma politikaları bağlamında konum ve turizmi destekleyici

uygulamalar maksimum düzeyde öneme sahipken [F-3 (%3), (*Bergama'nın kültür turizmine yönelik uzun süredir yapılmakta olan çalışmaların bir katkısı olarak uluslararası platformlarda bilinirliğinin yüksek olması; bu nedenle KAİP bütününde kentsel sit alanı içerisinde sivil mimari örneklerine ve anıtsal öğelere turizme yönelik işlevlerin getirilmesi, yönetim planı kapsamında da bu yapıların işlevlendirilmesine ilişkin eylemler kararlarının geliştirilmesi*)] ve [F-2 (%2,6), (*"Helenistik Dönemden itibaren Roma, Bizans ve Osmanlı Dönemlerine ait çok katmanlı kültürel zenginliklerinin bir arada bulunmasından dolayı UNESCO sürecinin kolay aşılması"*)] kültürel zenginlik ve bütünlük koruma bağlamında işlevlendirmeye yönelik konular sırasıyla minimum düzeyde öneme sahiptir.

Şekil 4.21. Uzmanların GZFT faktörlerine yönelik yerel ağırlık değerlendirilmesi

Çizelge 4.5. Uzmanlara ilişkin GZFT grup ağırlıkları matrisi

	Güçlü Yönler	Zayıf Yönler	Fırsatlar	Tehditler	Ağırlıklar
Güçlü Yönler	1,00	1,01	2,05	1,23	0,304
Zayıf Yönler	0,99	1,00	2,03	1,22	0,301
Fırsatlar	0,49	0,49	1,00	0,60	0,148
Tehditler	0,81	0,82	1,67	1,00	0,247
lambda max: 3,640177, tutarlılık indeksi (CI): -0, 11994, rasgele indeks (CR): -13,3268, tutarlılık oranı: 0,009 (%0.90)					

4.4.3. Bergama halkı ve uzmanların öneri entegrasyon stratejilerine yönelik değerlendirmeleri

Bu bölümde GZFT-AHS birlikte kullanımını metodolojisine uygun olarak Bergama halkı ve uzmanların yaptıkları değerlendirmeler [GZFT faktörlerine yönelik ikili kıyaslamalar ve KAİP-Yönetim Planı Entegrasyonunu ölçmeye yönelik geliştirilen 4 stratejiye yönelik puanlamalar] GZTF faktörlerine yönelik toplam, yerel ve global ağırlık sonuçları bağlamında bütüncül olarak ele alınmakta; paydaşların perspektifinden KAİP-Alan Yönetimi entegrasyonunun en başarılı olduğu strateji açıklanmaktadır.

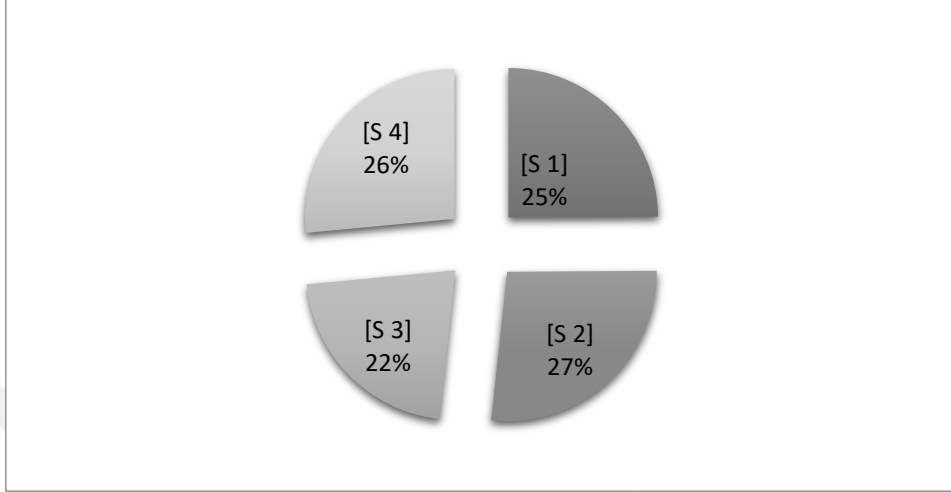
Bergama halkının öneri entegrasyon stratejilerine yönelik değerlendirmeleri

Bergama halkının perspektifinden [S-2] (*KAİP ve Alan Yönetimi bağlantısının artırılmasını sağlayarak koruma kullanma dengesinin sürdürülebilirlik ilkesi bağlamında geliştirilmesi*) stratejisi KAİP-Alan Yönetimi Entegrasyonu açısından en başarılı strateji konumundadır (%26,8) (Şekil 4.23.). [S-2] stratejisi zayıf yönleri minimize etmede fırsatların avantajlarından yararlanan [ZF] ve “(1) Alternatif ulaşım bağlantılarının planlanması ve önceliklendirilmesi, (2) Yapılaşma kararlarında radikal düzenlemeler yapılması, (3) Yaya öncelikli ulaşım planlaması benimsenerek bütüncül ulaşım sistemine geçiş yapılması, (4) Planlamada dil birliğinin sağlanabilmesi için yerelde uygulamalara ağırlık verilmesi” vb. alt stratejileri içermektedir.

Ayrıca, Bergama halkı tarafından korumaya yönelik ilk sırada yer alan S-2 (ZF Stratejisi) (*KAİP ve Alan Yönetimi bağlantısının artırılmasını sağlayarak koruma kullanma dengesinin sürdürülebilirlik ilkesi bağlamında geliştirilmesi*) stratejisini;

- %26,5 oranla S-4 (ZT Stratejisi) (*Doğal ve tarihi çevreyi korumak*) stratejisi bölgeye yönelik tüm faktörlerin bütüncül olarak ele alınmasını hedefleyerek doğal ve kültürel/tarihi alanların genel bir kapsamda değerlendirilmesini önemsemiştir.
- %24,9'luk oranla S-1 (GF Stratejisi) (*Somut ve somut olmayan kültürel mirasın bütüncül korunmasını sağlayarak alternatif turizm çeşitliliğinin tekrardan ele alınması*) stratejisi, doğru planlama ve uygulama süreçleri doğrultusunda elde edilecek verimli sonuçların etkin kullanımına yönelik bir pazarlama stratejisi olarak üçüncü sırada önceliklendirilmesi sağlam bir zemin üzerine oturacak olan planlama faaliyetlerinin bir sonuç ürünü olarak değerlendirildiğini göstermektedir.
- Son olarak %21,8'lik oranla kusursuz planlama ve uygulama çalışmaları sonucunda farklı ölçeklerde işlevlendirme kararlarına yönelik uygun turist profili doğrultusunda

arz-talep ilişkisi gözönünde bulundurularak geliştirilmesini öngören S-3 (GT Stratejisi) (KAİP ve Alan Yönetimi ortak stratejileri doğrultusunda; kültür turizminin geliştirilmesi ve buna bağlı olarak diğer alt sektörlerin canlandırılmasını sağlamak) stratejisi takip etmiştir³⁹.

Şekil 4.22. Bergama halkının perspektifinden ve KAİP-Yönetim Planı Entegrasyonuna yönelik stratejilerin toplam ağırlıkları (%)

³⁹ GF Stratejisi: Fırsatları minimize etmek için güçlü yönleri kullanan stratejiler
 ZF Stratejisi: Zayıf yönleri minimize etmede fırsatların avantajlarından yararlanan strateji
 GT Stratejisi: Tehditleri minimize etmek için güçlü yönleri kullanan stratejiler
 ZT Stratejisi: Zayıf yönleri azaltan ve tehditlerden kaçınan stratejiler

GZFT FAKTÖRLERİ																		TOPLAM AĞIRLIK	ÖNEM DERECESESİ (%)	STRATEJİLERİN SIRALANMASI
	İÇSEL FAKTÖRLER									DIŞSAL FAKTÖRLER										
	GÜÇLÜ YÖNLER					ZAYIF YÖNLER				FIRSATLAR				TEHDİTLER						
AĞIRLIKLAR	0.251					0.156				0.339				0.254						
FAKTÖRLER	G1	G2	G3	G4	G5	Z1	Z2	Z3	Z4	F1	F2	F3	F4	T1	T2	T3	T4			
YEREL AĞIRLIK	0.062	0.038	0.059	0.034	0.058	0.018	0.043	0.045	0.050	0.084	0.097	0.058	0.101	0.045	0.065	0.072	0.071			
GLOBAL AĞIRLIK	0.016	0.010	0.015	0.009	0.015	0.003	0.007	0.007	0.008	0.028	0.033	0.020	0.034	0.011	0.017	0.018	0.018			
SIRALAMA	1	4	2	5	3	4	3	2	1	3	2	4	1	4	3	1	2			
STRATEJİLER																				
GF [S-1]	6.47					5.32				6.58				5.58				0.249	24.9	3
ZF [S-2]	6.58					5.58				5.23				5.74				0.268	26.8	1
GT [S-3]	6.16					5.95				5.95				5.11				0.218	21.8	4
ZT [S-4]	5.68					5.16				6.05				5.74				0.265	26.5	2

Şekil 4.23. Bergama halkının öneri stratejilere ilişkin değerlendirmeleri⁴⁰

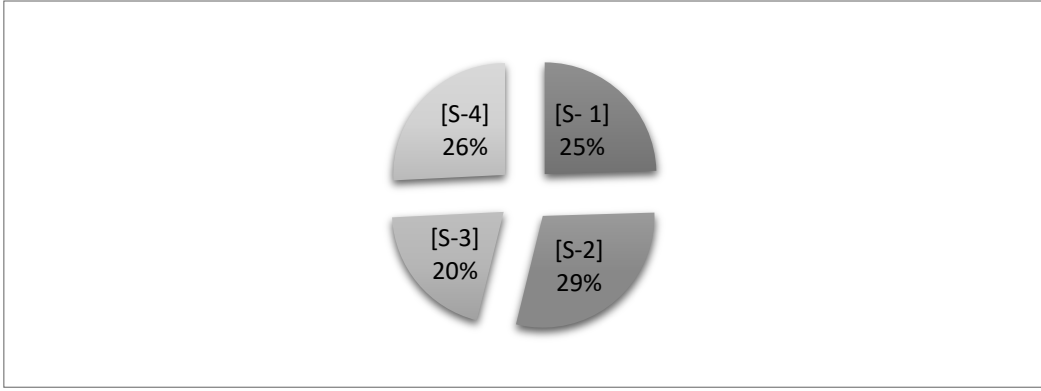
⁴⁰ Stratejilere ait satırlarda yer alan renkler her bir stratejiye yönelik GZFT faktörleri doğrultusunda hesaplanan değerlerin kendi içindeki değişkenlik göstermektedir.
GF [S-1] stratejisi: mavi ve tonları
ZF [S-2] stratejisi: kırmızı ve tonları
GT [S-3] stratejisi: yeşil ve tonları
ZT [S-4] stratejisi: turuncu ve tonları

Uzmanların öneri entegrasyon stratejilerine yönelik değerlendirmeleri

Bergama'nın korumaya yönelik çalışmalarında aktif rol üstelenerek planlama ve uygulama süreçlerine katkıda bulunan alanında uzmanların çalışma kapsamında GZFT-AHS metoduna uygun olarak hazırlanan anket soruları yöneltilmiştir. Yapılan anket uygulaması ile elde edilen veriler doğrultusunda GZTF faktörlerine yönelik yerel ve global ağırlık değerleri elde edilmiştir. Ayrıca, dört farklı strateji koruma konusunda uzmanların katılımıyla değerlendirilerek kazanan strateji belirlenmiştir. Şekil 4.25.'den yola çıkarak Bergama'nın uzman grubuna göre kazanan strateji %28,9'luk oranla **[S-4]** (*Doğal ve Tarihi Çevreyi Korumak*) olmuştur. Bu stratejinin içeriğine bakıldığında ise, ZT olarak tanımlanabilen zayıf yönleri azaltan ve tehditlerden kaçınan stratejidir. Kazanan stratejiye ek olarak, Bergama uzman yerel yönetici grubu tarafından korumaya yönelik ilk sırada yer alan S-4 stratejisini %28,1 oranla S-2 (ZF Stratejisi), %23,5'luk oranla S-1 (GF Stratejisi) ve son olarak ise %19,5'lik oranla S-3(GT Stratejisi) takip etmiştir. Uzmanlar tarafından kazanan strateji olarak belirlenen S-4 stratejisinin koruma bağlamında genel ve kapsayıcı bir başlık olarak ele alındığı için diğer stratejilere göre öncelikli olarak tercih edilmiştir.

Ayrıca, Bergama uzman grubu tarafından korumaya yönelik ilk sırada yer alan S-4 (ZT Stratejisi) (*Doğal ve tarihi çevreyi koruma*) stratejisinden sonra;

- %28,1 oranla S-2 (ZF Stratejisi) (*KAİP ve Alan Yönetimi bağlantısının artırılmasını sağlayarak koruma kullanma dengesinin sürdürülebilirlik ilkesi bağlamında geliştirilmesi*) stratejisi, korumada dil birliğinin sağlanması açısından iki farklı planlama çalışmasının birbiri ile entegre kararlar üreterek doğru, etkin ve uygulanabilir bir temel altlık hazırlanması gerektiği düşüncesi ile önemsemiştir.
- %23,5'lik oranla S-1 (GF Stratejisi) (*Somut ve somut olmayan kültürel mirasın bütüncül korunmasını sağlayarak alternatif turizm çeşitliliğinin tekrardan ele alınması*) stratejisinin, doğru planlama ve uygulama süreçleri doğrultusunda elde edilecek verimli sonuçların etkin kullanımına yönelik bir pazarlama stratejisi olarak üçüncü sırada önceliklendirilmesinden sağlam bir zemin üzerine oturacak olan planlama faaliyetlerinin bir sonuç ürünü olarak değerlendirildiği anlaşılmaktadır.
- Son olarak %19,5'lik oranla kusursuz planlama ve uygulama çalışmaları sonucunda farklı ölçeklerde işlevlendirme kararlarına yönelik uygun turist profili doğrultusunda arz-talep ilişkisi gözönünde bulundurularak geliştirilmesini öngören S-3 (GT Stratejisi) (*KAİP ve Alan Yönetimi ortak stratejileri doğrultusunda; kültür turizminin geliştirilmesi ve buna bağlı olarak diğer alt sektörlerin canlandırılmasını sağlamak*) stratejisi takip etmiştir.

Şekil 4.24. Uzmanlara göre stratejilerin toplam ağırlıkları (%)

GZFT FAKTÖRLERİ																		TOPLAM AĞIRLIK	ÖNEM DERECESİ (%)	STRATEJİLERİN SIRALANMASI
	İÇSEL FAKTÖRLER									DIŞSAL FAKTÖRLER										
	GÜÇLÜ YÖNLER					ZAYIF YÖNLER				FIRSATLAR				TEHDİTLER						
AĞIRLIKLAR	0.304					0.301				0.148				0.247						
FAKTÖRLER	G1	G2	G3	G4	G5	Z1	Z2	Z3	Z4	F1	F2	F3	F4	T1	T2	T3	T4			
YEREL AĞIRLIK	0.072	0.056	0.042	0.054	0.079	0.036	0.009	0.070	0.107	0.046	0.026	0.030	0.046	0.031	0.070	0.069	0.076			
GLOBAL AĞIRLIK	0.022	0.017	0.013	0.016	0.024	0.011	0.026	0.021	0.032	0.007	0.004	0.004	0.007	0.008	0.017	0.017	0.019			
SIRALAMA	2	3	5	4	1	4	2	3	1	1	3	2	1	4	2	3	1			
STRATEJİLER																				
GF [S-1]	6.17	5.68	3.53	4.04	6.11	3.65	1.98	2.24	3.41	5.57	7.94	7.11	6.88	2.65	4.47	4.04	4.91	0.235	23.5	3
ZF [S-2]	6.65	5.76	5.29	4.70	4.95	2.91	3.24	4.58	4.48	4.70	5.96	7.48	5.85	4.04	4.78	3.47	3.98	0.281	28.1	2
GT [S-3]	5.16	5.48	6.24	3.24	4.36	3.10	2.05	2.26	3.41	5.12	6.48	6.53	7.23	2.10	1.91	1.59	2.16	0.195	19.5	4
ZT [S-4]	7.42	6.48	5.71	4.58	6.22	4.37	4.58	7.06	4.94	4.91	6.27	5.04	5.70	3.52	4.36	3.98	5.16	0.289	28.9	1

Şekil 4.25. Uzmanların öneri stratejilere ilişkin değerlendirmeleri⁴¹

⁴¹ Stratejilere ait satırlarda yer alan renkler her bir stratejiye yönelik GZFT faktörleri doğrultusunda hesaplanan değerlerin kendi içindeki değişkenlik göstermektedir.

GF [S-1] stratejisi: mavi ve tonları

ZF [S-2] stratejisi: kırmızı ve tonları

GT [S-3] stratejisi: yeşil ve tonları

ZT [S-4] stratejisi: turuncu ve tonları

4.4.4. Bergama halkı ve uzmanların Bergama KAİP ve Bergama Ç.K.K.P.A. Yönetim Planı arasındaki entegrasyona yönelik değerlendirmelerinin karşılaştırılması

Çalışmanın bu bölümünde Bergama KAİP ve Bergama Ç.K.K.P.A. Yönetim Planı arasındaki entegrasyonun değerlendirilmesine yönelik GZFT-AHS birlikte kullanım metodu ile gerçekleştirilen Bergama halkı ve uzmanların katılımı sonucunda elde edilen öneri entegrasyon stratejilerinin değerlendirilmesi yer almaktadır. Paydaşların Bergama'nın koruma entegrasyonuna yönelik stratejilerin değerlendirmelerine Çizelge 4.6.'te yer verilmiştir. Korumaya esas öneri entegrasyon stratejisinin belirlenmesine yönelik Bergama halkı ve uzman grubunun çalışma kapsamında yapılmış olan ankete katılımı doğrultusunda; Bergama halkının birinci önceliğinde [S-2] (*KAİP ve Alan Yönetimi bağlantısının artırılmasını sağlayarak koruma kullanma dengesinin sürdürülebilirlik ilkesi bağlamında geliştirilmesi*) stratejisi yer alırken, uzmanların birinci önceliğinde [S-4] (*Doğal ve tarihi çevreyi korumak*) stratejisi yer almıştır. [S-3] ve [S-4] stratejileri her iki paydaş grubu tarafından da öncelik ve ağırlık bakımından eşit öneme sahiptir.

Çizelge 4.6. Paydaşların KAİP-Alan Yönetimi entegrasyonuna yönelik duyarlılık analizi

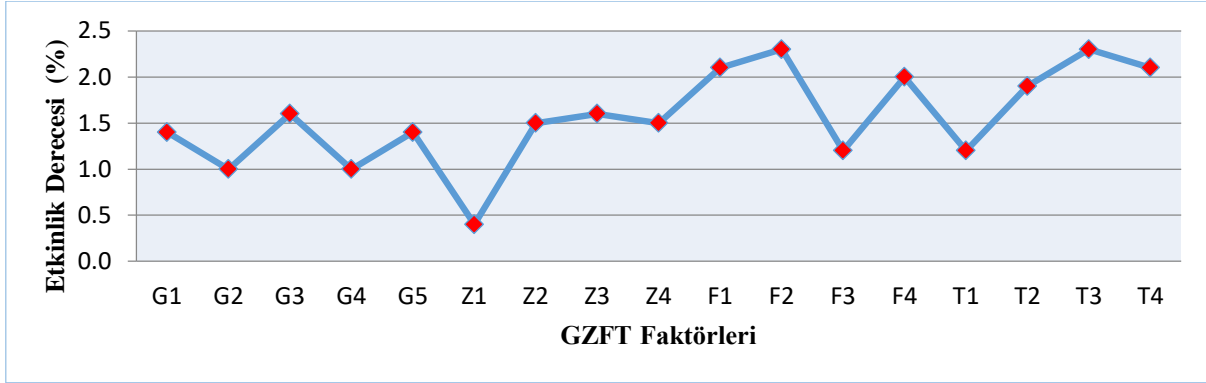
Paydaşlar:	Stratejiler:							
	S-1		S-2		S-3		S-4	
	Ağırlık:	Sıra:	Ağırlık:	Sıra:	Ağırlık:	Sıra:	Ağırlık:	Sıra:
Halk	0,249	3	0,268	1	0,218	4	0,265	2
Uzman	0,235	3	0,281	2	0,195	4	0,289	1

Bergama'nın korumaya yönelik entegrasyon stratejilerinin paydaş grupları bağlamında ağırlıklarının karşılaştırılması sonucunda tespit edilen temel özellikler aşağıdaki gibidir:

- [S-4] (*Doğal ve tarihi çevreyi korumak*) stratejisi uzmanlar tarafından maksimum düzeyde (%28,9) önemsenmiştir.
- [S-2] (*KAİP ve Alan Yönetimi bağlantısının artırılmasını sağlayarak koruma kullanma dengesinin sürdürülebilirlik ilkesi bağlamında geliştirilmesi*) stratejisi yer alırken, uzmanlar tarafından birinci öncelik olarak) stratejisi Bergama halkı tarafından maksimum düzeyde (%26,8) önemsenmiştir.
- [S-3] (*KAİP ve Alan Yönetimi ortak stratejileri doğrultusunda; kültür turizminin geliştirilmesi ve buna bağlı olarak diğer alt sektörlerin canlandırılmasını sağlamak*) ve [S-1] (*Somut ve somut olmayan kültürel mirasın bütüncül korunmasını sağlayarak alternatif turizm çeşitliliğinin tekrardan ele alınması*) stratejileri hem Bergama halkı hem de uzman grubu tarafından eşit oranda önemsenmiştir.

- [S-4] (*Doğal ve tarihi çevreyi korumak*) stratejisi genel kapsamda diğer tüm stratejilere kıyasla uzmanlar tarafından daha fazla önemsenmiştir (%28,9).
- Bergama halkının verdiği cevaplar neticesinde her ne kadar kazanan [S-2] (*KAİP ve Alan Yönetimi bağlantısının artırılmasını sağlayarak koruma kullanma dengesinin sürdürülebilirlik ilkesi bağlamında geliştirilmesi*) stratejisi (%26,8) olsa da halkın ikinci öncelik sıralamasında yer alan [S-4] (*Doğal ve tarihi çevreyi korumak*) stratejisi (%26,5) arasında oldukça az bir fark olduğundan dolayı bu iki stratejisinin de Bergama halkı tarafından en çok öneme sahip olduğu anlaşılmaktadır.

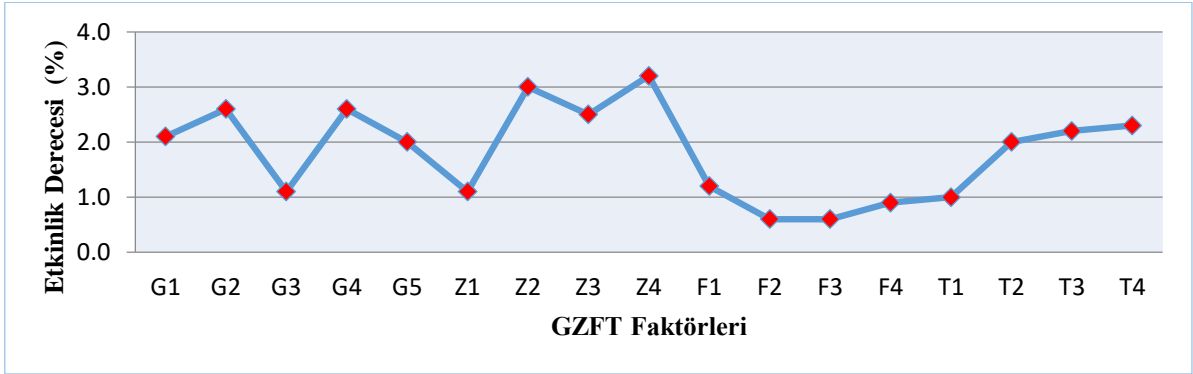
Bergama halkı tarafından korumayı destekleyici stratejiler içerisinde elde edilen veriler doğrultusunda kazanan [S-2] stratejisine ilişkin GZFT faktörlerinin etkinlik düzeyinin yer aldığı eğri Şekil 4.26.'da yer almaktadır. Bu eğriye göre kazanan [S-2] stratejisinin GZFT faktörleri içerisinde yer alan [T-3] alan içerisinde geçen ana taşıt aksı ve [T-4] mevzuat eksikliğinden kaynaklanan (denetim mekanizması) kaçak yapılaşmanın artması faktörleri ile [F-1] konum ve [F-2] bütünlük koruma bağlamında işlevlendirmeye yönelik konular tedditlerden kaçınmada ve fırsatların avantajlarından yararlanmada daha çok etkin olduğu kabul edilmektedir. Ayrıca, zayıf yönleri [Z] azaltmanın diğer faktör gruplarına göre daha az etkin olduğu düşünülürken; güçlü yönler [G] bağlamında [G-3] ulaşım bağlantısı faktörü bölgeye yönelik olumsuzlukları azaltma konularında etkili olabileceği düşünülmektedir.

Şekil 4.26. Bergama halkına göre KAİP-Alan Yönetimi entegrasyonunda GZFT faktörleri bağlamında [S-2] stratejisinin etkinlik düzeyi

Bergama uzman grubu tarafından korumayı destekleyici stratejiler içerisinde elde edilen veriler doğrultusunda kazanan [S-4] stratejisine ilişkin GZFT faktörlerinin etkinlik düzeyinin yer aldığı eğri Şekil 4.27.'de yer almaktadır. Bu eğriye göre kazanan [S-4] stratejisinin GZFT faktörleri içerisinde yer alan [Z-2] altyapı problemleri ve [Z-4] tümülüs çevresinin yoğun yapılaşması ile [G-2] farklı özelliklere ve sınırlamalara sahip sit alanlarının bulunması ve [G-4] geleneksel yapılaşma yoğunluğu faktörleri zayıf yönleri azaltan ve güçlü

yönlerden maksimum seviyede yarar görmeye en etkin rol oynamıştır. Ayrıca, fırsatlardan [F] yararlanmanın diğer faktör gruplarına göre daha az etkin olduğu düşünülürken; tehditler [T] bağlamında [T-4] mevzuat eksikliğinden kaynaklanan (denetim mekanizması) kaçak yapılaşmaya engel olunması bölgeye yönelik olumsuzlukları azaltma konularında etkili olabileceği düşünülmektedir.

Şekil 4.27. Uzmanlara göre KAİP-Alan Yönetimi entegrasyonunda GZFT faktörleri bağlamında kazanan [S-4] stratejisinin etkinlik düzeyi

Çizelge 4.4.'de yer alan veriler doğrultusunda; Bergama halkı ve uzman grubu tarafından yapılan değerlendirmelere göre korumaya yönelik öneri entegrasyon stratejilerinin sıralamasında farklılık gösterse bile; [S-4] stratejisi hem halk hem de uzman grubu tarafından yapılan değerlendirme sonucunda (yüzdeler oran bakımından) ve genel olarak ele alınan GZFT faktörleri bakımından kazanan stratejidir. [S-4] stratejisi “doğal ve tarihi çevreyi korumak” başlığı altında yer alan:

- *“Ana taşıt aksının koruma bölgesi dışına kaydırılması,*
- *Yerelde koruma konusunda uzmanlaşmış personele önem verilerek istihdamın artırılması,*
- *Turizm taşıma kapasitesinin belirlenerek bu çalışma doğrultusunda planlama yapılması,*
- *Doğal peyzajın korunmasına yönelik kalıcı ve doğru tasarım çalışmalarına önem verilmesi”, alt stratejilerinin diğer alt stratejilere göre daha önemli olduğunu ortaya koymaktadır.*

İkinci sırada yer alan [S-2] stratejisinin “KAİP ve Alan Yönetimi bağlantısının artırılmasını sağlayarak koruma kullanma dengesinin sürdürülebilirlik ilkesi bağlamında geliştirilmesi” [S-4]’e en yakın değeri alarak bu stratejinin de Bergama’nın koruma çalışmaları sürecinde oldukça önemli olduğu göstermektedir. [S-4] ve [S-2] stratejileri içerik olarak birbirini desteklemektedir.

4.5.Bölüm Sonucu

Çalışmanın bu bölümde araştırma konusuna esas olan Bergama KAİP (2013) ilk olarak değerlendirilmiştir. Bergama KAİP içeriğinde; tarihi kent merkezi bütününde 1., 2. ve 3. derece arkeolojik sit sınır ve kentsel+3. derece arkeolojik sit sınırını ele alan 2013 yılı onaylı plan şartları ve hükümleri 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu, ilgili yönetmelikler ve ilke kararları doğrultusunda incelemeler yapılmıştır. Plan hükümlerine göre yapılaşma koşullarına yönelik, parsel, cephe, derinlik, işlev vb. hususlarda genel uygulama matrisi ortaya konulmuştur. İkinci olarak Bergama Ç.K.K.P.A. Yönetim Planı'nın incelenmesine yönelik yönetim planı amaç, hedef, strateji ve alt kriter gibi konular bağlamında tüm detayları ile incelenmiş ve Bergama'nın UNESCO Dünya Miras Listesi'ne dahil edilmesi sürecinde kabul gören kriterlerin değerlendirmesi yapılmıştır.

Bergama KAİP ve Bergama Ç.K.K.P.A. Yönetim Planı'nın GZFT-AHS birlikte kullanımı yöntemi doğrultusunda bu iki planın entegrasyonunun değerlendirilmesine yönelik aşamaları içeren uygulama yönteminin detayları ele alınmıştır. İlk olarak Bergama KAİP ve Bergama Ç.K.K.P.A. Yönetim Planı'nın tüm detayları ile incelenmesi sonucunda GZFT matrisi elde edilmiş olup AHS yöntemine geçiş esnasında kullanılacak olan Hiyerarşi Kurma ve TFZG matrisi ile strateji elde etme adımları uygulanmıştır. Bu bağlamda, GZFT matrisinden TFZG matrisine geçiş yapılarak Bergama'nın koruma politikalarına yönelik dört farklı strateji belirlenmiştir. Bu stratejiler doğrultusunda; AHS yönetimine geçiş sağlanarak yöntemin en önemli adımı olan ve halk ve uzman gruplarını içerisinde barındıran paydaş katılımını esas alan saha çalışması adımı olmuştur. GZFT matrisi ve TFZG matrisinden elde edilen stratejiler doğrultusunda hazırlanan anket çalışması Bergama halkı ve uzman grubuna uygulanarak Bergama'nın koruma politikalarında izlenmesi gereken en önemli stratejinin belirlenmesine yönelik puanlama yöntemi (1-9 ve 0-9 aralığında) uygulanmıştır.

Bergama halkına ve uzman grubuna yönelik hazırlanmış olan anket içeriğinde yer alan anketi yapan kişiyi tanımlamaya yönelik sorular doğrultusunda verilen sorulara esas tanımlayıcı istatistikler ve şekiller elde edilmiştir. Bu doğrultuda; Bergama halkının büyük bir çoğunluğu koruma ve Bergama'nın UNESCO Dünya Miras Listesi'ne dahil olduğu bilgisine sahip olurken korumanın alt başlıklarında yer alan arkeolojik koruma, kentsel koruma vb. kavramlarının bilgisine sahip değildirler. Bergama'nın UNESCO Dünya Miras Listesi'ne dahil olunduğunun bilinmesi ise, bölgenin turizm açısından cazibesinin fazla olması ve yıllık yerli ve yabancı turist sayısının gün geçtikçe artmasından kaynaklandığı ve yerel yönetimin de bu konu üzerinde eğitimler ve toplantılar yapımının etkili olduğu şeklinde yorumlanmaktadır. Anket çalışmasının ikinci bölümünde yer alan ve AHS tekniğinin

mekanizmasını oluşturan puanlama yÖnteime göre GZFT faktörleri içerisinde Bergama halkı “fırsatlardan yararlanma” faktörlerini önemserken uzman grup ise “güçlü yönlerden yararlanma” ya yönelik hazırlanmış olan faktör gruplarını önceliklendirmiştir. Bu da Bergama halkının ve uzman grubunun koruma bağlamında üzerinde durduğu konuların farklılık gösterdiği anlamına gelmektedir. Çalışma kapsamında ele alınan en önemli konulardan birisi ise, Bergama halkının ve uzman grubunun GZFT faktörleri doğrultusunda elde edilen stratejilerin önemsenme düzeylerinin belirlenmesi aşamasıdır. Bu aşamada Bergama halkı [S-2] (*KAİP ve Alan Yönetimi bağlantısının artırılmasını sağlayarak koruma kullanma dengesinin sürdürülebilirlik ilkesi bağlamında geliştirilmesi*) stratejisini birinci öncelikli olarak puanlamış olup bu strateji zayıf yönleri minimize ederek fırsatların avantajlarından yararlanmayı en üste düzeyde görmektedir. Bergama'nın uzman grubu ise stratejilerin puanlanması sürecinde; [S-4] (*Doğal ve tarihi çevreyi korumak*) stratejisini birincil öncelik olarak puanlamış olup bu strateji zayıf yönleri azaltarak tehditlerden kaçınmayı ön görmektedir. Anket çalışmasına katılan iki farklı paydaş grubunun farklı stratejiler üzerinde yoğunlaşmasının asıl nedeni ise, uzman grubun daha genel ve kapsayıcı bir stratejiyi [S-4] (*Doğal ve tarihi çevreyi korumak*)) hedef alması şeklinde yorumlanmaktadır. Ayrıca, [S-4] ve [S-2] stratejileri içerik olarak birbirini destekleyerek ön plana çıkan en önemli iki stratejidir.

5. SONUÇLAR VE ÖNERİLER

5.1. Sonuçlar

Yapılan bu çalışmada öncelikli olarak kentsel ve arkeolojik korumaya yönelik kavramlar irdelenerek kentsel boyuttaki koruma kavramını kısaca geçmiş dönemlerde yaşamış olan toplumların sosyo-ekonomik ve fiziksel özelliklerini içerisinde barındıran yapı veya yapı gruplarının günümüz şartları göz önünde bulundurularak geçmişten günümüze ve geleceğe taşınması aşamasında bir köprü rolü üstlendiği şeklinde tanımlayarak temel bir altlık oluşturulmuştur. Koruma olgusunun tarihsel süreçte gelişimi dönemsel olarak irdelenerek ilk kez 1964 yılında Venedik Tüzüğü'nde tanımlanmış olan "tarihi çevre" kavramı koruma literatürüne girerek koruma tek yapı ölçeğindeki koruma yaklaşımından çevresi ile koruma boyutuna geçiş başlamıştır.

"Koruma sürekli bir uygulamadır, işlemdir; bir başka deyişle zaman içinde değişen şartlara uyum göstererek, her neslin tarihi değeri olan eserleri bir sonraki nesle emaneti ile sürüp gidecektir (Tosun, 1983)." tanımlaması ile birlikte Ne İçin?/Kim İçin?/ Neden Koruyoruz? vb. soruların cevapları tarihsel süreçte şekillenerek günümüzdeki koruma yaklaşımlarının formunu almıştır. Ayrıca dünyada ve Türkiye'deki koruma yaklaşımları ve süreçleri detaylı olarak incelenerek Türkiye'nin küresel ölçekte kabul görmüş olan uluslararası sözleşme, tüzük, bildiri vb. formatlarda belirtilen koruma yaklaşımları ve korumaya yönelik tanımların yasal mevzuata entegre edilme süreci detaylı olarak anlatılmıştır. İlk olarak koruma yaklaşımına yönelik yasal çerçeve Osmanlı Döneminde Tanzimat Fermanı ile atılmış olsa da ilk yasal metin Birinci Asar-ı Atika Nizamnamesi ve yapılan düzenlemelerle tekrardan uygulamaya konulan 1906 yılına ait IV. Asar-ı Atika Nizamnamesi'dir. Cumhuriyet Dönemine gelindiğinde ise, ilk koruma anlayışını benimseyen yasal-yönetmelik çerçeve 1951 yılında yayımlanan 5865 sayılı Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu Teşkili ve Vazifelerine Dair Kanun olarak karşımıza çıkmaktadır. Zaman içerisinde koruma yaklaşımlarındaki uluslararası ölçekte karara bağlanan değişikliklerin Türkiye'de de mevzuata entegre edilmesi gerekliliğinden dolayı sırası ile 6785 sayılı İmar Kanunu, 1710 sayılı Eski Eserler Kanunu ve günümüzde de hala uygulanmakta olan 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu karşımıza çıkmaktadır. Türkiye'de koruma bağlamında yürürlükte olan yasal-yönetmelik çerçeve dönemin ihtiyaçları ve dünyadaki kararlara uyum sağlanabilmesi açısından birçok alt ölçekte düzenlemelere gidilmesi zorunlu hal almıştır. İlk koruma yasası tek yapı ölçeğinde koruma anlayışını benimserken zaman içerisinde çevresi ile koruma, bütünlük koruma ve hatta somut olmayan

kültürel mirasında korunmasının gerekliliği üzerinde durulmuştur. Koruma yaklaşımı içerisinde yer alan “çevresi ile koruma” ve “bütünleşik koruma” kavramlarının mevzuatımıza dahil edilmesi ile birlikte korunan alanlara yönelik farklı bir planlama çalışması yapılması gerekliliği ortaya çıkmıştır. Bu gereklilikle birlikte korunan alanın özellikleri (arkeolojik, kentsel, tarihi vb.) göz önünde bulundurularak “KAİP” yapılması ve bu plan çalışması içerisinde de alanın niteliğine göre farklı meslek disiplinlerinin yer alması gerektiği yasal metinlere geçmiştir. KAİP kavramının ortaya çıkmasındaki en büyük etken ise planlama çalışmalarının dinamik bir yapı içerisinde gelişmeye ve yayılmaya yönelik yaklaşım benimsemesidir. Oysa KAİP durağanlığı gözeterek kentsel yayılmayı veya yeni yapılanmayı minimuma indirmeyi hedeflemektedir.

Uluslararası normlar tarafından kabul görerek Türkiye’de de yasal-yönetmelik çerçeve içerisine dahil edilen “Bütünleşik Koruma” kavramı detayda planlama, işlevlendirme ve yönetme olgularının homojen bir biçimde birleşmesi olarak tanımlanabilmektedir. Bu homojen dağılımı sağlayabilmek için ICOMOS tarafından bir tüzükle açıklanarak UNESCO tarafından kabul gören tarihi alanların yönetimi ve planlaması Türkiye’de de 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu içeriğine entegre edilerek (2004 yılı) 2005 yılında “Alan Yönetimi ve Anıt Eser Kurulunu Kuruluş ve Görevleri ile Yönetim Alanlarının Belirlenmesine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik” yayımlanmış olup alan yönetimi ve yönetim planına ilişkin usul ve esaslar açıkça belirlenmiştir. Alan yönetimi ve yönetim planı içeriğine bakıldığında temelinde KAİP ve planlama hükümleri yer alarak multidisipliner bir stratejik planlama çalışması olarak karşımıza çıkmaktadır. Yönetim Planı ile birlikte koruma alanlarının sürdürülebilirliği ve daha bilinçli bir koruma mekanizması oluşturulması hedeflenmiştir.

Yönetim Planları UNESCO tarafından belirlenmiş olan Dünya Miras Listesine Alınabilme Kriterleri doğrultusunda hazırlanarak korunan yapının veya bölgenin tüm mekanizmasının bu çerçeve doğrultusunda oluşturulması gerekmektedir. UNESCO’nun oluşturduğu bu çerçevenin koruma ve yönetim planı sürecinde uluslararası çerçevede dil birliğini getirdiği; korunan alanlara verilen önemin arttığı gözlemlenmiştir. UNESCO’nun diğer bir hedefi ise, ise uluslararası boyutta bir mekanizma tanımlayarak korunan alanların tanıtımının ve pazarlamasının yapılarak turizme kazandırılmasıdır. Türkiye’de UNESCO Dünya Miras Listesi içerisine yer alan 18 adet kültür mirası bulunurken 78 adette UNESCO Geçici Dünya Miras Listesi içerisine yer alan kültürel miras bulunmaktadır. Bu durum Türkiye’de korumaya verilen önemin zaman içerisinde arttığı ve korumada sürdürülebilirliğinin oldukça önemli bir yere sahip olduğunun göstergesidir. Arkeolojik alanları

korumak aslında insanoğlunun geçimisine bir köprü görevi üstlenerek eskiye özlemin gidirilmesi çerçevesinde farklı bir yol olarak karşımıza çıkmaktadır. Arkeolojik alanlara yönelik hazırlanan yönetim planlarında ise, alana yönelik detaylı tanımlama yapılması, mevcut fonksiyon durumu ve alanın dinamiklerinin de göz önünde bulunudurulduğu geniş kapsamlı bir stratejik planlama çalışmasıdır. Yönetim planlarını diğer planlama faaliyetlerinden ayıran en önemli özellik ise geniş bir paydaş katılımının sağlanmasıdır. KAİP'in doğru ve etkin bir şekilde uygulanabilmesi sürecinde plan ve plan hükümlerinin yetersiz kaldığı durumlarda; devreye yönetim planının girebiliyor olması KAİP ve planlama mekanizması bağlamında oldukça önemli bir fırsattır.

Tarihsel süreçte koruma yaklaşımlarının zaman içerisinde değişime uğraması ile KAİP ve yönetim planı kavramları birbirlerini destekleyici iki farklı planlama tekniği olarak yorumlanabilmektedir. Arkeolojik, tarihi, kentsel veya doğal sit alanları içerisinde mevzuat gereğince hazırlanarak uygulanması zorunlu olan KAİP, noktasal ölçekte planlama kararı gerektiren konulara değinememektedir. Bu da planlama ve uygulama arasındaki uyumsuzluğu ortaya koymaktadır. Oysa yönetim planları halihazırda uygulanmakta olan KAİP temeli üzerine kurgulanarak hazırlanmakta olup, noktasal, çizgisel ve bölgesel ölçeklerde kararlar üretebilmektedirler. Uluslararası ölçekte kabul gören yönetim planlarının asıl amacı koruma alanlarına yönelik hazırlanmakta olan planlama ve uygulama süreçlerinde değinilmeyen veya gözden kaçan alt ölçekli konulara açıklık getirmektir. Örneğin, KAİP kapsamında her ne kadar fonksiyon ataması yapılmış olsa bile uygulama sürecinde planlama disiplini dışında farklı meslek gruplarının uygulamaya dahil olması ile birlikte işlev ve uygulama adımlarında farklı bakış açılarının sürece dahil olması neticesinde sonuç ürün ile planlanan ürün arasında farklılıklar gözlemlenmektedir. Yönetim planları ise, KAİP temelli bir yaklaşım sergileyecek olmalarına bağlı fonksiyon, işlev ve uygulama sürecinde aktif rol üstelenecek meslek gruplarının planlama aşamasında yer almasını sağlayarak ileriye dönük somut yaklaşımları ortaya koyabilmektedir.

Yönetim planları; ana temelde KAİP hükümlerine ve planlama şartlarına uygun olarak hazırlandığı savunulmaktadır. KAİP doğrultusunda hazırlanarak uygulanan yönetim planları teoride ve uygulamada birbiri ile entegre şekilde bir mekanizamaya sahip olması gerekmektedir. Bu nedenle de yönetim planı ile KAİP hükümlerinin birbiri ile çelişmeyerek birbirini tamamlaması yasal mevzuat çerçevesinde net bir şekilde açıklanmıştır. Bu yüzden günümüzde uygulanmakta olan KAİP ile Yönetim planı arasındaki entegrasyonun incelenbilmesine ilişkin Bergama örneği özelinde GZFT'ye dayalı bir analiz çalışması hazırlanarak elde edilen entegrasyonun değerlendirilmesindeki nitel verilerin paydaşlar

yardımla nicel verilere dönüştürülmesi hedeflenmiştir. Bu birliktelik ile de yasal zeminde birbiri ile entegre olarak uygulanması gereken iki farklı planlama çalışmasının hangi noktalarda birbiri ile örtüştüğü hangi noktalarda ise birbirinden uzaklaştığı GZFT-AHS birlikte kullanım metodu yardımıyla elde edilen stratejilerin değerlendirilmesi yardımıyla ortaya konulmuştur.

Çalışma bütününde tüm bu kavram ve saptamalardan yola çıkılarak Bergama özelinde KAİP ve Bergama Ç.K.K.P.A. Yönetim Planı entegrasyonun değerlendirilmesi yapılmıştır ve nitel veriler yardımıyla nicel verilere elde edilerek çözüme yönelik alternatifler üzerinde durulmuştur. Bu değerlendirme aşamasında da stratejik planlama uygulamalarında oldukça sık kullanılan GZFT (SWOT) analizi doğrultusunda elde edilen nitel verilerin AHS metodu yardımıyla nicel verilere dönüştürülmesi ve GZFT-AHS yöntemi doğrultusunda planlamadaki entegrasyonun değerlendirilmesi yapılmıştır. GZFT-AHS yöntemine uygun teknikte halk ve uzman anketleri uygulanarak GZFT faktörlerinin sayısal veri haline geçişi sağlanmıştır. Ayrıca Bergama KAİP ve Bergama Ç.K.K.P.A. Yönetim Planı arasındaki uyumsuzlukları gidermede üzerinde durulması gereken en önemli stratejik amaç ve alt hedefler belirlenmiştir.

Çalışma kapsamında elde edilen [S-4] *“Doğal ve Tarihi Çevreyi Korumak”* stratejisi, Bergama KAİP ve Bergama Ç.K.K.P.A. Yönetim Planı arasındaki birliktelikte kentsel, arkeolojik veya doğal sit alanlarının korunabilmelerinin yalnızca planlama ile sağlanamayacağını, korumaya yönelik planlama faaliyetlerinin yönetim planları ile detaylandırılarak sağlanabileceğini net bir şekilde ortaya koymuştur. Çalışmaya yön veren Bergama halkı ve uzman grubunun perspektifinden Bergama KAİP ve Bergama Ç.K.K.P.A. Yönetim Planı entegrasyonunun değerlendirilme sürecinde [S-4] *“Doğal ve Tarihi Çevreyi Korumak”* stratejisinin bir bütün olarak güçlü yönlerden ve fırsatlardan yararlanarak zayıf yönleri ve tehditleri ortadan kaldırmaya yönelik ortak konularda başarılı olduğu tespit edilmiştir. Bu kapsamda başta [S-4] stratejisi olmak üzere diğer stratejilerin de [S-1, S-2 ve S-3] GZFT faktörleri doğrultusunda öncelik sıralaması (1) yerel yönetimin (belediye) her iki planlama sürecinde de etkin rol oynaması güçlü yönlerden yararlanmayı, (2) tümülüsler ve çevresinin yoğun yapılaşmaya maruz kalmasına karşın KAİP kapsamında düzenlemeye gidilerek zayıf yönleri azaltmayı, (3) bölgede etkin ve kolay ulaşım bağlantısının sunulması fırsatlardan yararlanmayı ve (4) koruma alanlarında denetlenebilirliği artırarak kaçak yapılaşmanın önüne geçilmesi tehditleri ortadan kaldırmayı hedefleyerek Bergama özelinde koruma ve sürdürülebilirlik kapsamında daha başarılı olunabileceğine işaret etmektedir. Yapılan bu irdeleme ile, söz konusu mekanizma doğrultusunda elde edilen veriler ışığında

belirlenen vizyon, hedef ve stratejilerin kültürel miras alanlarının yönetilmesi ve geleceğe aktarılmasında büyük rol oynamakta olduğu ortaya konulmuştur.

Tez kapsamındaki nesnel değerlendirmeler ise yapılaşma koşulları bağlamında KAİP'in oldukça yoğun ve yüksek yapılaşma şartlarını içermesine karşın temelde KAİP'i baz almış olan Bergama Ç.K.K.P.A. Yönetim Planı'nın strateji ve hedeflerinde "düşük yoğunluklu ve az katlı yapılaşma şartlarının benimsendiği ve bu nedenle de KAİP ile uyum içerisinde olduğu"nın vurgulandığını göstermektedir. Bu tespit KAİP-Yönetim Planı uyumunun yapılaşma koşulları bağlamında tam anlamda sağlanamadığının göstergesidir. Yönetim planı kapsamında belirlenen vizyonun ve planların önemli bir aşamasını oluşturan stratejik hedeflerin uygulanabilirliğinin artması ve tutarlı olabilmesi için üst ve alt ölçek planları ile uyumlu olması gerekmektedir. Alan yönetim sınırı içerisinde yer alan tampon bölgenin ciddi bir imar baskısı altında olduğu tespit edilmiştir. Bu nedenle de alan yönetim sınırı içerisinde yer alan tüm bölgede mutlaka koruma amaçlı imar planı hazırlanmalı ve uygulanmalıdır.

Çalışmanın sonucunda; (1) koruma alanlarının "sürdürülebilirlik" ilkesi doğrultusunda geçmişin geleceğe aktarılmasını sağlayan ve bu aktarım aşamasında da kültürel miras ve turizm kavramlarını içerisinde dahil eden çok boyutlu bir kavram olarak karşımıza çıktığı, (2) kentsel ve arkeolojik sit alanlarında sürdürülebilirliğin sağlanması için koruma planlamasının etkin olduğu fakat bu sürecin tek başına koruma planları ile mümkün olmadığı, bunu destekleyecek olan alan yönetimi ve yönetim planı çalışmalarının hazırlanarak uygulama sürecinde yol gösterici olması gerektiği ortaya konulmuştur.

5.1. Öneriler

Günümüzde turizmin farklı boyutlarına artan eğilimden dolayı kültürel miras alanlarına ilgi oldukça fazladır. UNESCO Dünya Miras Listesi içerisinde yer almak ise kültürel turizmin farklı bir boyutu olarak ele alınarak uluslararası boyutta tanınabilirliği artırıcı bir rol üstlenmekte ve miras alanına yönelik katma değer katmaktadır. Bergama KAİP ve Bergama Ç.K.K.P.A. Yönetim Planı entegrasyonunu değerlendirme amacıyla bu çalışma kapsamında incelenmiş nitel veriler ve elde edilen nicel veri setleri doğrultusunda Bergama'nın korunmasına yönelik öncelikli strateji ile ortaya konulan esaslar çerçevesinde;

- Planlamada bütünlük ilkesi doğrultusunda hareket edilmesi,
- KAİP içerisinde yer alan yoğun yapılaşma kararlarının ivedilikle gözden geçirilmesi,

- Alan yönetim sınırı kapsamında ele alınan tampon bölge kapsamında imar baskısını ortadan kaldırmak için mutlaka koruma amaçlı imar planı hazırlanması ve uygulanması veya tampon bölge sınırının tekrardan gözden geçirilmesi,
- Alan yönetimi kapsamında etkili olan paydaşlara (sorumlu kişi ve uzman) yerel halk ekelenerek, kentsel haklar bağlamında alan içerisinde yaşayan halk kendi yaşam alanlarına yönelik alınacak kararlara müdahil olması,
- Aktif ve verimli katılıma önem verilerek çalışma gruplarının oluşturulması,
- Koruma alanı içerisinden geçen taşıt aksının alan dışına alınarak yaya öncelikli veya paylaşımlı yol statüsünün önemsenmesi,
- KAİP ekinde mutlaka koruma odaklı kentsel tasarım çalışması ve uygulama rehberinin yer alması,
- Her iki plan kapsamında noktasal, çizgisel ve bölgesel ölçekte kararların üretilerek kentsel kimliğe uygun imaj çalışmalarının hazırlanması,
- Koruma alanlarında ranta dayalı planlama faaliyetlerinin önüne geçilmesi,
- Gerçekçi finansal kaynaklara yönelik araştırmaların ve planlamanın yapılması,
- Altyapıyı iyileştirmeye yönelik hedeflerin yer alması,
- Tek başına kültürel çevreyi korumaya yönelik planlama ve uygulama çalışmalarına ağırlık verilmesi yerine doğal çevreyle birlikte ve uyumlu koruma yaklaşımlarının hedeflenmesi,
- Kentsel tasarım çalışması aşamasında yerelde etkin rol oynayabilecek personelin öncelikli olarak istihdam edilmesi,
- KAİP revizyonu ile Bergama Ç.K.K.P.A. Yönetim Planının yeniden gözden geçirilerek stratejiler ve alt kriterlerin KAİP'e uygun hale getirilmesi,
- Planlama çalışmaları sürecinde katılımcı planlama yaklaşımının benimsenerek aktif katılımın sağlanması,
- Yerel halka yönelik koruma çalışmalarında aktif rol atmasının yapılması,
- Bergama Alan Başkanlığı ile Bergama Belediyesi'nin daha uyum içinde çalışmasının sağlanarak diğer kurum ve kuruluşlarla bağlantı ve iletişimin en üst seviyede sağlanması önerilmektedir.

KAYNAKLAR

- Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları, 2019, Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK).
- Ahunbay, Z., 1996, Tarihi çevre koruma ve restorasyon, İstanbul, YEM Yayınevi.
- Ahunbay, Z., 2004, Tarihi çevre koruma ve restorasyon, İstanbul, YEM Yayınevi.
- Ahunbay, Z., 2019, Tarihi çevre koruma ve restorasyon, İstanbul, YEM Yayınevi.
- Ahunbay, Z., 2019, Kültür mirasını koruma ilke ve teknikleri, İstanbul, YEM Yayınevi.
- Ahunbay, Z. (2005). Tarihi çevre yönetimi ve yönetim planları, Tarihi Kentlerin Yönetimi Paneli. İstanbul, TMMOB Mimarlar Odası İstanbul Büyükşehir Şubesi Yayınları, 35-50.
- Aladağ, H., 2010, Kültür varlıklarının korunmasında koruma yönetimi süreci, Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Alsaç, O.,1978, Koruma amaçlı imar planlarının yapılmasında göz önünde tutulması gerekli ilkeler. ODTÜ Mimarlık Fakültesi Dergisi, 195-199.
- Altuntaş, B., 2020, Türkiye’de kentsel koruma kavramının değişim sürecinin lisansüstü çalışmalar ve yasal düzenlemeler üzerinden değerlendirilmesi, Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Akça, S., 2017, Kültürel miras yönetimi; İstanbul Tarihi Yarımada örneği değerlendirme ve öneriler, İdealkent Dergisi, 2017-2, 577-596.
- Aksu, İ. E., 2009, Tarihi kent çekirdeklerinde alan yönetimi: Mostar örneği ve tarihi yarımada için bir yönetim modeli önerisi, Yüksek Lisans Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Aksoy, A., Enlil, Z., 20120, Kültürel miras yönetiminde çağdaş yaklaşımlar, Anadolu Üniversitesi Yayını, Kültürel Miras Yönetimi Kitabı, 2-29.
- Aşur, F., 2020, Tarihi kentsel peyzaj ve kent kimliği ilişkisi, Kent Akademisi Dergisi, 13 (41), 163-175.
- Avcıoğlu, S., 2016, Tarihi çevrelerde kentsel koruma ve kentsel yenileme eğilimleri: yasal ve yönetsel çerçeve, İdealkent Kent Araştırmaları Dergisi, 698-719.
- Aydın, E. Ö., 2013, Floransa’nın eski endüstriyel alanlaro üzerinden kentsel yenileme çalışmalarının değerlendirilmesi, ICONARP, Cilt:1, Sayı:1, 41-56.
- Ayrancı, İ., 2007, Koruma alanlarının yönetimi ve yönetim planı sürecinin değerlendirilmesi, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.

- Bal, Ş., 2019, Bütünleşik miras alanları için yönetim modeli önerisi: Troya Tarihi Milli Parkı örneği, Yüksek Lisans Tezi, Pamukkale Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Balcı, A., 2015, Sosyal bilimlerde araştırma yöntem teknik ve ilkeler, Ankara, Pegem Akademi Yayınları.
- Baş, S., 2012, Tarihsel bir kentin morfolojisi: Bergama Kent Örgütlenmesi, Ege Coğrafya Dergisi, 21/1.
- Baunruamkaew, K., 2012, How to do AHP analysis in Excel, GIS Seminar, division of spatial information science graduate school of life and environmental sciences, University of Tsukuba.
- Bergama Koruma Amaçlı İmar Planı Araştırma Raporu (2012), Ege Plan Planlama Ltd. Şti., İzmir.
- Chen, C., 2006, Applying the analytical hierarchy process (AHP) approach to convention site selection, Journal of Travel Research, Cilt 45,167-174.
- Dinçer, İ., Akın, O., 1994, Kültür ve tabiat varlıklarını koruma kapsamında koruma planı ve idari yapısı, 2. Kentsel Koruma Yenileme ve Uygulama Kolokiyumu, İstanbul, 127-131.
- Durgun Kaygısız, A., Ongun, U., Gövdere, B., 2016, Burdur ili turizm stratejisinin belirlenmesi: SWOT-AHP uygulaması, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi, 11(1), 157-185.
- Ekici, Y., 2009, Tarihi çevre korumanın yönetsel boyutu ve yerel yönetimlerin sorumlulukları: Selimiye Camii Alan Yönetimi örneği, Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Erbey, D. E., 2018, Tarihi, kültürel ve doğal değerlerin korunması ve yönetiminde yeni bir yaklaşım: Çanakkale Savaşları Gelibolu Tarihi Alanı. *Planlama Dergisi*, 284.
- Erder, C. ,1973, 1970 yılı anıtları koruma yılıydı, 1975 mimari miras yılı olacak, Mimarlık Dergisi, 21-24.
- Ertunç, A., Çay, T., 2020, Havaalanı yer seçiminde coğrafi bilgi sistemleri (CBS) ve analitik hiyerarşi süreci (AHP) Kullanımı, Konya Mühendislik bilimleri Dergisi, cilt 8, sayı 2, 210-220.
- Feilden, B., 1982, Conservation of historic buildings. london: butterworth and co. ltd.
- Feilden, B., & Jokilehto, j., 1993, Management guidelines for world cultural heritage sites, Rome: ICCROM.
- Fitch, J., 1982, Historic preservation: cultural managment of the built world, New York: Mc. Graw Hill Book Company.

- Gıran Taşçıoğlu, S., 2011, Turizm planlamasında sayısal SWOT analizi uygulaması: Oymapınar Kùltür ve Turizm Koruma ve Gelişim Bölgesi örneği, Akdeniz Üniversitesi Ziraat Fakùltesi Dergisi, 24(2), 87-93.
- Gùler, M., & Ekinci, Y., 2010, Tarihi çevre korumanın yönetsel boyutu ve alan yönetimi, Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi, 1-24.
- Gùlersoy Zeren, N., 2003, Sit koruma ders notları. İstanbul, İTÜ Mimarlık Fakùltesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü.
- Gùlersoy, N. Z., 2012, Dünya’da ve Türkiye’de alan yönetimi tanımı ve örnekleri. Kùltürel Miras Yönetimi, Anadolu Üniversitesi Yayınları, 92-113.
- Gùlhan, D., 2018, Sürdürülebilir kent ve kentel kimlik bağlamında Bergama/İzmir Örneđinin değerlendirilmesi, Kent Akademisi Dergisi, Cilt: 11, Sayı:4, 654-672.
- Gùltekin Turgut, N. ,2016, 1980 sonrasında mevzuat değişikliklerinin kùltürel miras alanlarının korunmasındaki etkinliği, 80 Sonrası Mekan ve Planlama, Gazi Üniversitesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, 239-249.
- Güneş Çiçek, L., 2010, Kentsel sit alanlarında alan yönetimi “Sille (Konya) örneği”, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Hasol, D., 1990, Ansiklopedik mimarlık sözlüğü, Yem Yayınları, İstanbul.
- Kaderli, L. 2014, Kùltürel miras koruma yaklaşımlarının tarihsel gelişimi, TÜBA-KED, 12/2014, 29-41.
- Kamacı, E., 2014, 2863 Sayılı KTVKK'nın uluslararası yasal düzenlemeler bağlamında değerlendirilmesi, METU JFA, 1-23.
- Karcılı, H.,2009, Bergama kentsel kùltür varlığı envanteri bağlamında bergama evi ve koruma yaklaşımı. İstanbul: MSGSÜ Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Kejanlı, D. T., Akın, C. T., Yılmaz, A., 2007, Türkiye’de koruma yasalarının tarihsel gelişimi üzerine bir inceleme, Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt:6, Sayı:19, 176-196.
- Keleş, R., 1998, Kenbilim terimleri sözlüğü, İmge Kitabevi, Ankara.
- Kılıç, S., 2012, Örnekleme büyüklüğü, güç kavramları ve örnekleme büyüklüğü hesaplanması, Journal of Mood Disorders, 2(3), 140-2.
- Kiper, P., 2005, Koruma Amaçlı İmar Planı Kavramına Eleştirel Bir Bakış, bildiri, Planlama/1.
- Kuban, D., 2000, Tarihi çevre korumanın mimarlık boyutu kuram ve uygulamaları, YEM Yayınları.

- Kuban, D., 2010, Türkiye'de kentsel koruma kent tarihleri ve koruma yöntemleri, Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Madran, E., Bozkurt, E., 2008, Alan yönetimi, korumada yeni tanımlar yeni kavramlar çatalhöyük atölye çalışması, Ankara, TMMOB Mimarlar Odası.
- Masaon, R., 2002, Assessing values in conservation planning: methodological issues and choies, Assesing the values of culturel heritage, 226-228.
- Morton RF, Hebel JR, McCarter Rh, 1996, A study guide to epidemiology and biostatistics, Aspern Publisher Inc., 74.
- Öksüz Kuşçuoğlu, G., 2019, Tarihi çevrelerde alan yönetiminin sürdürülebilirliği, Yüksek Lisans Tezi, Bursa Uludağ Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Örnek Özden, E., Görgülü, Z., 2006, Planlama-koruma ilişkisi üzerine yeni bir sistem önerisi, Megaron Dergisi, Cilt:1, Sayı:6, 237.
- Özel Görücü, E., 2019, Geleneksel merkez dokusu:Bergama örneği, Yüksek Lisans Tezi, YTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Özgür, T., 2016, Ordu kentsel sit alanı koruma planlaması ve uygulama sorunları, Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Polat, S., Tümer Yıldız, H.Ö., Dostoğlu, N., 2018, Kültürel miras alanları için kullanıcı odaklı bir kentsel tasarım rehberi modeli: Bursa Hanlar Bölgesi örneği, Megaron Dergisi, 13 (4), 584-596.
- Saaty, T.L., 1977, A scaling method for priorities in a hierarchichal structure. Journal of Mathematical Pyschology, 15, 234-281.
- Saaty, T.L., 1980, The analytic Hieararchy process: planning, priority setting, resourses allaction. Mcgraw-Hill, New York.
- Saaty, T.L., 1995, Decision Making for Leaders: the Analytic Hierarchy Process for Decisions in a Complex World. RWS Publications, Pittsburgh.
- Saaty, T.L., 2008, Decision Making with the analyic hierarchy process. International of Journal Services Sciences, 1, 83-98.
- Szmelter, I., 2013, New values of culturel heritage and the need for a new paradigm regarding its care.
- Şen, G., Güngör E., 2018, Endüstriyel ağaçlandırmalar için en uygun tür seçiminde analitik hiyerarşi süreci yönteminin kullanılması: Kastamonu ili örneği, Türkiye Ormancılık Dergisi, 19 (1), 63-75.
- Tekeli, İ., 1987, Kentsel korumada değişik yaklaşımlar üzerine düşünceler, Planlama Dergisi, 19-22.

- Thomas, L., Middleton, J., & Phillips, A. ,2003, Guidelines for management planning of protected areas. Switzerland, UK: The World Conservation Union, Cardiff University
- Totu, H. G., 2018, Koruma planlarına ilişkin uygulama sorunlarının irdelenmesi; Beykoz Boğaziçi Bölgesi, Yüksek Lisans Tezi, Bahçeşehir Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Tuncer, M.,1994, Tarihi çevre koruma planlamasında merkezi yönetimin rolü. İstanbul.
- Tuncer, M.,1998, Kentsel tasarımın tarihsel çevre korunmasında etkin olarak kullanımı, böl ve yönet modeli: Ankara, Konya, Antalya Tarihi Kent Merkezleri. 9. Kentsel Tasarım ve Uygulamalar Sempozyumu, 12-17.
- Uluslan, E., 2016, Türkiye’de kültürel miras alanlarında yönetim planlaması deneyimi, İdeal Kent Dergisi, cilt:7, Sayı:19, 372-401.
- Ulusoy Binan, D., 2017, Tarihi ve mimari kültürel miras alanlarının sürdürülebilir korunması, Şehir ve Toplum, Sayı:9, 23-32.
- Yavuz, F., 2011, Katılımcı havza planlaması ve yönetimi: Beyşehir Gölü Havzası’nda kritik başarı faktörlerinin değerlendirilmesi, Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Yenen, Z., Özden, E., Çekiç, T., Hamamcıoğlu, C., & Yerliyurt, B.,2008, Bergama Yakın Çevresinde Turizme Alternatif Bir Bakış. İstanbul: YTÜ Şehir ve Bölge Planlama Bölümü.
- Yücel, C. ve Zeren G. N., 2006, Türkiye’de kentsel sit alanlarının planlanması için bir sistem önerisi, İTÜ A/Z Dergisi, Cilt:5, Sayı:1, 3-14.

İnternet Kaynakları

- Url1. www.tdk.gov.tr [Ziyaret Tarihi: 10.06.2019]
- Url2. <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2863.pdf> [Ziyaret Tarihi: 10.06.2019]
- Url3. <http://www.icomos.org.tr/?Sayfa=Icomostuzukleri&dil=tr> [Ziyaret Tarihi: 10.06.2019]
- Url4.http://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_tr0243603001536681730.pdf [Ziyaret Tarihi: 10.06.2019]
- Url5. http://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_tr0627604001536681570.pdf [Ziyaret Tarihi: 21.11.2019]
- Url6. http://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_tr0458320001536681780.pdf [Ziyaret Tarihi: 21.11.2019]

- Url7. http://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_tr0660878001536681682.pdf [Ziyaret Tarihi: 21.11.2019]
- Url8. <https://www.mevzuat.gov.tr/Metin.Aspx?MevzuatKod=7.5.9637&MevzuatIliski=0&sourceXmlSearch=alan%20y%C3%B6netimi> [Ziyaret Tarihi: 02.02.2020]
- Url9. <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2004/07/20040727.htm#1> [Ziyaret Tarihi: 02.02.2020]
- Url10. <https://kvmgm.ktb.gov.tr/TR-44439/dunya-miras-listesi39ne-alinma-kriterleri.html> [Ziyaret Tarihi: 08.03.2020]
- Url11. <https://whc.unesco.org/en/list/174/> [Ziyaret Tarihi: 15.03.2020]
- Url12. <https://whc.unesco.org/en/list/946> [Ziyaret Tarihi: 17.03.2020]
- Url13. <http://www.alanbaskanligi.gov.tr/> [Ziyaret Tarihi: 18.03.2020]
- Url14. www.bergama.bel.tr [Ziyaret Tarihi: 20.03.2020]
- Url15. <http://www.kulturvarliklari.gov.tr/Eklenti/60103,bergamacokkatmanlikulturelpey-zajialanyonetimplanipdf.pdf?0> [Ziyaret Tarihi: 25.03.2020]
- Url16. <http://etikarastirma.com/tr/icerik/bilgi-merkezi/10> [Ziyaret Tarihi: 25.08.2020]